

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ

Fakulta sociálních studií

Katedra environmentálních studií

Ekoturistika a cestování ekologických aktivistů

Diplomová práce

Vypracoval: Petr Ledvina

Vedoucí práce: prof. RNDr. Hana Librová, CSc.

Brno 2005

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a uvedl jsem
všechnu použitou literaturu.

V Brně dne 5. ledna 2005

Petr Ledvina

Poděkování

Děkuji svým respondentům z Hnutí Duha, že si na mě našli čas i během jejich vytížené práce. Děkuji jim, že dali svolení zveřejnit kromě obsahu svých rozhovorů i svá jména. Zároveň se velmi omlouvám těm z nich, jejichž výpovědi jsem z přeslechnutí poněkud zkreslil, špatně pochopil či je prezentoval v poněkud horším světle. Předpokládám, že nikomu z nich nevadí, že je nazývám jen jménem a příjmením. Těm, kteří běžně používají svůj vysokoškolský titul, se omlouvám.

Rád bych poděkoval svým drahým „šéfovým“ z Ekologického institutu Veronica, které mi daly v závěrečných fázích mé práce volno v zaměstnání a které mě trvale povzbuzovaly v mém úsilí o dokončení celé práce.

Moje zvláštní poděkování patří celé katedře environmentálních studií, jejím pracovníkům, ale i externistům. Za dobu mého studia mě naučili velmi mnoho a dokázali dát mým do té doby zcela kusým a roztříštěným znalostem řád, směr a význam.

Největší poděkování patří vedoucí mé práce, profesorce Haně Librové, která od počátku usměrňovala mé rozházené a nesetříděné myšlenky. Pomohla mi zúžit a nadefinovat téma mé práce a spoustou rad a cennými připomínkami, faktickými, stylistickými, gramatickými, ale i povzbuzováním přispěla, k doufám že, větší kvalitě mého výtvaru a ke zdaru celé práce.

Když chceš poznat svoji vlast, jdi od ní co nejdál.

Karel Čapek

Člověk musí hodně procestovat, aby poznal všechnu tu krásu, kterou může mít doma. Kdo nezná svou vlast, nemá měřítko pro cizí země.

J.W. Goethe

Obsah

Úvod	7
1 Ekoturistika a ekoturisté	8
1.1 Definice ekoturistiky	8
1.2 Kořeny a stručná historie ekoturistiky	10
1.3 Ekoturistika a další formy turistiky	13
1.3.1 Od masové turistiky k alternativní	13
1.3.2 Druhy alternativní turistiky	14
1.4 Ekoturisté	16
1.4.1 Vymezení ekoturistů	16
1.4.2 Dělení ekoturistů	18
2 Dopady ekoturistiky	21
2.1 Dopady na životní prostředí	21
2.2 Sociokulturní dopady	26
2.3 Ekonomické dopady	29
3 Ekoturistika v České republice	33
3.1 Cestovní kanceláře a ekoturistika	33
3.2 Rozbor tištěných dokumentů	34
4 Cestování ekologických aktivistů	38
4.1 Sociologický výzkum	39
4.2 Analýza hloubkových rozhovorů	42
4.2.1 Demografická charakteristika respondentů	42

4.2.2	Cestování a dovolené respondentů	43
4.2.3	Sport a turistika	45
4.2.4	Aktivisté a jejich vnímání dopadů cestování	48
4.3	Rozbor předložené analýzy	53
5	Hledání podstaty ekoturistiky	62
5.1	Environmentální ideologie	62
5.2	Diskurz rozvoje	64
5.3	Rétorika	65
5.4	Jaká je ekoturistika?	70
6	Diskuze a závěr	73
	Anotace	79
	Abstract	80
	Seznam obrázků	81
	Rejstřík	82
	Seznam použitých zdrojů	83
	Přílohy	88
	Dokumentace	88
	Osnova rozhovorů	91
	Přepisy rozhovorů	93

Úvod

Cestování v jakékoliv formě patří k jednomu nejtypičtějších fenoménů naší doby. Ať jde například o přemísťování do zaměstnání, v zaměstnání, či ve volném čase. Zygmunt Bauman říká doslova: „V dnešní době jsme všichni v pohybu“ (1999: 95). Kromě výhod cestování přináší i negativní důsledky – na životní prostředí ale i v sociálních vztazích. Jde o problém velmi komplexní, dotýkající se skoro všech oblastí lidského chování a většiny vědeckých disciplín. Potkávají se zde humanitní a společenskovední aspekty environmentální problematiky, velmi se to týká i většiny věd přírodních. Jedním z nových způsobů trávení volného času je ekoturistika. Je formou turistiky, která se snad neschovává před některými negativními důsledky, naopak se s nimi snad snaží vypořádat. Není mi známo, že by ekoturistika byla v české literatuře systematičtěji popsána, proto bych se o takový systematický popis rád pokusil. Kromě popisu se budu věnovat i hledání její ideové podstaty, rétoriky a snad i její skutečné podoby.

S cestováním se potkávají i ekologičtí aktivisté, ať už jde o pracovní nebo rekreační cesty. Předpokládám, že mají velmi úzký vztah k environmentální problematice a dokáží se tak s tímto fenoménem aktivně vyrovnat. Proto je velmi zajímavé se věnovat této skupině, která aktivně vystupuje na veřejnosti nejen jako ochránci přírody, ale spíše jako bojovníci proti konzumu v nejrůznějších podobách a jako zastánci „měkkých“ řešení. Můžeme se ptát, zda cestování berou jako nutné zlo, bojují proti němu nebo sami cestují? Uvědomují si dopady svého cestování, své turistiky? Je možné, že je nějaký vztah mezi ekoturistikou a cestováním ekologických aktivistů? Jsou ekologičtí aktivisté ekoturisté? Existuje vztah ekoturistiky k novým formám pobytu v přírodě, například k tzv. adrenalinovým sportům? Nejen na tyto otázky hledá odpověď má práce.

Kapitola 1

Ekoturistika a ekoturisté

Pojem ekoturistika (anglicky *ecotourism*, ve Velké Británii někdy *green travel*) se v odborné literatuře ale i v prospektech a dalších materiálech cestovních kanceláří používá přibližně dvacet let. Po celou dobu se objevují různé definice, co to vlastně ekoturistika je, a pokusy ji co možná nejpřesněji popsat. Na začátku stála jen idea, ne žádná ucelená koncepce. Pravděpodobně proto se autoři dodnes vypořádávají s její definicí. Zahraniční práce vypočítávají a popisují celou řadu definic ekoturistiky.¹ Z jejich množství je vidět, jak nevyjasněný pojem to je.

1.1 Definice ekoturistiky

Program Organizace spojených národů pro životní prostředí (*United Nation Environmental Program*, UNEP), který v současnosti zastřešuje základní pravidla ekoturistiky, uvádí, že ekoturistika je formou udržitelné turistiky, která stojí na těchto principech:

- Aktivně přispívá k ochraně přírodního a kulturního dědictví.
- V plánování, rozvoji a provozu zahrnuje místní a domorodé komunity, přispívá k jejich prosperitě.

¹V knize *Ecotourism* její autoři Page a Dowling pracují s více než patnácti různými definicemi (2002).

- Návštěvníkovi vysvětluje význam přírodního a kulturního bohatství.
- Je vhodná pro nezávislé cestovatele, stejně jako pro organizované zájezdy malých skupin (UNEP 2002).

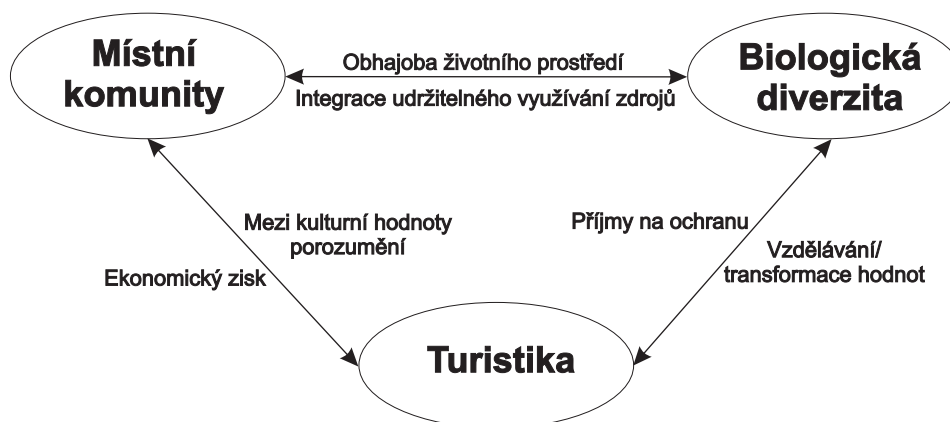
Podle Fennela (1999: 43, citováno dle Page – Dowling 2002: 63)

„Ekoturistika je udržitelná forma turistiky založená na přírodním bohatství, která je primárně zaměřena na zážitky a studium přírody, která je eticky řízena směrem k nízkému dopadu, nulové spotřebě a která je místně orientovaná (kontrola, výhody, zisky, měřítko). Typicky se objevuje v přírodních oblastech a měla by přispívat k ochraně a zachování těchto oblastí.“ (vlastní překlad)

Pro zjednodušení uvedu ještě definici „Společnosti pro ekoturistiku“ (*The Ecotourism society*, nyní *International Ecotourism Society*), původně malé ne-ziskové společnosti ze Spojených států amerických, která v roce 1991 přišla s jednou z prvních a stále užívaných definic ekoturistiky: „[O]dpovědné cestování do přírodních oblastí, které chrání životní prostředí a zlepšuje prosperitu místních lidí“ (vlastní překlad) (TIES 2004). Tak jako u jiných pojmů není asi přesná definice možná a asi ani nutná. Důležitější je pro nás to, s jakými slovními spojeními se pracuje. Ve většině definic se objevují sousloví: zájem o přírodu; přispívá k ochraně; závislost na parcích a chráněných územích; výhody pro místní obyvatelstvo, dlouhočasové výhody; vzdělávání a studium; nízký dopad; nulová spotřeba. Jen v několika se hovoří o udržitelnosti; o významu potěšení (rozkoše) a o tom, že je třeba, aby byla v provozována v malém měřítku. Toto vše by, teoreticky, jak z těchto různých definic plyne, měla ekoturistika splňovat, aby se mohla nazývat ekoturistikou. V dalších částech se podíváme, je-li to vůbec možné.

Já se pro další zkoumání, co je a co není ekoturistika, podržím jednoduché definice Společnosti pro ekoturistiku (TIES 2004), kterou rozšiřuji o dimenzi vzdělávací či studijní.

Turistiku můžeme nazývat ekoturistikou, je-li zodpovědná, je-li směřována do přírodních oblastí, přispívá k ochraně životního prostředí, zlepšuje prosperitu místních lidí a má prvek vzdělávací či studijní.

Obrázek 1.1: Pilíře ekoturistiky (podle Page – Dowling 2002: 227)

Pro pochopení lze ekoturistiku znázornit graficky. Pokud vezmeme definici ekoturistiky, dostáváme tři pilíře, které by se měly doplňovat a dohromady tvořit ekoturistiku, viz obrázek 1.1. Vystupují tu místní komunity, biologická diverzita (ochrana přírody) a turistika, které se navzájem mají pozitivně ovlivňovat.

Již na začátku musím poznamenat, že vzhledem k problematičnosti všech pěti bodů uvedených v mé definici, může dojít k rozdílné interpretaci ekoturistiky, co do ní ještě zahrnout, a co již stojí mimo. Velké množství jednotlivých „hráčů“ na tomto trhu, kteří mají často rozdílné zájmy, způsobuje, že je velmi obtížné tyto rozdíly překonat. Z tohoto důvodu se proto nepokouším o nějakou velkou syntézu. Definici, se kterou budu po většinu textu pracovat, je taková, podle mě pokrývá většinu definic, které používá odborná literatura.

V této části bych ještě rád zdůraznil, že definice ekoturistiky a celý její koncept připouští, že ekoturistika může být i individuální, že to nemusí nutně být organizovaná, programová forma.

1.2 Kořeny a stručná historie ekoturistiky

Historie ekoturistiky je velmi krátká. Ještě před pětadvaceti lety se tento pojem ve slovnících a lexikonech nevyskytoval, podobně jako termíny udržitelný

či alternativní turismus (Weaver 1998). Možná, že z důvodu příliš krátkého časového odstupů, se různí autoři ani neshodnou, jak starý tento pojem je. Poprvé pojem užil v roce 1983 Hector Ceballos-Lascurain, mexický architekt a environmentalista (Page – Dowling 2002: 56–57). V tisku ho použil o rok později v roce 1984 D. Hall v časopise *New Scientist*. Dle jiných autorů je pojem možná již z roku 1965 (viz např. Holden 2000: 192). Původně ekoturistika byla jen idea, ne disciplína, kterou mnohé vlády a firmy podporovaly bez porozumění jejím základním principům. Ekoturistika je považována za nejrychleji rostoucí odvětví turistického průmyslu. Začátkem devadesátých let dvacátého století (přibližně dvacet let po založení) se koncept spojil do nového druhu turistiky.

Historické kořeny ekoturistiky můžeme nalézt ve čtyřech různých zdrojích: v ochranářství, v mnohostranné pomoci v rozvojových zemích, v cestující veřejnosti a turistickém průmyslu (Honey 1999). Koncept ekoturistiky vycházející z ochranářství se objevil v sedmdesátých letech zároveň v Latinské Americe a Africe, i když v obou oblastech to bylo z různých důvodů.² V Jižní Americe vědci a ochranářští aktivisté poukazovali na obrovskou destrukci zbývajících tropických pralesů, sloužících jako zdroj biodiverzity a kyslíku, a začali nahlížet na ekoturistiku³ jako na potencionální alternativu k dřevorubectví, hornictví, těžbě ropy a dalšímu ničivému průmyslu. Ve východní Africe se objevuje jako alternativa k již tehdy selhávající filozofii ochrany divokých živočichů založené na izolaci místních lidí od národních parků. V době rozšířeného pytláčení slonů či nosorožců někteří vědci a představitelé parků začali argumentovat, že divocí živočichové mohou přežít jen, pokud ti, kteří žijí na hranicích parku, budou mít finanční podíl v parcích — z ochrany živočichů a turistiky (Honey 1999).

Brzké vzájemné ovlivnění těchto konceptů způsobilo, že se ekoturistika stala zároveň nástrojem pro pomoc křehkým ekosystémům i místním komunitám. Například od začátku osmdesátých let dvacátého století Mezinárodní svaz na ochranu přírody (IUCN, nyní Světová ochranářská unie) podporuje koncept,

²V literatuře jsem našel příspěvek, který klade vznik a rozvoj konceptu ekoturistiky na počátek dvacátého století se vznikem prvních národních parků v argentinských Andách (Oyola-Yemaiel 1997).

³I když se tomuto druhu cestování tak tehdy neříkalo.

že ochrana a management chráněných území musí být spojen s ekonomickou aktivitou místních komunit. Ochranařské programy podle IUCN a jejího kongresu v roce 1982 musí být komunitně přátelské a musí podporovat ekonomický rozvoj. O dekádu později IUCN rozšířila tento koncept tak, že při stále větší spolupráci turistického průmyslu a správ chráněných území musí být primárním kritériem ochrana přírody a kvalita života místních komunit (Honey 1999).

Původ ekoturistiky můžeme také vysledovat v nárůstu environmentálního hnutí v sedmdesátých letech a v souvislosti s nárůstem nespokojenosti s turistikou typu „moře, slunce, písek“ (viz kapitola 1.3.1, strana 13). Díky relativně finančně dostupným letenkám a postupnému zvyšování počtu letů rostoucí počet milovníků přírody z Evropy a Ameriky začíná hledat klid a zachovalou přírodní krásu za mořem. Ve stejné době mnoho rozvojových zemí na celém světě začíná pohlížet na stávající konvenční turistiku jako na špatnou rozvojovou strategii. Tyto země jsou zneklidněny negativními vedlejšími sociálními a kulturními produkty masové turistiky — černým peněžním trhem, drogami, AIDS a únikem turistických zisků z těchto destinací zpět do vyspělých zemí. Proto začínají pohlížet na ekoturistiku jako na čistější, „zelenější“ alternativu. S růstem zadlužení „třetího“ světa na začátku osmdesátých let dvacátého století tyto státy začínají vidět ekoturistiku jako zdroj valut, který je méně destruktivní, dlouhodobější a někdy i ekonomicky výnosnější než těžba, chov dobytka, pěstování banánů či komerční rybolov. Například v Jižní Africe čistý příjem z divoce-přírodní (*wildlife*) turistiky byl v devadesátých letech skoro jedenáctkrát větší než z chovu dobytka a vytváření nových pracovních míst bylo patnáctkrát větší (Honey 1999). Již v sedmdesátých letech ekonomické zisky z divoce-přírodní turistiky v Keňi předčili zisky z lovu, který tam byl zakázán v roce 1977 (Epler Wood 2002: 11).

K prudkému rozvoji ekoturistiky dochází především v devadesátých letech minulého století, prakticky každá země světa nabízí nějaký druh ekoturistiky. Původně malá americká organizace Společnost pro ekoturistiku (nyní *The International Ecotourism Society*) má koncem devadesátých let 1200 členů tvořených zástupci průmyslu, vládních činitelů, akademických pracovníků a konzultantů z více než 75 zemí (Honey 1999).

Hned v první části musím poznamenat, že ačkoliv ekoturistika je podporo-

vána po celém světě, tak zdaleka největší rozvoj zažívá v tzv. „třetím“ světě. To znamená, že většina ekoturistů míří do rozvojových zemí. Ekoturisté jsou převážně z Evropy, Severní Ameriky a Japonska. Uvažujeme-li celou turistiku, dostáváme podobné rozdělení turistů. Ekoturistika je součástí turistického průmyslu. Pro svůj úspěch si musí vyhledávat a vybojovávat mezeru na globálním ekonomickém trhu. Proto tak často sama nabízí exotické destinace, čisté prostředí apod. (Duffy 2002: 72). Je proto obtížné odlišit skutečnou podstatu ekoturistiky od řeči reklamních prospektů či jiných oslavných článků.

1.3 Ekoturistika a další formy turistiky

1.3.1 Od masové turistiky k alternativní

Jen ve stručnosti se nyní pokusím zařadit ekoturistiku do širšího rámce turistiky. Turistiku můžeme zjednodušeně rozdělit na masovou a alternativní. Masová turistika (*mass tourism*, jindy nazývaná tvrdá či turistika velkého měřítká (*large-scale tourism*) stojí na vysoké úrovni komfortu a pohodlí. Známým příkladem je dovolená „3S“, z anglického *sea, sun and sand* (moře, slunce a písek). Velká koncentrace lidí na relativně malém území vede k označení této turistiky jako masové. Charakteristickým znakem takových dovolených je unifikovanost, pasivnost, „masovost“. Cestovní kanceláře nabízejí homogenizovaný turistický produkt — pod heslem „jen žádná zvláštní přání, prosím“. Pro tuto turistiku je také charakteristické několik málo hlavních turistických destinací. S tím jsou spojené velké nároky na energii, primární zdroje, půdu, atp. Vše má za následek velké environmentální, sociální ale i kulturní změny nejen v hlavních cílových destinacích. Je to vidět například v Alpách, kam míří turisté již více než 100 let. Známe holoseče kvůli novým sjezdovkám, vlekům či lanovkám, dopady používání sněhových děl na životní prostředí, kolony aut v okolí největších letovisek, narušený krajinný ráz komplexů hotelů, sportovišti a dalšími doplňkovými zařízeními. Od šedesátých let dvacátého století turisté ve velkém proudí i do rozvojových zemí. Nejprve cestují jen ti nejbohatší, velice rychle se však tato móda rozšiřuje i do dalších společenských vrstev.

Alternativní formy turistiky, které se více objevují od osmdesátých let dva-

cátého století, se snaží být opakem těchto forem cestování. Autoři užívají různé charakteristiky (Holden 2000: 190–192, Sørensen et al. 2002: 10–11, Page – Dowling 2002: 11–12): malé měřítko, místní vlastnictví, minimalizace negativních environmentálních a sociálních dopadů, maximalizace spojení s ostatními sektory místní ekonomiky (například se zemědělstvím — snižuje se tak závislost na importu zboží), aktivní cestování, soulad s přírodou, ponechání velké části zisku v místě, lokalizace sdílení moci, včetně účasti lidí na rozhodovacích procesech.

Tyto formy se označují jako „alternativní“ turistika, „měkká“ turistika, „přiměřená“ turistika (appropriate), „udržitelná“, „zodpovědná“, „přírodně založená“ (nature-based), stylová, kontaktní (contact) či „zelená“. Já se dále přidržím označení alternativní, neboť ostatní označení mohou být zavádějící. Například měkká turistika by měla být individuální, na blízké vzdálenosti, spontánně řízená zevnitř (Librová 1994: 72–75). Takto bychom museli vyloučit velkou část turistiky, kterou popisují či budu popisovat. Často není splněna jen některá podmínka této měkké turistiky a přesto si ji troufám zařadit do alternativní. Příroda je dle řady výzkumů týkajících se veškeré turistiky, na jednom z předních míst motivační turistů. Přírodní je tak v podstatě skoro každá turistika. Z ostatních označení mi přijde právě označení alternativní nejvýstižnější, tím že se nabízí jako vymezení k výše popsané masové turistice. Je zcela zřejmé, že skoro žádná alternativní turistika nebude nikdy splňovat všechny body vyjmenované v minulém odstavci.

1.3.2 Druhy alternativní turistiky

Alternativní turistika zahrnuje celou řadu různých aktivit, které se pochopitelně navzájem překrývají. Příkladem může být přírodně založená turistika (*nature-based tourism*), agroturistika, vesnická turistika, divoce-přírodní turistika (*wildlife tourism*), dobrodružná turistika (*adventure tourism*), studijní dovolená, politická turistika a samozřejmě ekoturistika.

Přírodní turistika má, jak napovídá název, přírodu jako hlavní předmět zájmu (s mými výhradami uvedenými v minulé kapitole). Jde o cestování do relativně nedotčených území za zážitky a pro potěšení z především lehčích spor-

tovních aktivit typu pěší turistiky, jízdy na kole, plachtění, rybolov či táboření.

Agroturistika spojuje rekreační aktivity s poznáváním zemědělského způsobu života. Turisté jsou ubytováni v domech místních lidí, poznávají hospodaření, chov domácích zvířat. Někdy je součástí agroturistiky i pomoc při sezónních pracích. Je zřejmé, že tato aktivita se nejvíce rozvíjí v krajinářsky nejatraktivnějších oblastech, kterými jsou u nás hory nebo podhůří. V jiných zemích to může být i v odlišných prostředích (Librová 1994: 73).

Vesnická turistika je varianta agroturistiky zaměřená na tzv. rozvojový svět. Turisté z vyspělých zemí přicházejí do kontaktu s místními obyvateli, pozorují jejich život především prostřednictvím různých návštěv. Snaží se chovat co možná nejvíce měkce.

Divoce-přírodní turistika se zaměřuje na cestování za účelem pozorování především živočichů jako ptáků, ryb a savců v jejich přirozeném prostředí. Může být vysoce konzumní, spotřební nebo nekonzumní. Může zahrnovat sběr i lov (Mirovský 2003). Může jít jen o prosté nekonzumní pozorování, kdy jedinou „zbraní“ je objektiv fotoaparátu či kamery. Její dopad může být vysoký či nízký, podobně to je i s ekonomickými zisky, které může přinášet.

Dobrodružná turistika je komerčně provozovaná aktivita zahrnující kombinaci dobrodružství a vzrušení. Je provozována ve venkovním prostředí — tj. používá přírodní zdroje (Page – Dowling 2002: 11–12). S ohledem na cíle své práce se u dobrodružné turistiky na chvíli zastavím, abych alespoň vyjmenoval hlavní typy této turistiky.

Dobrodružná turistika

Pokud bychom připustili, že dobrodružná turistika může být provozována jako aktivita nekomerční povahy, tak ji možná lze ztotožnit s provozováním takzvaných adrenalinových sportů. Dobrodružnou turistiku můžeme rozdělit na pozemní, vodní a provozovanou ve vzduchu. Mezi pozemní patří například pěší turistika (*trekking*), horolezectví, různé formy lyžování, trekking na koních, trekking po ledovcích, bungee jumping a podobně. Vodní zahrnuje raftování na divoké vodě, caving (lezení do nepřístupných jeskyní, speleologii), vodní lyžování, canyoning, „šnorchlování“ a řadu dalších mořských sportů. Se vzduchem souvisí

létání balónem, paragliding, parašutismus, létání na kluzácích, létání v ultralehkých letadlech. Většina těchto aktivit začala být od začátku devadesátých let populární i u nás. Za těmi, které nelze provozovat u nás nebo pro které u nás nejsou nejlepší podmínky, se jezdí ve stále narůstající míře do zahraničí. Řada cestovních kanceláří a specializovaných spolků (různé horolezecké, potápěčské, vodácké či jiné oddíly) nabízí tyto aktivity buď samostatně, nebo jako doplněk ke svým zájezdům. Je nasnadě, že se tu často stírá rozdíl mezi turistikou a sportem.

1.4 Ekoturisté

Zabýváme-li se ekoturistikou, nemůžeme přehlédnout roli jednoho z hlavních aktérů — samotných ekoturistů. I kdybychom se nyní ztotožnili s názorem, že ekoturistika je především marketingovým trikem cestovních kanceláří, tak účastníci těchto zájezdů tu nepochybně jsou. Je zřejmé, že bez nich se nemůžeme žádnou (eko)turistikou zabývat.

1.4.1 Vymezení ekoturistů

Snažíme-li se vymezit ekoturisty od ostatními turisty, musíme poznamenat, že netvoří nějakou snadno definovatelnou homogenní skupinu. Situace je analogická tomu, jako kdybychom se stručně pokusili popsat turisty celkově, kdybychom chtěli jednoduše popsat, jak vypadá typický turista. Přesto lze najít několik společných charakteristik. Podle řady výzkumů jsou většinou poněkud starší (čtyřicátníci a padesátníci), vzdělanější a mají nadprůměrné příjmy (Page – Dowling 2002: 93). Ztrácí se ale rozdíl mezi ekoturistikou a slabě dobrodružnou turistikou (v originále „soft“ adventure). Obě skupiny mají podobné zájmy a očekávání (tamtéž). Je nebezpečné předpokládat, že ekoturista je automaticky environmentálně vnímavý typ (Cater 1997). Jak píše Rosaleen Duffy ve své knize *Trip Too Far*⁴, až na výjimky **ekoturisté nereflektují svůj vlastní dopad na životní prostředí!** (2002: 32, zvýraznil P.L.) I když lze

⁴Autorka tuto kritiku ekoturistiky postavila převážně na výzkumech ekoturistiky v Belize.

najít malé, odborně provázené skupiny ekoturistů, které můžeme označit jako environmentálně vnímavé, tak mezi ekoturisty se počítají i ti, kteří přijíždějí jen na několik dní, pravděpodobně poprvé a naposled. Lze to považovat za tzv. syndrom: „Tento rok Galapágy, příští rok Antarktida“. U těchto turistů můžeme předpokládat, že spíše nepřihlížejí k dlouhodobým dopadům svých aktivit. Obzvláště si mohou myslet, že mají právo využívat zdroje jen na základě výdajů, které platí za své zážitky (Cater 1997).

Environmentální oddanost či vnímavost ekoturistů je ovlivněna celou směsí faktorů, včetně povědomím a znalostí o životním prostředí obecně, postoji k životnímu prostředí, stupněm uspokojení z ostatních závazků v jejich životě, jako například zaměstnáním, domácností nebo rodinou (Holden 2000: 198). Je možné, že se společnost stane více environmentálně orientovanou a pak se možná noví cestovatelé objeví jako hlavní proud, který nahradí komerční masovou turistiku. Charakteristické pro takového nového cestovatele je jeho environmentální uvědomělost a zájem o environmentální znalosti. Tito turisté jsou *údajně* vnímaví vůči místním kulturám, neboť jejich sociálně spravedlivé hodnoty a přání mají pozitivní dopad v cílové destinaci (zvýraznil P.L.) (Weaver – Oppermann 2000: 356, cit. dle Page – Dowling 2002: 89). Dle Munta (1994) je ekoturista nesprávný výraz. Environmentálně orientovaní cestovatelé, kteří hledají styl cestování, který zároveň odráží alternativní životní styl a který je schopný udržovat a zvyšovat jejich kulturní kapitál, by se měli přejmenovat na *egoturisty*. Ekoturisté⁵ opakují heslo „Zanechat jen stopu, odnést si jen fotografie“⁶, ale nereflktují environmentální dopady výstavby hotelů, letišť, užívání letadel, výroby potápěčské výzbroje, spotřeby dovezených věcí, znečištění moře palivem z lodí (Duffy 2002: 43).

Podle Duffy rozhodnutí cestovat není vrozeným impulsem, ale vyvíjí se pod vlivem sociálního prostředí. Cestování upevňuje sociální status, jako dům či druhé auto, slouží jako statusový symbol (2002: 41).⁷ Ekoturisté a ostatní tu-

⁵možná pod vlivem prospektů cestovních kanceláří a agentur (P.L.)

⁶*Leave only footprint, take only pictures*. Při potápění užívají heslo v trochu upravené podobě: „Zanechat jen bubliny“ (*leave only bubbles*).

⁷Statusový symbol je užíván za účelem zviditelnění vlastní pozice, kterou člověk zaujímá vzhledem ke druhým lidem v rámci daného sociálního systému (Keller 2002: 195–196).

risté, kteří se označují za nezávislé, mají tendenci se vyčleňovat od masových turistů například tím, že se sami označují jako cestovatelé raději než turisté. Naopak podle Hany Librové je potřeba cestování zakotvena hlubinně. Prostorová mobilita je antropologickou vlastností, její kořeny jsou prý fylogeneticky zakotveny v mnoha generacích stěhovavých pastevců, lovců a sběračů (1994: 66).

Je jasné, že motivace je klíčovým prvkem pro individuální a skupinové zážitky. Pro ekoturistiku lze identifikovat tři významné faktory. Jsou to:

- změny v environmentálních postojích, které slouží jako základ pro rozhodování ekoturistů;
- rozvoj environmentálního vzdělávání, který pomáhá utváření environmentálně gramotných lidí;
- rozvoj masmédií zaměřených na životní prostředí, které využívají přírodu jako „mocnou sílu“ (Page – Dowling 2002: 91).

V kontextu ekoturistiky je důležitým faktorem příroda, která přispívá k tomu, že se turisté věnují právě ekoturistice. Ekoturisté, stejně jako masový turista, mohou být motivováni ale i požitkářstvím, ekoturistická dovolená jim může sloužit jako statusový symbol, kterým se chtějí odlišit od ostatních. Odříkání luxusu konvenčního cestování může být motivováno potřebou ukázat sami sobě, že si dokáží poradit se strádáním, kterému nemusí čelit ve svém pohodlném životě doma (Duffy 2002: 46). Příroda tu sice vystupuje, ale není tím podstatným faktorem, který rozhoduje o tom, kam pojedou letos na dovolenou.

1.4.2 Dělení ekoturistů

Jak víme, ekoturisté tvoří homogenní skupinu. Abychom mohli zkoumat dopady jejich činnosti na životní prostředí, je vhodné si je rozdělit. Ekoturisty můžeme dělit na různé skupiny, já se přidržím čtyřstupňové typologie, která ekoturisty dělí dle zájmu o životní prostředí: „lenoch“ (lounger), „konzument“ (user), „ekovněmavý“ (eco-aware) a „speciální“ ekoturista (special ecotourist) (upraveno dle Holden 2000: 196-197).

„Lenoch“ má nejmenší zájem o životní prostředí, je soustředěn na rekreaci a potěšení, je pro něj charakteristické například slunění se a noční život. „Konzument“ potřebuje speciální prostředí pro své příznačné aktivity — potápění, pozorování divokých živočichů, lyžování. Další je „ekovnímavý“ ekoturista, kterého přitahuje příroda už ne jako prostředek, ale kvůli její vlastní hodnotě. Zajímá se o environmentální dopady, cizí kultury, vyhledává pokud možno certifikovanou turistickou společnost. „Speciální“ ekoturista má například zájem o ochranu přírody, chce ji aktivně chránit, podle toho si vybírá dovolenou — jako například ochránářskou či zaměřenou na vědecký výzkum. Otázkou, která vyvstává, je, zda-li tento „speciální“ ekoturista je ještě ekoturistou či zda už nepřekročil vymezený rámec ekoturistiky. Při četbě předchozího dělení, by čtenáře mohlo napadnout, zda-li první dvě popsané kategorie ekoturistů, „lenoch“ a „konzument“ patří do ekoturistiky, zda-li mohou splňovat její definici (viz strana 9). Zatím stručně odpovím, že teoreticky mohou, pokud svými penězi přispějí k ochraně životního prostředí a zlepší prosperitu místních lidí. Detailněji se tímto budu zabývat v další části věnované studiu dopadů ekoturistiky a v závěrečné diskuzi.

Často se píše o odříkání ekoturistů. Ekoturisté si na svých cestách odpírají některé požitky, které by jim byli přístupné na jiných dovolených. Toto odříkání je ve skutečnosti požitkářstvím (Duffy 2002: 41). Odříkání luxusu konvenčního cestování je motivováno potřebou dokázat si sami sobě, že jsou si schopni poradit se strádáním, které nemají ve svém komfortním životě (tamtéž: 41, 46).

Příkladem ekoturistů by mohli být *bobos*⁸, nová americká elitní třída (Brooks 2001). Tito bohatí a vzdělaní Američané se pokoušejí skloubit alternativní kulturu s úspěchy v podnikání. Jedním z jejich statusových symbolů je záliba v cestování, přesně řečeno pro ně užitečných, sofistikovaných dovolených, někdy dokonce spojených s obohacujícím trápením (tamtéž: 204–212). Do pátrání po odlehlých koutech světa, vyhledávání duchovních či citově průlomových okamžiků patří i ekoturistika. Návrat k přírodě pro ně neznamená jako u minulých generací ztrátu ambicí a sociální mobility. „[C]estovní kanceláře zkoumají po celé zeměkouli vhodné destinace s vysokým statusem a nízkou úrovní vybavení.

⁸Název je zkratkou z anglického sousloví *bourgeois bohemians*, buržoazní bohémové.

Takováto dobrodružná ekoturistika se dnes těší přízni vzdělané vrstvy“ (tamtéž: 210). Bobos se tak sami nazývají ekoturisty, i my je můžeme označit za typické zákazníky ekoturistických podniků.

Mluvíme-li o ekoturistech, o jejich motivacích, o jejich odříkání, či naopak o požitkářství, může nás v této souvislosti napadnout sousloví ekologický luxus. Ten nám ve své nedávno vydané knize představila Hana Librová:

„Ekologický luxus je ekologicky příznivé chování, které uvědoměle zmenšuje ekologickou stopu,⁹ v různé míře je schopno sebeomezení a vztahuje se k nemateriálním, kulturou oceňovaným hodnotám. Ekologický luxus označuje spíše prvky či segmenty chování než celý životní způsob“ (Librová 2003: 61).

Podmínkou není malá ekologická stopa, ale její relativní zmenšování. Ekologický luxus přináší jedinci radost, má elitářskou a prestižní povahu, je ale i sociálně vstřícný a může tak oslovovat i většinovou společnost (tamtéž). Ekoturisté by se většinou rádi k tomuto konceptu přihlásili. Někteří by říkali: „Ano, naše dovolená byla přesně taková“. Budou tvrdit, že se sebeomezují, že jim jde právě o ty nemateriální hodnoty, například přírodu. Může to být pravda. Budou souhlasit s tím, že je toto chování hodné následování, že se chovají elitářsky. Upřímně možná budou tvrdit, že vědomě snižují ekologickou stopu tím, že například nevyžadují luxusní vyhřívané bazény u hotelů. Je-li tomu opravdu tak, uvidíme v další části. Můžeme-li alespoň nějakou ekoturistickou dovolenou označit za ekologický luxus, ponechávám čtenáři na zvážení.

⁹definice ekologické stopy viz strana 23, poznámka 2

Kapitola 2

Dopady ekoturistiky

I velcí kritikové (např. Duffy 2002, Vivanco 2002) a zastánci (ekoturistické společnosti či asociace) se shodují, že ekoturistika přináší řadu pozitivních i řadu negativních dopadů. Přestože podle definic má tato relativně nová forma turistiky minimalizovat své dopady či vést směrem k nulové spotřebě, tak v praxi to tak vždy nemusí být. V literatuře, včetně té, která slouží jako „kuchařka“ či inspirace pro plánování ekoturistických cest (např. Mann 2002), je dopadům ekoturistiky věnován z pochopitelných důvodů věnován velký prostor. Rád bych zmínil především ty nejzávažnější. Problémem je stanovení vhodné „základní čáry“, vůči které můžeme měřit stávající a budoucí změny, způsobené (eko)turistikou (Page – Dowling 2002: 149).

Dopady ekoturistiky rozdělují na vliv na životní prostředí, sociálně-kulturní dopady a ekonomické následky. Jsem si zároveň vědom, že se často tyto kategorie nedají odlišit, neboť se prolínají a jedna druhou přímo či nepřímo ovlivňují. Nejprve se budu vždy zabývat pozitivními dopady a poté negativními.

2.1 Dopady na životní prostředí

Jak víme, ekoturistika je primárně zaměřené na studium přírody, má přispívat k ochraně životního prostředí, jak naznačuje použitá předpona „eko“. Proto začneme s dopady na životní prostředí. Bohužel je často velmi složité odlišit dopady způsobené ekoturistikou, dalšími formami turistiky, jinými aktivitami

či samotným „rozvojem“ původně chudých oblastí.

Pozitivní

Nárůst ekoturistiky a počtů ekoturistů má či může mít celou řadu pozitivních dopadů na životní prostředí. Vlády chrání hodnotné přírodní oblasti (např. národní parky) před škodlivými činnostmi způsobenými těžbou nebo intenzivním zemědělstvím. Pokud namísto intenzivní těžby, plantáží ovoce, zeleniny nebo komerčního rybolovu nastoupí přiměřená a odpovědná ekoturistika, tak je zřejmé, že takto pozitivně působí na místní životní prostředí. Největší nárůst ekoturistů je tam, kde je nejvíce chráněných území. Například Jižní Afriku v roce 1997 navštívilo 6 miliónů turistů, z toho 60 procent se podívalo do národních parků a rezervací¹ (Mastny 2002: 112). Zisky z cestovního ruchu přispívají k zachování těchto parků po celém světě a samozřejmě zpětně motivují úřady k jejich zachování. I když nemusí jít přímo o ekoturistiku, je důležité, že rostou počty soukromých rezervací například v Brazílii, Chile nebo Kolumbii (tamtéž) — pozoruhodný je příklad amerického milionáře Douglase Tompkinse, který v chilské Patagonii vytvořil soukromý přírodní park o rozloze přibližně tři tisíce čtverečních kilometrů (Pilátová – Sobota 2003).

Řada vědců zmiňuje ekoturistiku jako podporu pro ochranu biodiverzity (Sørensen et al. 2002: 33). Například pozorování velryb se nyní vyplácí mnohem více než jejich lov (Nicholson-Lord 2003). Jde tak o efektivní prostředek podpory ochrany ohrožených druhů a stanovišť především v rozvojových zemích. Velmi důležité jsou změny postojů místních obyvatel k ochraně divočiny, včetně ohrožených druhů a ochrany stanovišť (Bookbinder et al. 1998). Ekoturistika tak přispívá k šetrnějšímu využívání krajiny a přírody, zachování tradičních způsobů hospodaření (Hrubý 2001).

Ať už se vydáme na chatu k přátelům nebo na cestu po Africe, cestování obecně nám umožní přijít do kontaktu se skutečnostmi, které můžou být pro nás nové, podivuhodné, znepokojivé a po kterých zůstane snad i něco více než jen snímky v albu. Pouhá návštěva jistého místa může přispět k vytvoření dlouho-

¹Je jasné, že pouhá návštěva národního parku není ekoturistika, jde o přírodní či divoče-přírodní turistiku. Přesto mi tento zájem o národní parky přijde zásadní i pro naše zkoumání.

dobé pozitivní vazby. Pokud někdo například navštívil ekovesnici v tropickém deštném lese v Brazílii, dá se předpokládat, že se začne či se bude ochotněji angažovat za jeho záchranu (Nicholson-Lord 2003). I pro americké bobos, které jsem zmínil v kapitole 1.4.2, kteří necestují po světě z důvodu zájmu o environmentální problémy, se pouhý pobyt v přírodě může změnit v lásku k přírodě (Librová 2003: 170).

Negativní

Jak jsem se zmínil výše, ve většině prací zabývajících se ekoturistikou nechybí zmínka o negativních environmentálních dopadech, která má a může mít ekoturistika. Asi nejkřiklavějším a nejznámějším případem jsou dopady způsobené leteckou dopravou. Pokud si ekoturista z Německa či Holandska zaletí jedenkrát ročně na Seychely, tak jeho ekologická stopa² představuje nárůst ekvivalentu 1,9 ha (Třebický 2003). Přitom průměrná ekologická stopa připadající na jednoho obyvatele planety je 2,3 ha (Wackernagel – Monfreda – Deumling 2002). Naprostá většina ekologické stopy takovéto dovolené (97,5%) přitom představuje letecká doprava tam a zpět (Třebický 2000). Použijeme-li poněkud jiný výpočet, zpáteční let turisty na začátku roku z Prahy do indického Dillí má hodnotu 0,91 „udržitelných emisních let“³ (Matthews 1999). To znamená, že po zbytek roku by se již prakticky nemohl pohybovat, resp. pouze pěšky či na jízděm kole, svítit ani topit. Pokud ve výpočtu nahradíme Prahu například Londýnem, dostáváme pro samotný let hodnotu 1,13 „udržitelných emisních let“, který sám o sobě je nad hranici udržitelnosti.

V knize *The Good Alternative Travel Guide* její autor píše: „Abychom byli

² Ekologická stopa je nástroj pro měření spotřeby zdrojů (výrobní a služební) a produkce odpadů. Ekologická stopa definované populace od jednotlivce, až po celé město či stát, je celková plocha ekologicky produktivní země a vodní plochy, využívaná pro zajištění zdrojů a asimilace odpadů produkovaných danou, na začátku zvolenou populací, při používání běžných technologií (Wackernagel – Monfreda – Deumling 2002, v češtině například Třebický 2000).

³ „Udržitelný emisní rok“ (*sustainable emission year*) je množství fosilního paliva jednotlivce přepočtené na jeden rok, které může užít bez příspěvku ke globálnímu oteplení, za předpokladu, že každý na zemi využívá stejné množství paliva. Zahrnuje pouze příspěvek oxidu uhličitého, nikoliv dalších skleníkových plynů. Uvažuje se použití paliva na nejrůznější účely: vaření, topení, svícení, místní dopravu, atd. Všechno nad 1 je neudržitelné.

doopravdy ‚zelení‘, měli bychom podnikat naše dovolené co nejbliže to je možné, s minimálním množstvím cestování“⁴ (vlastní překlad) (Mann 2002: 15). To ovšem nebrání autorovi, aby na dalších přibližně dvě stě stranách představil britskému či americkému čtenáři destinace především tzv. „třetího“ světa. Pro ty, které trápí environmentální dopad z letecké přepravy a jako způsob překonání tohoto problému, nabízí v dalším odstavěčku odkaz na dvě společnosti, které se zabývají tím, že za dobrovolný poplatek sází stromy, které absorbují oxid uhličitý vznikající při spalování leteckého paliva. Kdyby autor nenašel tuto ne zcela zdůvodněnou a vysvětlenou „oberličku“ nebo byl při psaní maximálně poctivý, nemohl by podobnou publikaci vůbec nabízet, respektive by se musel omezit na nabídku cest jen do nejbližšího okolí.

Ne všechny soukromé ekoturistické investice jsou ochránářsky orientované. Nekontrolovaný růst komerční nabídky velkých hotelů či restaurací hrozí zničením přírodní podstaty mnoha turistických oblastí. Velmi aktuální je tento problém například v Číně, kde kontrola přírodních a kulturních míst přechází na soukromě vlastněné společnosti, které těží ze svého monopolu účtováním vstupních poplatků a výběru příjmů z hotelů či restaurací (Mastny 2002: 114) bez řádné kontroly efektivnosti znovuinvestování takto získaných prostředků.

Špatně provozovaná ekoturistika, zaměřená pouze na pouhé „lovy beze zbraní“ může znamenat přímé ohrožení divokých zvířat. Živočichové, kterými jsou převážně savci a ptáci, například mohou vyčkávat s krmením mláďat až do odjezdu turistů od hnízdišť, což může mít pro mláďata tragické následky. I pouhé rušení klidu může způsobovat problémy. Živočichové musí být ostražitější, očekávat nebezpečí, což znamená zvýšený výdej energie, která jim může jinde chybět. Nemůžou se také zároveň věnovat například péči o mláďata či sociálním kontaktům s dalšími jedinci. V Antarctidě situaci zhoršuje způsob hnízdění, který je obvyklý u mořských ptáků. Koloniálně hnízdící ptáci potřebují vyhnídit během velice krátkého období, přitom velmi závisí na rytmu střídání doby, kdy v kolonii pečují o vejce a mláďata a kdy se vydávají do moře za potravou. Jakékoliv rušení může mít pro vejce nebo pro mláďata katastro-

⁴To be truly “green”, then, we ought to take our holidays as close to home as possible, with the minimum amount of travel.

fické následky. (Hrubý 2001). Nejběžnějším problémem je, vyrušení že ptáci na čas opustí hnízdo s vajíčky či mláďaty, čímž dávají příležitost predátorům. Někteří ptáci sice neutíkají, ale naopak se snaží vetřelce od hnízda zahnat, ale i to má za následek ztrátu koncentrace při péči o obsah hnízda. V odlehlých oblastech nejsou ptáci na člověka vůbec zvyklí a přítomnost člověka je tak pro ně mnohem horší než v případě ptáků, kteří jsou s tlakem lidí „smíření“ již po staletí (tamtéž).

Spousta dopadů je nepřímých, na první pohled neviditelných — používání plastových kelímků, odstraňování splašků, problémy s odsolovacími zařízeními tam, kde je nedostatek pitné vody. Solný roztok ze systému jde přímo do moře, což vede k ničení korálů, které jsou extrémně citlivé na zvýšení salinity (Duffy 2002: 63). Problém letecké dopravy nelze zredukovat na problematiku emisí oxidu uhličitého. Méně viditelné jsou dopady způsobené nárustem hluku, který ovlivňuje člověka i živočichy. Výstavba nových letištních terminálů, nových přistávacích drah či celých letišť znamená zábory půdy, která je nahrazována obrovskými betonovými či asfaltovými, ekologicky neproduktivními plochami. I samotná výstavba je velmi energeticky náročná. S letišti pak souvisí nutnost rozvoje návazné infrastruktury, výstavby nových dálnic a silnic, řady obslužných zařízení.

V Belize často dochází k znovuvytváření pobřežního terénu, kdy jsou biologicky velmi cenné mangrovy nahrazovány jinými „atraktivnějšími“ druhy (tamtéž: 64). Kvůli ekoturistům se předělává dokonce i celé přírodní prostředí. Vytváří se líbivé, ale umělé pláže na doposud bezpečných atolech. Je to způsobeno touhou ekoturistů vidět destinace, které vyhovují jejich stereotypní představě karibského ráje s bílým pískem a palmami. Písek, který je pro tuto „přestavbu“ dovážen z okolních atolů, je na původních místech velmi důležitý pro korály, mangrovy a řadu zvířat (tamtéž: 152–153).

Tento problém můžeme zobecnit nejen na pobřeží Belize. Stále více hrozí nebezpečí rozšíření finanční racionality, která může nahradit náležité zvážení vnitřních ekologických hodnot (např. slon je kalkulován jako jistá část zisku za rok). Tak se objevuje kalkulace neoficiálního žebříčku flóry a fauny, který je založen na estetice, antropomorfismu a přitažlivosti, místo na ekologických kritériích, jako například na zapojení do potravního řetězce. Managementové

práce tak mohou zanedbávat méně atraktivní, ale zásadní prvky ekosystému (Weaver 1998: 25).

2.2 Sociokulturní dopady

Mezi hostiteli a návštěvníky dochází k množství kontaktů. Sociální a kulturní dopady, pozitivní i negativní, vznikají nejen tímto přímým kontaktem. Mnoho ekoturistických aktivit zahrnuje interakci mezi vysoce rozdílnými kulturami a tyto rozdíly mohou zhoršit či zlepšit sociokulturní dopady ekoturistiky.

Pozitivní

Ekoturistika může přímo či nepřímo zajišťovat svobodu, vzdělávání a blahobyt hostitelských komunit (Page – Dowling 2002: 177). Na rozdíl od drahých, rizikových a náročných aktivit (jízda na výletní lodi, parašutismus, horolezectví), je ekoturistika alespoň v nějaké formě přístupná širokému spektru populace (Weaver 1998: 27). Velké množství lidí může těžit výhody z vysoce estetických kvalit kontaktu s přírodním prostředím, stejně jako s kulturními zajímavostmi. Jak jsem zmínil v části věnované dopadům na životní prostředí, kontakt s přírodním prostředím či zcela odlišnou kulturou může znamenat nárůst či probuzení zájmu o ochranu přírody či problematiku rozvojového světa. Tento růst povědomí o environmentálních a sociálně-kulturních problémech může nakonec znamenat přínos, ať doma, ale i v místě návštěvy. Hostitelé mohou ekoturisty vnímat jako vlídné přizpůsobivé klienty, kteří působí příznivě. Speciálně jde o jejich ochotu nakupovat místní produkty a služby (tamtéž).

Ekoturistika může být lokálně (místně) výhodná a může zvyšovat stupeň kontroly místních nad ekoturistickým podnikáním, zdůrazňováním potřeby uvažovat o posílení místních komunit. Ekoturistika svým rozvojem v malém měřítku poskytuje příležitost pro užívání místních znalostí a práce, podporuje místní vlastnictví, uchování místní identity a podporuje ekonomickou rovnost. Správně vedená zajišťuje, že spotřeba turistů nepřesáhne únosnou mez hostitelské oblasti (Page – Dowling 2002: 175–177).

V úspěšně provozované ekoturistice jsou místní komunity zapojeny od počátku plánování chráněných území (rezervací) a dostávají příležitost být vyslyšeny. Ekoturistika předpokládá vzdělávání místních obyvatel, stejně jako návštěvníků (Sørensen et al. 2002: 31). Především je velmi důležité vzdělávání těch, kteří pracují jako ekoturističtí průvodci. Tito „klíčoví hráči“, kteří se starají, aby ekoturisté během cesty byli spokojeni, mohou pomáhat minimalizovat negativní dopad, který mohou návštěvníci způsobit (tamtéž: 32).

Kontakt dvou rozdílných kultur může mít pozitivní dopad. Hostitelská společnost díky tomu poznává unikátnost a hodnotu své kultury, svých přírodních zdrojů, svých tradičních znalostí. Roste tak sebeúcta mnoha členů této společnosti. Rostoucí sebedůvěra jednotlivých příslušníků vede k vyhledávání dalšího vzdělávání či možností různých školení. Přístup k zaměstnání a vydělané peníze mají za následek nárůst statusu tradičně nízko postavených skupin společnosti, například žen (Page – Dowling 2002: 176).

Ekoturismus může udržovat či zvyšovat rovnováhu místní komunity. Rovnováha je zlepšována jednotlivci a rodinami pracujícími společně na rozvoji společného ekoturistického podniku. Část vydělaných peněz se vrací do rozvoje cílů stanovených komunitou, například výstavby škol či udržování cest (tamtéž). Dobrým příkladem zapojení místních je nepálská Annapurna Conservation Area. Jde o území vyhlášené v roce 1986 za podpory Světového fondu pro přírodu (*Worldwide Fund for Nature*, WWF) na ploše 2600 km² organizací Annapurna Conservation Area Project (ACAP). Nejde o národní park, ale o místo, kde se setkávají zájmy ochranářů, turistů a domorodých obyvatel.

Oblast kolem Annapurny je trekaři nejnavštěvovanější region celého Nepálu. Ve spolupráci s místními komunitami byl region rozdělen na různé zóny s různým stupněm ochrany a využití. Ve vztahu k turistice ACAP klade důraz na aktivní formy ekoturistiky, stanovuje finanční příspěvek za vstup a vysokou úroveň turistického povědomí a závazku (Weaver 1998: 152). Mimo jiné pořádá školení majitelů lodžii⁵, na kterých je učit šetřit palivem, nakládat s odpady a odpadní vodou. ACAP provozuje informační centra, kde turisté při vstupu do

⁵Anglicky lodge. Jednoduchý „hotýlek“, skromně vybavený, s jídelnou někdy spojenou s kuchyní. Překlad chatrč, domek, noclehárna se mi zdá v této souvislosti nepřesný. Snad nedojde k záměně s našim „balkónem“.

oblasti obdrží informační materiály. Farmáři a pastevci jsou vzděláváni v přípravě jídla, ochraně turistů. Pomáhá chránit les (kácený na palivové dříví) a jiné zdroje výstavbou mikrohydroelektráren (Mastny 2002: 116). Pozitivním výsledkem bylo ustanovení pevných cen za jídlo a ubytování, které eliminovalo snižování cen, ke kterému docházelo v rámci konkurenčního boje (Shackley 1996). ACAP je příkladem úspěšné spolupráce ekoturistické iniciativy s ostatními vnějšími „hráči“ — vládou, privátním sektorem, nevládními organizacemi (Mastny 2002: 116).

Negativní

I přes řadu výše uvedených pozitivních dopadů přináší ekoturistika i negativní sociální a kulturní dopady. Místní obyvatelé mohou usilovat o západní životní styl a přijímat materiální hodnoty návštěvníků ze „Západu“. Někdy ekoturisté vytváří v očích hostitelských komunit velmi zkreslený obraz. Jak jsem poznal ve venkovských oblastech Pákistánu a Nepálu, někteří domorodí obyvatelé si myslí, že všichni „západní“ turisté jsou velmi bohatí a úspěšní, že nemusí ani pracovat. V lepším případě jim závidí, že se mohou takto na měsíc či dva sebrat a odjet na druhou stranu světa. Jejich oblečení vedle západní „gore-texové“ a „fleesové“ výbavy jim připadá ošklivé a nemoderní a touží po novém, lepším. Podle Manna (2002: 12) (eko)turistika může zvyšovat žebrotu a vnučování se (*hustling*). Žádný turista, který navštívil Nepál, nezapomene na kupy dětí, běhající neustále za ním s jedinou, neustále do omrzení opakující se mantrou: „Give me rupee, give me pen!“

Tím, že dochází ke kontaktu vysoce rozdílných kultur, může ekoturistika zhoršovat socio-kulturní dopady (Lindberg – Mckercher 1997, citováno dle Page – Dowling 2002: 174). V oblastech, kde vláda vyloučila místní lidi z podílu na řízení a odepřela jim možnost užívat přírodní oblasti, kde doposud pěstovali plodiny, chovali dobytek a sbírali palivo, domorodci začali cítit odpor k tomuto způsobu managementu oblastí a snažili se následně zničit tyto kompromisně stanovené cíle. Vyloučení místních lidí z rozhodování vedlo k nárůstu incidentů pytláčení, vandalismu, dokonce i ozbrojených konfliktů. Jeden galapažský rybář dokonce prohlásil, že pokud vláda nezruší zákaz rybolovu, tak si dokonce

přeje shoření všech přírodních oblastí, aby už skončila všechna turistická poblázněnost (Mastny 2002: 116).

Ekoturistika má vliv na změnu způsobu života místních obyvatel. Podle Rosallen Duffy (2002: 102) dochází k přizpůsobování se ekoturistům. Typickým příkladem má být rekonstrukce rituálů a svátků kvůli vyšším ziskům z ekoturistiky. Dochází tak ke komodifikaci, když se s kulturou a společností zachází jako s komoditou, která může být spotřebována. Turisté tak přinášejí sociální a kulturní změny, mohou snížit kulturní tradice až na úroveň nesmyslné turistické atrakce. „Svaté tance se stávají večerním představením v luxusních hotelech.“⁶ (vlastní překlad) (Mann 2002: 12).

2.3 Ekonomické dopady

Pozitivní

Turistika je světově nejvíce rostoucí „průmyslové“ odvětví, poskytující 200 miliónů pracovních příležitostí. V roce 2000 cestovalo za hranice přibližně 700 miliónů lidí. Počet ekoturistů se špatně odhaduje díky tomu, že ekoturistika bývá zaměňována s jinými turistickými odvětvími, například s přírodní turistikou. Jako hrubý odhad bývá uváděno přibližně 45 miliónů lidí v roce 1998, s výhledem 70 miliónů v roce 2010.

Ekoturistika je příležitost jak vytvářet ekonomické zisky v doposud relativně nedotčených přírodních oblastech, kde ještě nedošlo k tradičnímu rozvoji. Slouží to jako náhrada při snížení či úplné eliminaci užívání tradičních zdrojů. Pro 38 procent zemí světa (hlavně rozvojových) je turistika hlavním zdrojem zahraniční měny. Ekoturistika může přispět k rozvoji těchto ekonomik beze všech negativních environmentálních dopadů, které rozvinuté státy zažily (Sørensen et al. 2002: 20). Ekoturisté mohou podporovat místní obyvatele jako příjemce turistických zisků. Pokud domorodci vidí hmatatelné zisky, raději podporují ekoturistiku a ochranu přírody — boj proti pytláčení a dalším zásahům (Lindberg 1998, citováno dle Page – Dowling 2002: 169). Velmi důležitým ekonomickým nástrojem jsou vstupní poplatky, které mohou být smysluplně investovány,

⁶Sacred dances become after dinner shows in luxury hotels.

například do podpory managementu chráněných území, infrastruktury, apod. Jak už plyne z definice, ekoturistika brání odlivu peněz z místní ekonomiky — tím, že by měla být zaměřena na vlastnění ubytovacích služeb, restaurací apod. místními lidmi.

Důležitý je nárůst pracovních příležitostí. Velmi zásadní je trvalý a prudký vzestup celého ekoturistického odvětví. Toto odvětví zároveň roste více než celá turistika, která přitom trvale stoupá od konce 2. světové války. Ekoturistika může poskytnout dlouhodobý zdroj příjmů pro komunity (Weaver 1998: 25).

Místní podnikání v ekoturistickém průmyslu zahrnuje například stánky s potravinami, restaurace, průvodcovské služby, půjčovny aut, taxi, rekreační služby (půjčovny koní, lodí, raftů, kol, apod.) a výrobce a prodejce řemeslných výrobků. Tyto typy služeb jsou nejčastěji nabízeny členy místních komunit. Takovéto podniky hrají zásadní roli v úspěchu ekoturistického průmyslu a jeho ekonomického přínosu místním komunitám. Častokrát jde o malé obchody, kdy jejich vlastníci potřebují podporu a malé množství kapitálu do začátku. Zde je důležitá role nevládních organizací, na které se tito vlastníci mohou obracet (Epler Wood 2002: 29–30). Ekonomický přínos pro místní ekonomiku závisí i na zdaru těchto lokálních podniků. Úspěch se velmi liší v závislosti na destinaci. Například v Belize, ve vesnici San Pedro u rezervace Hol Chan Marine Reserve, má ekonomický zisk více než 40% členů místní komunity. Úspěch je dán šíří malých místních podniků, od hotelů, přes bary, až po obchody s oblečením. Ty jsou navštěvovány potápěči, kteří mají dostatek hotovosti na utrácení (tamtéž: 30).

Ukazuje se, že mnohem větší procento místních lidí ekonomicky těží z ekoturistiky, pokud je v oblasti řada tzv. „mikropodniků“. Nedostatek těchto malých firem a následný únik zisků z oblasti lze snižovat například tzv. poplatky za pronájem, poplatky za užívání půdy či dalšími poplatky, které platí jednotlivý návštěvník. Tyto poplatky se vrací do místní ekonomiky. Masájové v Keně nechtěli opustit svůj životní styl pastevců a vytvářet malé podniky, které by podle jejich mínění zničily jejich kulturu. Proto místo toho začali účtovat poplatek společností provozujícím safari za pronájem jejich vlastní půdy. Jde o speciální koncesní poplatek, který slouží potřebám komunity. Umnožňuje jim zachovávat jejich životní styl. O úspěchu svědčí i každoročně vydávaná výroční

zpráva, určená komunitě, vydávaná právě z takto získaných peněz (tamtéž: 30–31).

Negativní

Hlavním argumentem kritiků je, že i když má ekoturistika potenciál generovat značné ekonomické zisky, tak často velká část peněz je utracena v místě bydliště návštěvníků — především za cestu — a většinou jen relativně málo je utraceno v destinaci (Page – Dowling 2002: 157). Vstupní poplatek, který jsem zmínil v předchozí sekci, může změnit podstatu zážitku návštěvníků. Vybíraný poplatek strukturuje návštěvníky tím, že například vyloučí některé skupiny, kteří si nemohou tento poplatek dovolit. Navštěvují-li národní park či jinou chráněnou oblast, kde se musí platit, mohou tuto oblast vnímat jako velmi komerční místo, které v konečném důsledku bude odrazovat od návštěvy.

Předchozí sekci jsem uvedl příklad pozitivního ekonomického dopadu s velkým zapojením místních obyvatel. Dochází však i k obrácené situaci. V kostarickém národním parku Totuguero má zisky z ekoturistiky méně než 10% místních domácností. Na rozdíl od příkladu z Belize je tento park charakteristický „all-inclusive“ hotely, kde návštěvníci za vše platí dopředu. Hotely, ani lodě, kterými turisté jezdí pozorovat divoké živočichy do mokřadů, nejsou vlastněny místními lidmi (Epler Wood 2002: 30). Dochází tak k velkému úniku kapitálu z oblasti, způsobeného především neexistencí či existencí jen velmi malého počtu místních podniků.

Ekoturistika jako celá turistika je vysoce sezónní, nestálý průmysl, zaměstnávající špatně placené pracovníky. Tato sezónnost způsobuje omezenost návratu investic (Page – Dowling 2002: 151). Poptávka je snadno ovlivnitelná vnějšími faktory. Destinace leží převážně v rozvojových zemích, které jsou politicky méně stabilní. Tato nestabilita či například neobvyklé klimatické podmínky mohou snižovat počty návštěvníků. V oblastech, které přitahují nejen svou nedostupností relativně méně lidí, mohou tyto problémy způsobit, že se ekoturistika přestane ekonomicky vyplácet (Duffy 2002: 125). Nejistota zájmu o destinace vytváří tzv. „neokoloniální závislost“ (viz část 5.2, strana 64).

Pokles počtů návštěvníků může znamenat ekonomickou pohromu pro velkou

skupinu místních. (Eko)turistika způsobuje, že tradiční zaměstnání a zdroje obživy jsou likvidovány a převedeny do služeb. Ze zemědělců, rybářů a řemeslníků se stává obsluhující personál, prodavači zmrzlin, tanečnice v barech a hotelích, pronajímatelé pokojů (Librová 1994: 69).

Příliv peněz do ekonomiky někdy znamená nebezpečí inflačních tendencí. Rozvoj infrastruktury má za následek nárůst závislosti na zboží z dovozu namísto na domácím (Page – Dowling 2002: 152). Dle Weavera (1998: 26) je hlavním ekonomickým problémem nedostatek vstupního kapitálu.

Dalším možným problémem, který se dotýká spíše sociálních poměrů, je zbohatnutí některých místních obyvatel. Například průvodci, kteří vodí ekoturisty po přírodních či kulturních místech, najednou vydělávají více peněz než lokální vůdci či autority. To někdy vede k oslabení pozice těchto autorit, a tak narušení vzájemných sociálních vazeb v celé komunitě.

Kapitola 3

Ekoturistika v České republice

V této části bych se rád zabýval ekoturistikou v České republice. Podívám se na nabídku cestovních kanceláří u nás a texty v češtině, které se ekoturistiky dotýkají. Na začátek si dovoluji vyslovit hypotézu, že koncept ekoturistiky je u nás poměrně málo rozšířený a tudíž i málo známý. Jsem si však vědom toho, že tato hypotéza je obtížně dokazatelná. Respektive její ověření na nějakém reprezentativním vzorku celé populace přesahuje mé možnosti. Pokusím ji nicméně podpořit rozbořem nabídek cestovních kanceláří, o kterých lze předpokládat, že mají „čich“ na nové perspektivní možnosti na trhu, a rozbořem tištěných textů, věnovaných ekoturistice. V další části věnované výzkumu cestování ekologických aktivistů, uvidíme, jak je ekoturistika známá mezi nimi, respektive v rámci vzorku mého vzorku.

3.1 Cestovní kanceláře a ekoturistika

Ve dnech 8. až 11. ledna 2004 se na brněnském výstavišti konal pravděpodobně největší veletrh věnovaný cestování v České republice — 14. mezinárodní veletrh průmyslu cestovního ruchu GO a 13. mezinárodní veletrh turistických možností v regionech REGIONTOUR. V elektronickém katalogu veletrhu byla ekoturistika zařazena do jedné kategorie s agroturistikou. V celé nabídce jsem našel odkaz pouze na jedinou cestovní kancelář. Pracovnice kanceláře, kterou jsem na stánku oslovil, však na můj dotaz ohledně nabídky ekoturistiky vůbec

netušila, na co se jí ptám. Doma jsem po podrobném prostudování katalogu zmiňované kanceláře jsem zjistil, že katalog nabízí agroturistiku ve Slovinsku („dovolená na slovinských farmách s tradiční kuchyní“). Žádná zmínka o ekoturistice. Na veletrhu jsem se pokoušel oslovit několik turistických kanceláří, o kterých vím, že se zaměřují na dobrodružnější turistiku i na vzdálenější země. Přestože jsem hovořil i s vysoce postavenými lidmi z těchto firem, tak ekoturistiku vědomě nenabízeli, případně ani nevěděli, co by to mělo být.

Během pátrání po českém internetu (jaro 2004) jsem našel pouze jedinou cestovní agenturu z České republiky, která bez bližších podrobností nabízí ekoturistické zájezdy do Amazonie a na Galapágy (Oriana 2004). Na mou žádost o aktuální nabídku zájezdů neodpověděli, takže se dá předpokládat, že nabídka již není aktuální.

Obdobně neúspěšno dopadlo pátrání po nabídkách ekoturistických dovolených v přímo v České republice. Ty, které se předem tvářily jako ekoturistické, se vesměs ukázaly být nabídkami agroturistických zájezdů či pobytů na (eko) farmách.

Z internetových prezentací a situace na veletrhu GO je vidět, že pro cestovní kanceláře a agentury není zatím ekoturistika lákavá. Dá se soudit, že po ní není nějaká významnější poptávka. Naše cestovní kanceláře pravděpodobně necítí potřebu realizovat či nabízet tento typ zájezdu. A ani nepředpokládají nějaký zájem zákazníků.

3.2 Rozbor tištěných dokumentů

O něco lepší je situace v tištěných dokumentech věnovaných ekoturistice, i když jsem nenašel žádnou českou monografii v češtině. Ty, které ekoturistiku zmiňují, tak činí jen velmi okrajově.¹

Nejlepší situace je pravděpodobně u pokračujících zdrojů² — novin a ča-

¹Například překlad známé Primackovi knihy *Biologické principy ochrany přírody* (Primack – Kindlmann – Jersáková 2001) věnuje ekoturistice jeden odstavec. Pokud se některá monografie zabývá ekoturistikou více, tak jsem ji zatím nedostal do ruky. V tomto případě se omlouvám laskavému čtenáři.

²V souladu s doporučením Národní knihovny používám toto označení namísto dříve roz-

sopisů. Články věnované ekoturistice se alespoň okrajově či povrchně objevují v našich nejčtenějších denících. Nacházíme je především ve víkendových přílohách těchto listů. Několikrát o ní píše i týdeník Respekt. Novináři v nich zpravidla většinou ztotožňují ekoturistiku s pouhým pozorováním divokých zvířat či rostlin.³

Nejvíce textů věnovaných ekoturistice jsem našel v měsíčníku Sedmá generace, nejen proto se těmito texty budu zabývat podrobněji. Myslím, že na nich lze ukázat, jak široké je u nás chápání ekoturistiky a o jak neznámý a nevyjasněný pojem se jedná.

Časopis Sedmá generace

Prázdninové dvojčíslo časopisu Sedmá generace 7-8/2003 má ekoturistiku jako své hlavní téma. Zabývají se jí hned čtyři články.

Úvodní článek, nadepsaný *Ekoturismus — žhavé téma dneška*, popisuje ekoturistiku obecně: co to je, jak vypadá, věnuje se i její certifikaci a vymezení ostatních forem alternativní turistiky (Mirovský 2003). Z textu je poznat, že autor rozumí konceptu ekoturistiky, že s ním umí pracovat. I když zmiňuje i definici Společnosti pro ekoturistiku („zodpovědné cestování do přírodních oblastí napomáhající ochraně přírody a zajišťující udržitelný život místních obyvatel.“), vyjmenovává především nosné pilíře ekoturistiky: přispívá k ochraně přírody, podporuje udržitelný život místních obyvatel, primárně vyžaduje malé skupiny turistů, minimální využívání neobnovitelných zdrojů, zodpovědné aktivity samotných (eko)turistů a cestovních kanceláří, apod. Z celého textu je patrné, že autor ekoturistikou chápe zhruba tak, jak ji definuji a pracuji s ní já (viz strana 9)⁴.

Další článek s příznačným názvem *Zelená tragédie* je překlad k ekoturistice velmi kritického textu z časopisu Resurgence (Nicholson-Lord D. 2003). V zá-

šířeného označení seriálové publikace.

³Takovýto příspěvek nacházíme například ve víkendové příloze Lidových novin ze 3. dubna 2004 s titulkem „Zvířata ohrožuje příliv ekoturistů“ (Hníková 2004).

⁴Turistiku můžeme nazývat ekoturistikou, je-li zodpovědná, je-li směřována do přírodních oblastí, přispívá k ochraně životního prostředí, zlepšuje prosperitu místních lidí a má prvek vzdělávací či studijní.

věru textu autor píše: „Turisté si zatím většinou neuvědomují škody činěné jejich jménem, a ačkoliv cestování může podnítit vznik základní planetární etiky a zodpovědnosti za jiné části planety, nemůže to konkurovat individuální touze po zážitcích. . . . [T]urismus [je] klasickým příkladem ‚tragedie obecní pastviny‘. . .“

Další text *J sme jen hosté na zemi* je rozhovor se šéfem české pracovní skupiny pro certifikaci lesů FSC Zdeňkem Hrubým, který je zároveň průvodcem po různých koutech světa (Smolíková 2003). Pro Hrubého je ekoturistika něco měkčího než klasický turismus. Jako ekoturistiku nazývá zájezdy více přírodní, využívající veřejnou hromadnou dopravu a ubytování v místních hotelích či ubytovnách. Proto si může dovolit tvrdit, že ekoturistika „. . . v podstatě nevyžaduje žádné vylepšování infrastruktury nebo stavění nových hotelů. . .“ Další dimenze ekoturistiky opomíjí či je přesněji nezná. Největší dopad na přírodu vidí v cestování letadlem. Zároveň říká, že v jeho zájezdech „. . . turisté vidí danou zemi bez příkras“.

Poslední text v tomto čísle, který se věnuje ekoturistice, je článek Pavla Klvače *Putování mezi světy* (Klvač 2003), který popisuje turisty hledající autentický venkov — především v „českém“ rumunském Banátu. V dvouřádkovém shrnutí pod nadpisem je věta: „I ekoturistika může mít své stinné stránky“. Čtenář tak může předpokládat, že se o těchto stinných stránkách něco dozví. V celém příspěvku pak není ekoturistika zmíněna ani jednou! Pouze jedenkrát se v něm vyskytuje pojem agroturistika, která ale, jak víme a jak ji definuje i úvodní článek Ondřeje Mirovského, který jsem zmínil výše, označuje něco jiného. Text popisuje v úvodu slíbené „. . . pasivní zevlouny. . . obtěžující svými fotoaparáty“, ekoturistice se ale nevěnuje. Případně autor mlčky předpokládá, že veškeré cestování za venkovany či hledání exotiky je ekoturistika. I kdyby turisté v Banátu či jinde dostali krátké školení o místním prostředí, tak nemá smysl hovořit o ekoturistice, neboť podle mého názoru zde chybí nutná ochrana životního prostředí. V druhém plánu bychom to mohli připustit — ve smyslu nutnosti zachovat kulturní krajinu jako hodnotný biotop, podobně jako třeba chráníme kulturní krajinu Bílých Karpat, ale implicitní, vědomý „zisk“ pro ochranu životního prostředí zde nenalézám. Podle popsání dělení alternativní turistiky (viz kapitola 1.3.2, strana 14) můžeme tyto cesty zařadit nejspíše do

Klvačem okrajově zmíněné agroturistiky.

Sedmá generace tak možná trochu nechtěně představila nejen termín sám, ale i široké spektrum jeho chápání i mezi „environmentálně citícími průvodci“ či dokonce sociology. Číslo 3/2004 téhož časopisu přináší volné pokračování příspěvku Ondřeje Mirovského — *Ekoturistika v praxi* (2004: 26–27), ve kterém popisuje ekoturistiku na konkrétním případě návštěvníků Galapág. Text v závěru konstatuje, že nelze dnes rozhodnout, zda se ekoturistika jako forma regulace velkého počtu turistů plně prosadí.

Kapitola 4

Cestování ekologických aktivistů

Kromě právě představeného konceptu ekoturistiky se má práce zabývat i cestováním ekologických aktivistů. Na základě provedeného kvalitativního výzkumu uvidíme, zda toto cestování má nějaký vztah k ekoturistice, zda se pod ní dá zařadit, zda své cestování respondenti sami označují jako ekoturistiku.

Výzkum, při kterém jsem sbíral data pomocí nestandardizovaných rozhovorů, se netýká jen samotného cestování, ale především se zabývá pobytem v přírodě, turistikou a takzvanými adrenalinovými sporty.

Na začátek ve stručnosti popíši, jak chápu (ekologického) aktivistu. Vzhledem k tomu, že jsem v žádné literatuře nenašel žádnou definici, nabízím svoji pracovní verzi. *Aktivista* je člověk, který se dobrovolně nad rámec svých pracovních, školních a jiných povinností zabývá něčím, do čeho mu podle mínění většiny ostatních „nic není“ a do čeho by neměl strkat nos, čemu se přece věnují „stávající struktury“; nebo se věnuje tématům zatím stojícím mimo systém a zájem ostatních. Není jen pasivním příjemcem informací, ale aktivně se podílí na, podle něj, žádoucí změně nebo případně žádoucím zachování aktuálního stavu. *Ekologický aktivista*¹ je ten, který svůj aktivismus spojuje s problematikou životního prostředí.

¹Toto označení používám, jelikož je již v češtině ustálené. Osobně bych ho raději nazýval environmentálním aktivistou.

4.1 Sociologický výzkum

Od června do října roku 2004 jsem provedl sociologický výzkum, který se zabývá cestováním ekologických aktivistů z České republiky. Při výběru vzorku, metod sběru dat a jejich interpretace jsem se snažil řídit pravidly typologického sociologického výzkumu.

Původním záměrem byl celorepublikový výzkum. Vědom si velkých odlišností, rozhodl jsem se zkoumat aktivisty pouze v jedné konkrétní organizaci, a to v Hnutí Duha. Hnutí Duha jsem si vybral jako typického, vyhraněného představitele radikálnějších ekologických organizací, který se nebojí otevřených konfliktů nejen se státní a veřejnou správou. Zároveň je Hnutí Duha dostatečně známá a etablovaná mezi ostatními ekologickými organizacemi. Jelikož vím, že Hnutí Duha často prezentuje z pohledu veřejnosti poněkud radikálnější názory na problematiku životního prostředí, zajímalo mě, jak se její jednotliví aktivisté staví k cestování. Předpokládal jsem, že je dostatečně velká na to, že zde budu moci nalézt široké spektrum respondentů. V úvahu přicházela i podobná organizace Nesehnutí v případě, kdyby větší část zaměstnanců či spolupracovníků Hnutí Duha odmítla mou žádost o rozhovor nebo kdybych měl v průběhu sběru dat pocit, že se výpovědi respondentů ještě neopakují, že ještě vzorek není dostatečně saturován.

Z Hnutí Duha jsem získal kompletní seznam e-mailových adres 34 zaměstnanců a spolupracovníků. Z něj jsem náhodně vybral 19 adres, na které jsem v červnu 2004 poslal žádost o rozhovor. V žádosti jsem stručně napsal, co po nich jako budoucích respondentech budu požadovat, že se zabývám prostorovou mobilitou angažovaných osob a že prosím danou osobu o kratší, osobní přibližně půlhodinový rozhovor.

Na moji prosbu o rozhovor mi odpovědělo 11 lidí, a to vždy kladně. Nicméně s jedním pracovníkem jsem se nebyl schopen vzhledem k jeho časovému vytížení a dlouhodobé nepřítomnosti sejít, takže jsem provedl 10 rozhovorů. V září 2004 jsem ty, kteří se mi neozvali, oslovil ještě jednou. Z těchto osmi lidí zareagovali na moji výzvu čtyři osoby, se kterými jsem na podzim 2004 provedl další 4 rozhovory. Paralelně jsem z původního adresáře na podzim 2004 oslovil náhodně dalších 6 dosud neoslovených zaměstnanců či spolupracovníků, ze kterých mi na

moji žádost odpověděla jedna osoba, se kterou jsem následně provedl rozhovor. Celkově jsem takto oslovil 25 osob, ze kterých jich zareagovalo 16. Rozhovor jsem uskutečnil s 15 respondenty, s jedním pracovníkem jsem se kvůli jeho časovému vytížení nesešel. Výzkumnou jednotkou byl vždy jedinec, rozhovory jsem vedl s každým respondentem zvlášť.

To, že 9 jedinců vůbec nezareagovalo na moji výzvu, může být způsobeno tím, že může jít o spolupracovníky Hnutí Duha, kteří momentálně (mezi začátkem června a polovinou října 2004) byli dlouhodobě nepřítomni, ne nutně mimo republiku, ale například jen „mimo dosah počítače s firemním e-mailem“. Někteří možná s Hnutím Duha spolupracují jen příležitostně, takže v tomto období nepoužívali e-mail s adresou hnutiduha.cz. Svou roli mohlo sehrát i období, kdy jsem osoby kontaktoval — doba vysokoškolských letních prázdnin. Přesto jsem se tyto jedince, kvůli jednotnému přístupu, nepokoušel kontaktovat jiným způsobem, respektive jsem na ně ani jiný kontakt neměl. Nicméně doufám, že díky tomuto nedošlo k významnějšímu zkreslení mého výzkumu.

Někteří respondenti hned na začátku odmítli označení ekologický aktivista. V průběhu rozhovorů však sami uznali, že aktivisté jsou. Někteří jedinci trvali na tom, že aktivisté nejsou, že jsou „jen zaměstnanci“. Po delším váhání, zda nemám přece jen některé respondenty ze zkoumaného vzorku vyřadit, jsem dospěl k závěru, že nikoliv. Všichni do nějaké míry naplňují definici aktivismu, i když míra (lze-li aktivismus měřit) je velmi rozdílná. V dalším textu píší o zkoumaném svém vzorku jako o respondentech, o ekologických aktivistech nebo zkráceně jen o aktivistech.

Zvláštnost dané problematiky, řada jemných nuancí ve výpovědích předem vyloučily použití běžných metod standardizovaného dotazování. Proto je celý výzkum proveden jako kvalitativní.

Základní metodou sběru dat byl hloubkový interview (Disman 2000: 304), které jsem vedl podle teoreticky zdůvodněného schématu. Hloubkový interview byl vedený na pomezí standardizovaného a nestandardizovaného rozhovoru. Měl jsem předem danou osnovu, které jsem se držel (je uvedena v příloze práce). Podle situace jsem žádal o doplnění některé výpovědi či některá odpověď vyvolala otázku novou. Tři rozhovory byly zaznamenány na analogový kazetový diktafon a následně zdigitalizovány, ostatních dvanáct rozhovorů bylo přímo

zaznamenáno na digitální diktafon. Žádný z respondentů neodmítl to, že budu jeho výpovědi nahrávat. Pro jistotu a pro svůj přehled jsem si některé odpovědi respondentů zároveň zaznamenával ve formě polních poznámek. Všechny interview jsem vedl osobně já, vždy byl přítomen pouze jeden respondent. Prostředí, které si vždy zvolili sami respondenti, tvořila většinou některá z kanceláří Hnutí Duha, tři rozhovory jsem vedl v restauraci či kavárně, dva u respondentů na pracovišti, které bylo jinde než kancelář Hnutí Duha, jeden rozhovor (s matkou na rodičovské dovolené) proběhl v domácnosti respondenta. V drtivé většině nebyl kromě respondenta a mě u rozhovoru nikdo přítomen, nepočítám-li návštěvníky restaurací, kteří byli dostatečně odstíněni celkovým hlukem v těchto podnicích a také vzdáleností od nás.

Doba rozhovorů byla od sedmnácti minut do necelých čtyřiceti pěti minut, s průměrnou délkou přibližně dvacet sedm minut. Všechny rozhovory jsem následně přepsal do tištěné (elektronické) podoby. Po přepsání mají celkem 23 990 slov. S výjimkou životopisných údajů respondentů jsou kompletně připsány jako příloha práce. Rozhovor s jedním respondentem je na analogovém diktafonu skoro celý neslyšitelný, proto jsem se musel spokojit jen s přepisem polních poznámek.²

Jedna osoba odpovídala ve slovenštině. Přepis rozhovoru jsem udělal z technických důvodů (sám bych nebyl schopen slovenský text bezchybně přepsat) v češtině. Z důvodu blízkosti obou jazyků doufám, že snad nedošlo ke zkreslení jeho odpovědí.³

Okruhy otázek se dají rozdělit do čtyř nanejvýš velkých oblastí. První zahrnuje otázky zjišťující, kde a jak dlouho se respondent angažuje a jak dlouho případně pracuje. Druhý okruh otázek se týká cestování a dovolených respondentů, kde a jak respondent dovolené tráví a jakými dopravními prostředky se nejen na dovolené pohybuje. Třetí okruh se týká sportu, speciálně jeho tzv. adrenalinových forem. Poslední okruh se věnuje dopadům cestování a turistiky

²O odpovědi na dvě otázky, které jsem si pro rozsah odpovědi, nestačil poznamenat, jsem tohoto respondenta dodatečně požádal a on mi je poslal e-mailem. Neměl jsem „srdce“ prosit ho o opakování celého rozhovoru.

³Zároveň se čtenáři omlouvám, pokud zůstaly v přepisu toho rozhovoru přítomny některé slovakismy.

na životní prostředí, na místní lidi, přínosu cestování pro respondenta a též souvislosti s ekoturistikou. Navíc jsem od každého respondenta získal pro vyhodnocení některé životopisné údaje (vzdělání, věk, zaměstnání, rodinný stav, profesi rodičů, bydliště a místo, kde respondent vyrůstal).

Na závěr této části se musím zmínit o mém vztahu k respondentům. Protože sám v Brně studuji a pracuji a rozhovory jsem dělal s lidmi z organizace mně blízké, mohlo by se zdát, že znám některé respondenty blíže. Tento vztah by mohl ovlivnit jejich rozhovory se mnou. Není tomu tak. Pouze o jednom z respondentů bych mohl říci, že ho zběžně znám, neboť to byl můj „služebně starší“ spolužák, jednoho z respondentů jsem několikrát před tím viděl bez vzájemného bližšího kontaktu. S ostatními jsem se v době rozhovoru setkal poprvé. Přesto většina rozhovorů proběhla snad v srdečné formě, některé i ve formě tykání. Jak jsem již poznamenal výše, Hnutí Duha jsem si zvolil po konzultaci s vedoucí práce jako skupinu, která u nás reprezentuje typickou (ve smyslu odlišnou od ostatních) ekologickou organizaci a také pro velikost této organizace.

4.2 Analýza hloubkových rozhovorů

4.2.1 Demografická charakteristika respondentů

Věková struktura mého vzorku se pohybovala od 24 do 40 let, s průměrem přibližně 29 let. Nejsilněji byla zastoupena věková skupina 27 až 31 let. Tento relativně mladý věk odpovídá představě věku ekologického aktivisty. Z 15 osob bylo jedenáct mužů a pouze 4 ženy. Přitom jsem celkem oslovil 11 žen z dvaceti pěti, takže 7 žen vůbec nezareagovalo na moji prosbu o rozhovor (ze 14 oslovených mužů nezareagovali jen 2 muži, se třetím jsem se nedohodl na termínu). Nemám žádnou hypotézu, která by vysvětlila tento rozdíl.

Absolutní většina respondentů byla svobodných (12), 2 vdaná/ženatý, 1 rozvedený. Nežjišťoval jsem, zda svobodný/svobodná znamená, že respondent případně žije v trvalém svazku s partnerem či zda má potomky.

Pouze jeden respondent uváděl středoškolské vzdělání, další byl vysokoškolský student, všichni ostatní měli vysokoškolské vzdělání (z toho 11 mělo

ukončený magisterský program). Z toho plyne, že vzdělání mých respondentů bylo proti běžné populaci silně nadprůměrné. Nalezl jsem nejružnější vzdělání od matematika, fyzika, chemika, přes ekonoma až k filozofovi či sociologovi.

Podle výpovědí respondentů 6 z nich vyrůstalo ve středně velkém městě, 4 ve velkém městě, zbytek na vesnici. Nyní žije většina ve velkém městě (10 osob), 3 na vesnici nebo malém městě, 2 na středně velkém městě. Je vidět, že se aktivisté časem stěhují do větších měst, speciálně v tomto případě do Brna.⁴

Poslední charakteristiku, kterou zmíním, je doba, po kterou se respondent přibližně angažuje v ekologickém hnutí. V mém vzorku vystupují jedinci, kteří se angažují velmi krátce (5 měsíců), až po jedince, kteří se tomu věnují několik let (maximálně 10 let). Nejpočetnější skupina se angažuje v hnutí výrazně déle, 7 až 10 let, jen 3 respondenti uvádí práci v ekologickém hnutí do jednoho roku. Průměrná doba angažování je necelých 5 let.

4.2.2 Cestování a dovolené respondentů

Bez toho, abych vytvářel nějakou hypotézu, jsem předpokládal, že „mí“ respondenti budou v rámci svých dovolených či prázdnin cestovat. Tento předpoklad se potvrdil. V celém zkoumaném souboru jsem našel pouze jednoho respondenta, který dobrovolně necestuje. „Já nemám ráda cestování, já nerada cestuju. Já když nemusím, nikam nejedu“, říká Dagmar Smolíková. Všichni ostatní v rámci svého volna cestují. Považujeme-li Gruzii a Turecko za součást Evropy, tak ze všech respondentů jezdí čtyři dokonce mimo Evropu, sedm jich jezdí po Evropě a další tři skoro výhradně po České republice. Nicméně na pravidelné dovolené za poslední roky jezdí na daleké cesty pouze Dušan Lužný: „Typická dovolená. . . za posledních pět let tak to je pobyt v Indii. Buďto Indie nebo moje chalupa.“ V Indii ovšem Dušan Lužný jako vedoucí Katedry religionistiky na Filozofické fakultě spojuje dovolenou a pracovní cesty. Další tři respondenti buď už mimo Evropu nejedou nebo tam byli výjimečně, případně v rámci pracovních cest. Je třeba poznamenat, že všichni mí aktivisté volí pouze individuální způsob cestování. O cestování s cestovní kanceláří mluví pouze v souvislosti se zážitky z dětství či dávné minulosti.

⁴Přesně řečeno, aktivisté angažující se ve městech se do těchto měst sestěhovávají.

V rámci cest po Evropě u respondentů převažuje orientace na východ a jihovýchod. „[J]ezdím do Karpat“ (Karel Polanecký). „Loni na dovolené jsem byl stopem s přítelkyní v Bulharsku na Rile“ (Leoš Knotek). Aktivisté jezdí v menšině i na západ: „Letos na dovolené jsem byl v Anglii a potom v České republice“ (Vladan Zák拉斯ník).

Až na jednu výjimku všichni aktivisté, včetně těch, kteří jezdí pravidelně do zahraničí, rádi cestují po České republice. „Většinou se sebereme a jedeme někam vlakem... v rámci České republiky“ (Ota Kubinec). „Jeden rok jsme projížděli Šumavu, Šumavský národní park ze severozápadu na jihovýchod a potom Novohradské hory a Třeboňsko... Víceméně to fungovalo tak, že jsme si v kempu postavili stan a pak jsme dva tři dny putovali po okolí a pak jsme se přesunuli do jiného kempu“, vypráví Martin Ander.

Kromě „cestovatelských“ dovolených se významněji objevují i jiné typy trávení volného času. Aktivisté jezdí na sebezpůsobovací kurzy, filmové a jiné festivaly, jako vedoucí táborů. Již citovaný Vladan Zák拉斯ník říká: „Já pravidelně navštěvuji karlovarský filmový festival, to je docela typické, že tam jezdím skoro každý rok.“ Tomáš Foltýnek: „Typické prázdniny začínají skautským táborem, první tři nebo čtyři týdny...“

Většina respondentů cestuje i v rámci svého povolání, aktivismu. Jedna třetina cestuje i mimo Českou republiku. Na otázku, zda se váže cestování k povolání, k aktivismu, odpovídá Richard Filčák: „Hodně“, když předtím vyjmenovává řadu míst po Evropě, kde byl letošní rok pracovně. Třetina respondentů uvádí, že v rámci práce necestuje. Jsou to buď ti, kteří pracují v kanceláři (vedoucí provozu, grafik) nebo ti, kteří spolupracují s Hnutím Duha externě.

Kromě dovolených, prázdnin a pracovních cest cestují aktivisté především po konferencích, seminářích, které ale často splývají s pracovními cestami, někteří jezdí na vzdělávací kurzy. Jen několik uvedlo jako důvod návštěvu přátel či příbuzných. „[T]eď cestuju za známými po návštěvách, za tatínkem jezdíme, za rodičema“, říká Eva Navrátilová, toho času na rodičovské dovolené.

Pro své cesty volí respondenti rozličné dopravní prostředky. Absolutně převažuje vlak. Jak říká Petr Holub: „ÉCéčko je pohodlný, můžu si tam rozložit notebook a pracuju.“ Někteří přímo zmiňují, že je to ekologičtější než jiné způsoby dopravy. Dále pak autobus a prostředky městské hromadné dopravy. Auto

vlastní jen málo aktivistů, skoro nikdo jím necestuje do práce a na pracovní cesty.⁵ Tři respondenti volí často jako dopravní prostředek letadlo, šest uvedlo, že doposud letadlem neletělo.

Překvapivě málo aktivistů uvedlo jako dopravní prostředek autostop. Říkají: „Už jsem na něj líný“, „je málo času“, případně: „už to není nejpříjemnější způsob.“ Vysvětlení je pravděpodobně vyšší věk mého vzorku oproti těm, kteří autostopem cestují nejvíce, a pak, i když o tom ani jeden z aktivistů nehovořil, vyšší plat těch, kteří dříve takto cestovali. Dostatek času nahradil dostatek financí. Jak jsem poznal i z dalších výpovědí, čas nepatří ke statkům, kterými by aktivisté oplývali.⁶

4.2.3 Sport a turistika

Pouze jeden z mých respondentů uvádí, že provozuje sport v nějaké organizované formě, konkrétně okresní přebor ve stolním tenise. Většina ostatních dělá sport rekreačně. Nejčastěji uvádějí jízdní kolo, plavání, volejbal, fotbal a běhání. Dagmar Smolíková odmítá nazývat plavání sportem: „Ale to se nedá nazvat sportem, to je rekreace. To je, jako když člověk chodí po lese, tak se při tom plave.“ Někdo nemá na sport z důvodů pracovního zaneprázdnění čas. Richard Filčák na můj dotaz, jak často provozuje sport, říká: „No, to je můj obrovský problém. Narázově. Jednou za dva roky dostanu depresi a tehdy začnu běhat, chodit do posilovny tak tři měsíce. Do toho mi spadne několik termínů, přeruším to a vykašlu se na to.“ Nikdo z mých respondentů neuvedl, že by žádný sport nedělal.

Výše zmíněná Dagmar Smolíková říká, že se jí sport, zvláště hromadný, příčí. Proto pravděpodobně i odmítá nazvat plavání sportem. Nikdo z ostatních se o odmítání sportu jako takového nezmiňuje.

Mezi sport patří i lyžování. Žádný respondent, pravděpodobně z důvodů

⁵Když nepočítám jednoho respondenta, který je nucen auto používat z důvodu svého pohybového omezení.

⁶Hana Librová ve své knize *Vlažní a váhaví* v části věnované luxusu představuje celkem šest „staronových“ luxusních statků — čas, pozornost, prostor, klid, příroda, bezpečnost (2003: 51–58).

toho, že jsem rozhovory dělal mezi červnem a říjnem, sám od sebe lyžování neuvedl. Při přímé otázce jsem posléze našel i pochopení i pro zimní sporty. Aktivisté na otázku po lyžování většinou sami od sebe odlišují sjezdové a běžkové lyžování, případně snowboard.

Převažuje záliba v běžkování, i když většinou pouze v příležitostném. Jen malá část pravidelně sjezdjuje. „Několikrát jsem byl na sjezdovkách sjet kopec, bavilo by mě to, ale měl jsem z toho špatnej, můžeme říci, ekologickéj pocit, když jsem ty sjezdovky viděl v létě, taky, když jsem viděl ty prosekaný sjezdovky v lesích...“, říká například Dušan Lužný. Tato argumentace se objevuje mezi aktivisty často. Pouze Tomáš Foltýnek jezdí na snowboardu.

Speciálně jsem se zajímal o vztah aktivistů k horolezectví a případně k dalším moderním adrenalinovým sportům, jako je paragliding, bungee jumping, potápění apod. Pokud vynecháme horolezectví, tak jen Dušan Lužný uvádí, že párkrát, než dostal strach, zkoušel paragliding a Vladan Zákasník se potápí a provozuje windsurfing. Ostatní aktivisté žádný podobný sport ani na přímý dotaz neuvedli a ani je nepřitahuje (s výjimkou jednoho respondenta, který by rád vyzkoušel rogalo). Zvláštní skupinu tvoří horolezectví. Přibližně polovina mých respondentů provozuje horolezectví a některé další alespoň přitahuje. Tomáš Foltýnek preferuje spíše cvičné stěny než skály a na otázku, co ho na tom přitahuje, dodává: „Ten pocit, že něco vylezu, že to není úplně jednoduchý, že je trošku potřeba máknout.“ Karel Polanecký prozrazuje: „Je to zajímavá věc; člověk si říká na první pohled, že to nejde, že to není možný vylízt. Když to zkusí, tak vidí, že to nějakým způsobem jde.“ Dušan Lužného přitahuje: „[M]entální hygiena, kdy je člověk soustředěnej jen na ten okamžik a na to, jak se pohybuje po skalách. A pak samozřejmě člověk neleze sám, ale s partou.“ Více aktivistů zdůrazňuje význam prostředí — příroda, les, slunce. „Hrozně příjemný je kontakt s kamenem,“ přidává Eva Navrátilová (ženský) prvek.

Jak mnozí zdůrazňují, důležitý je pro ně vliv okolí, kamarádů. Ostatní kolem začali lézt po skalách a tím přitahují ostatní přátele, kolegy. „Dělá to řada mých kamarádů, se kterými jsem předtím jezdil na hory. Když jsme nejeli na čundr, tak jsme začali vyrážet na skály,“ prozrazuje například výše citovaný Karel Polanecký.

Ne každý horolezectví provozuje. Někdo se k němu ještě z finančních, časo-

vých či jiných důvodů nedostal, jiného vůbec neláká, například ze zdravotních důvodů. Richard Filčák k tomu říká: „Já mám dost adrenalinu, když jedu do Gruzie a přemýšlím, zda stihnu letadlo zpět.“ Žádný aktivista ale horolezectví přímo neodsoudil, nikomu nevadí. Pouze Richard Filčák poukazuje na škodlivost horolezectví v chráněných oblastech, rezervacích.

Turistika

Zcela zvláštní roli zaujímá mezi ekologickými aktivisty turistika, i když ne nutně vysokohorská. Turistika jsou například výlety dvacet kilometrů od bydliště, pomalá chůze lesem, spojená s pozorováním přírody; turistika je i sportovní přechod vysokohorského masivu tisíce kilometrů vzdáleného. Pochopitelně každá má zcela jiný dopad na životní prostředí, na místní kulturu a ekonomiku. Každý respondent turistiku v nějaké podobě provozuje. Pouze Dagmar Smolíková tomu odmítá tak říkat: „[J]á preferuju opakovaně chodit na jedno místo. . . jako že jich mám několik, když prší a když neprší, když je sníh a když není, na jaře a v létě. . . Takže to asi není úplně turistika.“ Pro respondenty je turistika odpočinkem, relaxací, přináší nové poznatky, setkání s novými lidmi. Většina ji odmítá nazvat sportem, i když někteří zdůrazňují potřebu pohybu či tělesného zdokonalování. „Spíše je to procházka — podívat se po horách, po lidech, vyjít si s kamarádama. Není to, že bych jen chtěl vylézt na nějaký vysoký kopec,“ říká Petr Holub. Jiní zdůrazňují jako hlavní motiv poznávání okolní krajiny, přírody, zajímavých věcí. Kromě poznání je pro aktivisty též důležité, že v cizině získávají jiný pohled na domov, mohou srovnávat.

Opět Petr Holub říká přímo: „[K]dyž pojedu do Gruzie, tak vidím, že se tu máme jak prasata v žitě. Je to jiná perspektiva, než když pojedu do Paříže.“

⁷ Ota Kubinec na otázku, co je pro něho je turistika říká: „Hledání klidu a míru, pohody duše. Najít takovou rovnováhu mezi tím, co je — mezi mými představami a krutou realitou.“ Někteří označují svou turistiku dnes již velmi málo používaným slovem čundr.

Tomáš Foltýnek říká rozjásaným hlasem: „Hlavně to je úplně nejlepší pocit,

⁷Miroslav Petrušek říká, že turistika rozvíjí naši „estetickou reflexivitu“, což je způsobilost vnímat sebe sama a svou kulturu očima kultury jiné (2001).

když jsem někde na horách a můžu se koukat po okolí, po té přírodě.“ Často je cítit, že turistika je pro mé respondenty něco velmi zásadního, že je to součástí jejich života, že by si bez ní nedokázali svůj život představit.⁸ Karel Polanecký: „To je na strašně dlouho debatu. Ty hory to je hrozná síla, setkání se světem.“

Poutavě vypráví Michaela Killarová: „Pro mě je fajn, že je to pobyt, že je to na vzduchu, že je to v přírodě. Nemám ráda pohyb uvnitř. Vyjma squashe preferuji pohyb na vzduchu. Přejde mi to, že chodit po hezkých místech je příjemné z estetického hlediska. Ten vítězoslavný pocit, když vylezete na nějaký kopec, že kolem sebe všechno vidíte. Přejde mi to jako normální přirozený pohyb, že se nemusí člověk nějak učit, je to příjemné s kamarádama někdy někam vyrazit.“ I v dalších výpovědích zaznívá význam estetického hlediska a to, že turistika je ideální způsob, jak se potkat a popovídat si s kamarády.

Aktivisté, kteří provozují vysokohorskou turistiku, mají v oblibě cesty především na východ — Tatry a vůbec celé Karpaty (Ukrajina, Rumunsko), Bulharsko, Kavkaz. Vysoké hory na západ od našich hranic či jinde se objevují ve výpovědích jen zřídka.

4.2.4 Aktivisté a jejich vnímání dopadů cestování

Poslední okruh rozhovorů se týkal toho, jaké má cestování a sport vliv na životní prostředí a na obyvatele v místech, kam aktivisté přijíždějí. O tom, co cestování a turistika přináší přímo respondentům, jsem psal již v minulé části.

Nejprve jsem se ptal, pravděpodobně nevhodně formulovanou otázkou, na to, jak aktivisté sami označují svou turistiku, jaká je napadne charakteristika. Odpovědi byly vesměs typu: poznávací, čundr, uvolňující, rekreační, relaxační.

Když jsme se dohodli, že mi jde o možné dopady především na životní prostředí, všichni aktivisté odmítají, že by jejich turistika byla tvrdá.⁹ Často ji přímo označují za měkkou nebo alespoň za alternativní. Několik respondentů ale odmítá ji takto nazývat: „Není to vyloženě měkká turistika, protože nebráním se tomu, když je možnost někam cestovat a je to výhodné, cestovat

⁸Přímo jsem se nikoho takto neptal. I přes nebezpečí autostylizace by bylo zajímavé zaznamenat tyto odpovědi.

⁹V této práci ji nazývám jako masovou, viz kapitola 1.3.1, strana 13.

na hory nebo kamkoliv jinam autem,“ říká Marta Misíková. Dušan Lužný stáčí svůj názor k takzvané „sollen“ perspektivě, když na otázku, jak by označil svou turistiku, říká: „Asi za měkkou nebo bych chtěl, aby byla měkká.“

Když jsem se ptal aktivistů, co cestování přináší lidem v místech, do kterých přijíždějí, často jsem obdržel odpověď: „peníze“, případně: „nevím, co jim to může přinášet“. Ti, kteří pracují v zahraničí, zdůrazňují přínos jejich práce pro místní lidi. Občas zaznívá, že cestování je přínosné v komunikaci s místními lidmi. Někteří mluví o dopadech spíše negativních. Karel Polanecký: „Někdy mám takový blbý pocit z toho, že ti lidi tam pracují, třeba i dost tvrdě, a teďkon nás viděj, že se tam potulujem, tak by třeba chtěli taky. A nemůžou. Ale ono je to na obě strany, protože já bych chtěl být někde usazenej a nemůžu, protože nemám kde.“¹⁰ Jaromír Němec mluví o možnosti, že turisté mohou místní lidi otravovat.

Mnohem více aktivisté vnímají dopady, jaké má turistika na životní prostředí. Všichni mluví o tom, že se dopady snaží minimalizovat a že věří, že jsou minimální. „To se vopravdu snažíme minimalizovat a pevně doufám, že jsou minimální. Je pravda, že občas tam něco pošlapem. Ale vzhledem k tomu, jak je to tam (*pravděpodobně v Karpatech na horách – vysv. P.L.*) bujný a bohatý, tak to nevadí,“ říká například Karel Polanecký. Michaela Killarová říká: „Hrozně záleží, jak se to provozuje. Když člověk dodržuje nějaká pravidla a není to v nějaké masové míře, tak si myslím, že to zase takové negativní dopady nemá. Horší je, když to jsou taková ta místa, kde se všem líbí, kam všichni chtějí jet.“

Někteří na druhou stranu hned přiznávají, že především díky dopravě je jejich dopad na přírodu negativní. Na otázku, jestli má cestování vliv na přírodu, říká Petr Holub: „Působí, zvlášť, když tam letím.“ Dušan Lužný: „No vzhledem k tomu, že tam ... (*letecky do Indie – vysv. P.L.*) — nic moc dobrého.“ A hned k tomu dodává: „I když, díky tady tomu zájmu jsem napsal knížku, která se jmenuje Zelení bódhisattvové, ta je o sociálně-ekologicky angažovaným

¹⁰Tento odkaz na pocit vykořenění z jednoho místa a nemožnosti se někde usadit je citit i z odpovědí i dalších respondentů. Nedá se přejít jen poukazem na nedostatek finančních prostředků. Bohužel koncept mých otázek zpětně znemožňuje provést v tomto směru nějakou hlubší analýzu možných příčin.

buddhismu. A podle reakcí lidí, co mi říkají nebo píšou, to na ně nějakým způsobem působí. A oni, doufejme, nějakým způsobem působí pozitivně na přírodu nebo aspoň ne negativně. Je to ale trošku alibistický.“ „Už ta letecká doprava je škodlivá, proto se jí snažím vyhýbat a cestuji většinou vlaky,“ dodává Richard Filčák.¹¹

Pokud hovoříme o škodlivosti cestování a turistiky jako takové, nejen té, kterou provozují přímo aktivisté, dostávám mnohem delší a širší odpovědi, ze kterých je poznat, že mají poměrně široké znalosti a vědomosti.¹² Respondenti mluví o škodlivosti masové turistiky v nejrůznějších podobách, o škodlivosti velké koncentrace lidí na jednom místě, o negativním vlivu dopravy, především díky produkci emisí CO₂, o výstavbě nevhodných zařízení pro turisty — golfových hřišť, bazénů, tenisových kurtů. „[S]pousta podnikatelů se snaží z určitého kraje, z přírodního potenciálu vytřískat co nejvíc. Staví bungalovy, kempinky. Musí tam postavit sociální zařízení a někteří na to kašlou,“ říká Ota Kubinec a má na mysli turistiku v České republice. Richard Filčák: „Protože orientaci na turistiku jako hlavní zdroj příjmu, orientace na masovou turistiku přináší stavby obrovských hotelů, komplexní infrastruktury, tlak na životní prostředí dopravou a vše, co je s tím spojené.“ Aktivisté mluví o znečištění odpady — moře, pláží, hor, letovisek.

Karel Polanecký hovoří o přímém dopadu na přírodu: „A je jasný, když někde procházejí davy lidí, tak rostliny a zvířata trpějí.“ Někteří také vnímají škodlivost cykloturistiky. „[V]ytváří tlak, aby se cyklistické stezky vytvářely i tam, kde pro to není vhodný terén... Kola způsobují erozi dost drasticky. Protože jsem sám viděl rozjetý cesty kolama, tak se jako cykloturista snažím toto nedělat,“ říká například Martin Ander.

Respondenti hovoří také sociokulturních dopadech — o tom, jak se mění chování místních obyvatel a narušují jejich komunity kvůli přítomnosti turistů. Libor Matoušek: „Hlavně zkreslováním vnímání té kultury, z níž pochází turisté v očích domorodců — výsledkem u nich může být sebepodceňování, neúcta k vlastní kultuře, touha být jako ti cizinci, kteří ‚mají spoustu času a peněz‘,

¹¹V mnou zkoumaném vzorku paradoxně největší „letec“.

¹²Jsem si vědom toho, že názory respondentů na cestování nepopisují samotné jejich cestování. Ale jak jsem poznal, tyto názory ovlivňují rozhodnutí kam a jak cestovat.

někdy až nenávist.“ A Dušan Lužný, znalec Indie, říká o cestování do zahraničí: „Pak to může škodit tím... , že se tam lidi chovají jinak k cizincům a jsou zvyklí, že cizinci jsou bohatí a přináší tam peníze. A trochu to nabourává jejich tradiční vzorce života nebo kulturní vzorce. Přinášíme tam kulturu peněz.“ V otázce po škodlivosti sportu aktivisté rozlišují, o jaký sport jde. Příznivě vidí ty nejměkčí formy, když si někdo jde zaběhat, zaplavat či vyjet na běžkách. Negativně vidí všechny jeho masové podoby, především sjezdové lyžování, masovou turistiku, motoristické podniky. Vladan Záklasník říká: „Jinak se mi nelíbí některé ‚megasportovní projekty‘, které mění ráz krajiny, narušují zbytky slušných ekosystémů, které tady máme. Sjezdovky, golfová hřiště, případně přehradu jen pro jachting.“ Někteří mluví i o škodlivosti horolezení. Libor Matoušek tvrdí dokonce: „Ale sport v cizí zemi, zvláště adrenalinový je svým způsobem nejvyhrocenější formou symbolického vyjádření ‚kulturní převahy‘. Kolik posvátných hor se už sjíždělo na snowboardech? Asi nejedna. Nemluvě o horolezci dobytých ‚sídlech odvěkých božstev‘. Tito turisté jakoby dokazují, že víra místních je založená na falešných představách a že ‚člověk rozumný‘ nemusí nebo dokonce nemá chovat k žádnému kusu přírody posvátnou úctu.“

U většiny mých respondentů se jejich vztah k cestování časem proměňuje. U některých jen touha po jiných místech. Často je to lenost, pohodlí a větší množství peněz s přibývajícím věkem, které je ovlivňují. Necelá polovina respondentů uvádí změnu pohledu na cestování díky práci v ekologické organizaci. Spíše než přístup k informacím uvádějí vliv svého okolí, svých kolegů a přátel. Často měli možnost věci lépe promyslet. Menší část uvádí, že už začala pro Hnutí Duhu pracovat jako ekologicky gramotná a uvědomělá — díky výchově rodičů nebo z jiných prostředí. Nalezl jsem i respondenty, kteří nejsou schopni odlišit, jestli má aktivismus vliv na jejich cestování nebo naopak.

„Všechno souvisí se vším. Něco je hlubší příčinou mého cestování a to samý je hlubší příčinou toho, že jsem ekologický aktivista. Je to všechno provázaný, není to tak, že bych se stal Duháčem a pak se začal proměňovat můj pohled na cestování,“ říká Petr Holub. Karel Polanecký zase uvádí: „Já jsem byl dřív tulák a krasomil, než ekologický aktivista. Díky svému životu jsem hodně prožíval články v Poslední generaci a díky tomu jsem kontaktoval Duhu.“

Jak jsem uvedl výše, aktivisté mají vesměs široké znalosti o možných dů-

sledcích cestování. Přesto většinou uvádí, že nijak dopodrobna dopady svého cestování nestudovali. Někteří o tom částečně přemýšleli či četli nějaké články v časopise Sedmá generace. Mezi autory, kteří je ovlivnili, se několikrát objevuje Hana Librová.¹³

Podle rozhovorů skoro všichni respondenti aktivně ovlivňují své okolí ve věcech cestování. Rozmlouvají svým přátelům používání aut a letadel, účast na masových zájezdech a propagují používání vlaku. Richard Filčák sebekriticky a s úsměvem podotýká, že působí svým negativním příkladem. Jen několik aktivistů uvedlo, že ovlivňují i širší veřejnost, například psaním článkům.

Pět respondentů uvádí, že nemá dostatek informací o dopadech cestování na přírodu, na společnost, někteří z nich připouští, že by potřebovali vědět více. Jeden respondent nemá potřebu studovat dopady cestování, necítí, že by to mohl být problém. Zbylá většina mých respondentů uvádí, že jsou informováni dostatečně. Richard Filčák: „Já až moc. To je moje profesionální deformace.“ Na druhém pólu stojí Martin Ander: „Myslím si, že jich nemám přehršel. Ale myslím, že jich mám více, než běžný občan.“ Mluví tak o nutnosti vztážení znalostí aktivistů k nějakému referenčnímu bodu průměrné populace, že v rámci celé společnosti mají informací velmi nadprůměrně.

Aktivisté a ekoturistika

Dvě otázky rozhovoru se týkaly také ekoturistiky. Chtěl jsem se dozvědět, zda-li aktivisté znají tento termín, zda ho chápou tak jako současná převažující odborná literatura (jak jsem ho představil v úvodu mé práce), zda se sami považují za ekoturisty. Nejprve jsem se každého ptal, zda-li je možné jeho cestování, turistiku nazvat ekoturistikou. Teprve potom jsem položil otázku, co podle respondenta ekoturistika je. Na první otázku dva aktivisté přiznali, že neví. Zbytek se rozdělil na dvě poloviny, kdy první by svoje cestování jako ekoturistiku nazvala, druhá ne.

V odpovědích na otázku, co je ekoturistika, se objevuje především výrok:

¹³Přímou otázku, jakou konkrétní literaturu četli k tématu, jsem respondentům nekladl. Šlo jen o spontánní odpověď na otázku, zda-li někdy podrobněji studovali možné dopady svého cestování.

pobyt na farmě, celkem ve dvou třetinách všech odpovědí. Někteří uvádí jen: výjezd na farmu, mnozí odpověď rozšiřují. „Pobyt na ekofarmě a dobrovolnická práce tam,“ říká Jaromír Němec. Nebo Eva Navrátilová: „Mně naskočí ta ekogroturistika, takové ty pobyty na farmách, že tam těm lidem pomáháš a žiješ tam týden.“

Především ti, kteří svoje cestování jako ekoturistiku označují, volí jiné charakteristiky.¹⁴ V těchto popisech se nejvíce objevuje: turistika, která je šetrná k životnímu prostředí, použití šetrné dopravy, přizpůsobení se místním občanům, oživení místní ekonomiky, turistika, která přírodu poškozují co nejméně. Podle Vladana Zákasníka zahrnuje ekoturistika „měkčí formy turistiky, kdy se ale využívá současná infrastruktura,“ která není vybudována speciálně pro turistiku. Zároveň mu přijde falešné vytvářet speciálně pro ní novou infrastrukturu. Martin Ander: „To je ekologicky šetrná turistika, při které si člověk uvědomuje, jaké turistika může mít dopady a podle toho volí způsoby cestování, volí místa, která navštěvuje.“

4.3 Rozbor předložené analýzy

V předchozí poměrně obsáhlé části jsem se pokusil shrnout odpovědi mých respondentů bez toho, abych do analýzy vkládal svůj názor nebo teoretické znalosti, zmíněné v několika první kapitolách. Nyní se tyto výpovědi pokusím začlenit do širšího rámce, zhodnotit je, případně poukázat na nesrovnalosti.

Jak jsem zmínil v úvodu kapitoly, prakticky jedinou technikou sběru dat byl hloubkový interview s respondenty. Jejich výpovědi jsem nijak neověřoval, nekonfrontoval s jinými, neprováděl jsem například analýzu deníků či přímé pozorování. Nejen proto se musím zmínit o nebezpečí vědomých úprav výpovědí a též možnosti autostylizace ve výpovědích mých aktivistů. Přestože jsem v úvodním dopise a v úvodu rozhovoru nikdy nezmiňoval, jaké je téma mé práce a jaký obor studuji, někteří respondenti mohli poznat „odkud vítr vane“

¹⁴Což je vcelku pochopitelné, neboť v mém vzorku se možná že bohužel neobjevil někdo, kdo byl někdy na dovolené na ekofarmě. Nebo se o tom nikdo nezmínil, neboť jsem se takto přímo neptal.

a své výpovědi poněkud upravovat.¹⁵

Pořadí otázek jsem se snažil volit tak, abych toto nebezpečí co nejvíce eliminoval. K jistému přenosu informací mohl dojít také mezi samotnými respondenty, neboť jsem zkoumal postupně aktivisty z jedné organizace a ne všechny najednou. Podle charakterů a způsobu odpovědí ve všech rozhovorech si to ale nemyslím. Vyloučit ovšem alespoň menší zkreslení jejich výpovědí zcela nemohu.

Jak jsme viděli, skoro všichni ekologičtí aktivisté z mého vzorku cestují v rámci svých dovolených či prázdnin. Nicméně se nepotvrdila má hypotéza, že mezi nimi naleznou významnou skupinu cestovatelů do dalekých krajin. Našel jsem pouze jednoho, a ten navíc vybočuje z představy cestovatele, který jen projíždí a prochází místa a „sbírá zážitky“, podle syndromu „Tento rok Galapágy, příští rok Antarktida“ (viz kapitola 1.4.1, strana 17), jelikož jezdí opakovaně do Indie, kde spojuje své volno s pracovním zájmem. Je možné, že tuto skupinu cestovatelů do dalekých krajin lidí bychom našli v jiném vzorku, v mé skupině se ale neobjevila.

Zmínil jsem, že v rámci cest převažuje orientace cestování do hor směrem na východ a jihovýchod. Je možné, že jedním z důvodů je finanční a časová dostupnost těchto míst. Spíše si myslím, že aktivisté vědí či cítí, že tu jsou maximálně svobodní, ničím „nepsoutaní“, nikdo jim neříká, kam nemohou chodit a kde nemohou spát, že se tu potkávají s lidmi neovlivněnými civilizací. Vidí ty, kterým i podvědomě závidí jejich jednoduchý život na zdravém vzduchu bez velkých starostí, i když jsou obeznámeni s tím, že to nebývá pravda, že tito lidé rozhodně nemají život jednoduchý. Možná chvilkově závidí, že řeší pouze své lokální problémy a ne problémy celého lidstva.

Velmi rozdílná je míra, s jakou respondenti cestují. Z rozhovorů vyplynulo, že se větší část aktivistů snaží při cestách vědomě či nevědomě snižovat svoji ekologickou stopu, resp. usilují, aby přírůstek byl pokud možno minimální. Složitost a komplexnost a častá nejednoznačnost výběru cíle a nedostatek informací o dopadech turistiky způsobují, že nemusí být vždy úspěšní.

¹⁵Zároveň si ale nejen ti známější z nich nemohli být zcela jistí, že si jejich výpovědi budu ověřovat jiným způsobem.

Bylo by ovšem velmi zjednodušující říci, že menší ekologickou stopu má ten, kdo žije doma ve městě. Běžný život, cestování městskou hromadnou dopravou, časté návštěvy vytápěných či klimatizovaných restaurací a obchodů, návštěvy kulturních akcí, peníze takto „transferované“ osobám s následnou nižší environmentální vnímavostí, topení v domácnostech, ohřev užitkové vody, používání veškeré elektroniky, mobilních telefonů znamená bezpochyby velký přírůstek ekologické stopy člověka, žijícího i byť relativně skromně a ekologicky uvědoměle ve městě. Porovnejme nyní ekologickou stopu tohoto jedince s aktivistou, který vyjede vlakem nebo stopem do Rumunska, nakoupí si místní potraviny na dva týdny a vyrazí do hor, kde si připravuje jídlo na ohni a spí ve stanu. Jeho ekologická stopa na místě je velmi malá. Pokud vyjede v zimě, budou jeho „zisky“ ještě vyšší. Nárůst ekologické stopy v souvislosti s použitím veřejné dopravy může být vyvážen. Tento životní styl může být dokonce levnější než například život doma na jednom místě, aktivista potřebuje méně peněz, méně jich utrací, čímž opět může (ne ale nutně vždy) přispívat ke snížení své ekologické stopy.

V této úvaze vylučujeme sociální a kulturní dopady tohoto cestování a též to, že jej není možné nabízet a provozovat jako „masovou“ turistiku. Jde nám čistě jen o ekologickou stopu. Podobně hovoří i poslední dva respondenti, se kterými jsem mluvil. Marta Misíková říká o dopadech cestování na přírodu: „Tak snad kromě toho, když cestuju autem, tak to nemá moc negativní vliv, tak si myslím, že ne nějak výrazně než v porovnání s běžným životem.“¹⁶ A Tomáš Foltýnek: „Asi když su v horách, tak tu přírodu tam svojí existencí poškozují míň, než když tady žiju ve městě. Ale zase kdyby všichni lidi prchli do hor, tak by to tam zdevastovali dosti rychle.“

Kromě ekologické stopy musíme vzít do úvahy i sociální, kulturní a ekonomické dopady cestování. Pokud aktivisté cestují po České republice, můžeme říci, že tyto dopady jsou vesměs pozitivní. „Spousta lidí je rádo, že tam někdo přijede vykládat,“ říká například Ota Kubinec. I význam peněz, které utrácejí respondenti tam, kam přijíždějí, je kladný. Aktivisté takto mohou podporo-

¹⁶Zde si nejsem zcela jist, zda-li je možný nárůst ekologické způsobený použitím individuálního dopravního prostředku nějak „odčinit“.

vat lokální projekty. Je jasné, že ne všude jsou vítáni. Čím dále od domova, tím dochází ke kontaktu rozdílnějších kultur. Respondenti sami uvádějí, že tyto kontakty jsou často problematické, cítí, že sociální a kulturní dopady jsou často spíše negativní. Pokud hovoří o ekonomickém hledisku, zmiňují pouze pozitivní přínos peněz, které někde utrácejí. Jistě by ale uznali, že svým cestováním podporují sezónní a nestálý průmysl, zaměstnávající špatně placené pracovníky (viz kapitola 2.3, strana 31). Snížení zájmu o oblast, nejen z důvodu blízkých nepokojů (jako v devadesátých letech na Balkáně), může znamenat ekonomickou pohromu. Je ale třeba poznamenat, že mí respondenti cestují převážně do míst, která nejsou na příjmech z turistiky primárně závislá.

V mém vzorku existuje významná skupina lidí orientovaných svými cestami pouze na Českou republiku. Vzhledem k velikosti naší země a způsobu, jak tráví svůj volný čas (procházky, spaní v kempech, ve volné přírodě), si dovoluji je všechny označit za regionální cestovatele zaměřené na blízké okolí. Naplňují též většinu zásad měkkého turismu (Librová 1994: 72–75), samozřejmě je jejich turistika alternativní.

Důležité je vidět, kam a proč aktivisté jezdí. Kromě pracovních cest jezdí nejčastěji do přírody, kterou chápou v nejrůznějších aspektech. Odpovědi na přímo položenou otázku po motivech cestování nepřináší ale vysvětlení (Librová 1994: 66), ani já jsem se proto respondentů takto přímo neptal. Přesto si dovoluji představit dvě hypotézy.

Cestování do relativně odlehklých a nepříliš blízkých míst umožňuje dokonalější odpočinek od běžných starostí. Dovolená strávená v místě bydliště a jeho okolí může znamenat větší možnost, že bude narušována nějakými v tu chvíli nežádoucími podněty — nečekanými úkoly ze zaměstnání, přáteli, příbuznými. Trvalá přítomnost civilizace, osídlení, řešení každodenních běžných starostí činí obtížnějším vnímání okolní přírody. „Člověk třeba vidí, že ještě žijou nějaká zvířata, například,“ říká v rozhovoru Dušan Lužný. Možná proto říká Tomáš Foltýnek poprvé během rozhovoru rozjásaným hlasem: „Hlavně to je úplně nejlepší pocit, když jsem někde na horách a můžu se koukat po okolí, po té přírodě.“ Nejen z výpovědí mých respondentů lze usuzovat, že aktivisté tráví většinu své pracovní doby v kanceláři, u obrazovky počítače, někteří na

cestě do jiného uzavřeného prostředí.¹⁷ Práce u těchto environmentálně vnímavých lidí vyvolává větší potřebu vyhledávat ve chvílích volna kousek nedotčené přírody.

Další hypotéza obliby turistiky v horách souvisí s náboženstvím.¹⁸ Hory nebo příroda jako celek mohou hrát významnou roli v „náboženském“ chování aktivistů. Ať věří v jediného Boha, připouští víru v existenci nějakého vyššího principu, věří v panteistické chápání světa nebo jsou ateisté, sama příroda může stát velmi vysoko na pomyslném pantheonu. Jak říká Karel Polanecký: „To je na strašně dlouho debatu. Ty hory to je hrozná síla, setkání se světem.“ Nebo Ota Kubinec na otázku, co je pro něho je turistika, říká: „Hledání klidu a míru, pohody duše. Najít takovou rovnováhu mezi tím, co je — mezi mými představami a krutou realitou.“ I Hana Librová ve svém výzkumu lidí žijících dobrovolně skromně nachází jedince, pro které je příroda zbožštěná (Librová 1994: 118).

Je možné, že pro skeptičtější a pesimističtější zaměřené aktivisty, který svůj život zasvětili často marnému boji s „větrnými mlýny“, je pobyt v relativně nepoškozené přírodě, chůze po horách jednou z mála životních radostí, jistot.

Z výše uvedeného si dovoluji vyvodit, že se mi zcela nepotvrdila skepse Hany Librové, která soudí:

„Mnozí ekologičtí aktivisté, ... ač jsou o ekologických rizicích dobře spraveni (!), jsou vášnivými cestovateli. Kam se poděla dobrovolná jednoduchost těchto ekologicky etnostných? ... Především však jde o to, že v případě cestování se ekologičtí aktivisté, hledající ‚diverzitu podnětů‘, zpronevěřují tomu základnímu postoji ‚v tom ne-jedu‘“ (Librová 2003: 85).

Je možné, že mé námitky výše uvedené jsou marginální či dokonce nepravdivé, přesto bych trval minimálně na oslabení přisnosti tohoto soudu.

Někteří mí respondenti cestují do blízkých či dalekých míst, kde pomáhají s nejrůznějšími environmentálními projekty. V těchto případech je velmi sporné rozhodnout, jaký je skutečný ekologický přínos, pokud například cestují

¹⁷Tím se liší od klasických ochránců přírody.

¹⁸Přímou otázku o náboženských postojích respondentů jsem nekladl.

na místo letadlem. Velká ekologická stopa nyní může způsobit významný pokles u většího počtu lidí v blízké nebo vzdálenější budoucnosti. Richard Filčák vyjadřuje spíše své tužby: „Doufám, že práce, kterou tam (*na místech v rámci různých projektů – vysv. P.L.*) dělám, není úplně zbytečná, že má nějaké pozitivní dopady.“

Jak jsem zmínil již v předchozí sekci, aktivisté mi zároveň posloužili jako vzorek na výzkum povědomí o ekoturistice. Většina mých respondentů ztotožňuje ekoturistiku s agroturistikou, která v sobě spojuje rekreační aktivity s poznáváním zemědělského způsobu života. Podle našeho pojetí ekoturistiky by taková agroturistika mohla existovat, musela by být velmi specifická. Velmi by to ale omezilo celý koncept ekoturistiky.

U žádného respondenta se v charakteristice ekoturistiky neobjevuje nutnost vzdělávacího prvku. Absence této charakteristiky u řady komerčních ekoturistických zájezdů může vést k problémům, které jsem podrobně popisoval v kapitole věnované dopadům ekoturistiky. U některých mých aktivistů je možné, že nemají potřebu zdůrazňovat nutnost přítomnosti vzdělávacího prvku v rámci (ekoturistických) dovolených — sami jsou již vzděláni nebo patří studium i do fáze příprav dovolených, sami plánují vědomy si svých dopadů. Skoro nikdo z ekologických aktivistů nechápe ekoturistiku, jak ji popisuji v tomto textu či jak ji čtenářům Sedmé generace, časopisu který vydává Hnutí Duha, představil Ondřej Mirovský (2003); stručně jsem tento článek zmínil v kapitole 3.2 na straně 34.

Někteří aktivisté považují své cestování za měkké, přemýšlí o dopadech na životní prostředí, ale když zjistí, že je letadlo nejlevnější, klidně ho použijí. Externality způsobené leteckou dopravou zaplatí někdo jiný, respondent platí jen „dotovanou“ cenu letenky. Podobně se chovají ti, kteří jezdí nakupovat autem do hypermarketů na okraji měst se slovy, že je to tam nejlevnější. Nedostatek finančních prostředků znamená možná volbu s vyšší ekologickou stopou.

Mezi svými respondenty jsem našel jeden i na první pohled obrácený příklad.¹⁹ Libor Matoušek říká: „Obecně musím upřímně přiznat, že výše uvedené

¹⁹Je možné, že takových případů by mohlo být více, žádný jiný respondent se ale takto samovolně nevyjádřil.

důvody by mně v případě, že bych k tomu byl finančně disponován, nezabránilo v cestování do zahraničí. Přesto bych se snažil upřednostňovat podle situace co možná „nejměkčí“ formy.“ Někteří další mluví o tom, že nelyžují z environmentálních důvodů a pro nedostatek finančních prostředků. Myslím, že existuje významná skupina ekologických aktivistů ale i dalších lidí, u kterých je cestování nebo cestování na blízké vzdálenosti určováno omezenými finančními prostředky. Lze předpokládat, že tito aktivisté, pokud by měli více finančních prostředků, by volili co možná nejšetrnější formy cestování, ale cestovali by ve zvýšené míře.

Někdy si výpovědi respondentů podle mě přímo odporují. Vladan Zák拉斯ník říká: „Já si myslím, že turistika sama o sobě neškodí. Škodí průvodní jevy s turistikou spojené. To znamená třeba doprava, změna chování místních obyvatel kvůli přítomnosti turistů, narušování jejich komunit nebo soužití přítomností turistů.“ Zároveň dodává, že si nedovede představit, jak by mohla vypadat turistika bez těchto škodlivých průvodních jevů. Možná si takto aktivisté sami před sebou obhajují své cesty. Může jít o případ kognitivní disonance²⁰, kterou respondent pociťuje jako nepříjemný stav. Například aktivista si uvědomuje možné negativní důsledky svého cestování a přesto stále rád cestuje. Pro navození kognitivní konzonance (souladu) může buď změnit své chování, nebo může nežádoucí informace vytěsnit ze svého vědomí. Je-li možná jen malá změna — nejezdit autem, nelétat letadlem, spát v malých penzionech — člověk změni své chování. Pokud pro navození kognitivní konzonance je třeba větší změna — radikálně omezit své cestování — člověk raději vytěsni tuto nežádoucí a nepříjemnou informaci. Jak jsme viděli výše, respondent (částečně nevědomky) popíral svoji výpověď. Jinde se objevuje odpověď typu: „Já moc nechodím do míst, kde turistika škodí.“ Občas respondenti odpovídali na něco jiného, než jsem se jich ptal, doslova kličkovali ve svých odpovědích, než aby museli nahlas vyslovit, že jejich dopady bývají i negativní.

Michaela Killarová na otázku po proměnných vztahu k cestování odpovídá: „Když má člověk nějaké informace, tak potom má zodpovědnost, jak je využi-

²⁰Kognitivní disonance je „nesoulad mezi chováním člověka a informacemi, kterých se mu dostává“ (Librová 1994: 20).

jete. Když něco neví, tak člověk je tak trochu z obliga, protože to neví. Ale ve chvíli kdy to ví, tak je těžký si sám před sebou ustát tu zodpovědnost. To potom už nemůže zapomenout, že to ví, a je to pak vždycky na zvážení, na kolik je ochoten ustoupit a na kolik ne.“ Svou výpovědí mimo jiné říká, že navodit kognitivní konzonanci pro ekologické aktivisty je těžší než pro ty, které nemají dostatek informací. Aktivisté takto mají mnohem větší zodpovědnost. A jak jsme viděli, někdy se jí zříkají, rezignují na ni.

Zygmunt Bauman při popisu naší konzumní společnosti píše o neustále těkajících turistech, o sběračích prožitků. Turista i tulák jsou konzumenti pozdně moderní i postmoderní společnosti (1999). Tuto charakteristiku můžeme vztáhnout i na naše ekologické aktivisty, resp. na ty, kteří rádi cestují po vzdálenějších krajích, kteří staví cestu po doposud neznámých krajích nad pěší chůzí ve známé krajině. Zároveň je třeba poznamenat, že ekologičtí aktivisté nejsou typickými konzumenty — podle Baumana se má konzumovat hned, bez přípravy, bez nutnosti se něčemu učit, uspokojení má končit ihned v okamžiku, kdy se naplní čas vyhrazený pro spotřebu (tamtéž: 99–100). Individuální cestování aktivistů s podrobnou přípravou (včetně minimální jazykové přípravy), pomalá turistika po horách poněkud z tohoto konceptu vybočuje, i když ho neopouští. Turisté jsou hledači prožitků; „jejich vztah ke světu je v první řadě estetický: svět vnímají jako potravu pro senzitivitu“ (tamtéž: 112). Jak jsme viděli výše, aktivisté si ze svých cest „přivážejí“ i něco jiného a možná i hlubšího, než jen estetický zážitek. I přes tyto odlišnosti vědom si toho, že by se někteří respondenti bránili, můžeme ty z nich, kteří mají zálibu v cestování, označit za typické konzumenty.²¹

Dá se předpokládat, že volba aktivistů působící ve velkém městě ovlivnila charakter odpovědí. Dále je třeba říci, že mí aktivisté se věnují především environmentálním tématům, které se přímo netýkají ochrany přírody. V rámci své práce nechodí do lesa, nepočítají stromy či živočichy. Pokud bych se za-

²¹Zároveň musím opět zopakovat, že vše závisí na referenční hladině, ke které se vztahujeme. Mí respondenti nemají nic společného s jedním českým „turistou“, kterého jsem potkal, když sestupoval z nejvyšší hory Ameriky Aconcagui. Na můj dotaz týkající se, už nevím přesně jakých, podrobností na vrcholu mi odpověděl: „Já nevím, mě to nezajímá, já si jen odškrtnu kopec a mizím“. Tento syndrom „odškrtnutí hory“ jsem mezi aktivisty nenašel.

měřil na ochranáře z malého města nebo vesnice, mohl bych dostat poněkud jiné výsledky. Jejich potřeba pobytu v přírodě by mohla být jiná a s tím by mohla souviset i jiná dynamika cestování nejen v rámci dovolených a prázdnin. Dovoluji si tvrdit, že potřeba cestování u tzv. vesnických ekologických praktiků je mnohem menší než u mých „městských“ aktivistů.

Kapitola 5

Hledání podstaty ekoturistiky

Jak je vidět z definic či nástinu různých dopadů ekoturistiky, často je argumentace zcela protichůdná. Rozdílné zapojení, rozdílná perspektiva přináší často zcela rozdílné pohledy. Rád bych se nyní podíval na ekoturistiku z ideologického pohledu.

5.1 Environmentální ideologie

Veškerá turistika závisí na životním prostředí, i když se to často vědomě či nevědomě skrývá. Ekoturistika primárně míří do přírodních oblastí a deklaruje, že přispívá k ochraně životního prostředí. Proto prostředí vystupuje zřetelně na povrch. Různé skupiny ho chápou zcela jinak — z hlediska různých ideologií¹.

Pro rozřídění odlišných ideologických přístupů k životnímu prostředí využívám a popisuji dále dělení Libora Musila, který vidí tři v současnosti nejvýznamnější ideologie problému prostředí — ideologii „technologického růstu“, „ekologické modernizace“ a „hlubinné ekologie“ (Musil 1999: 24–40). Většina argumentů a stanovisek v debatách a vyjednáváních vycházejí z racionality jedné ze tří uvedených ideologií (tamtéž: 31).

Zastánci ideologie „technologického růstu“ považují za cíl společnosti zvyšování účinnosti využívání přírodních zdrojů lidmi a snižování závislosti obyvatel

¹ „Ideologie je snaha podpořit mocenské zájmy [sociální skupiny, která svět vykládá] vhodnou manipulací se symboly“ (Keller 2002: 177).

na místních zdrojích. Příroda je zdroj, který je bezplatně a volně dostupný. Všechny možné problémy vyřeší volný trh.

Cílem ideologie „ekologické modernizace“ je čelit ohrožení stability moderní společnosti, které je dáno nárůstem environmentálních rizik. Předpokladem je víra v možné sloučení řešení environmentálních problémů a ekonomického růstu. Příroda je významná složka životního prostředí člověka. Vlivem činnosti lidí došlo k jejímu zhoršení. Řešení těchto nežádoucích dopadů má být necháno na specialitech. Podstatné je oddělení ekologické a ekonomické racionality.

Zastánci ideologie „hlubinné ekologie“² se snaží uspořádat společnost způsobem, který lidem umožní žít v souladu s přírodou, a tak i důstojně. Je to jedna z podmínek kvalit lidského života. Ohrožení je dáno nesouladem rostoucích nároků lidí na jedné straně a limity prostředí na straně druhé. Podstatná je otázka: „Jak dosáhnout změny?“ Zastánci „hlubinné ekologie“ se domnívají, že život v lokální komunitě by se mohl stát zábranou proti překračování úživné kapacity prostředí, mohl by být protiváhou environmentálně destruktivnímu systému mezinárodního obchodu, velkých korporací a centralizovaného státu. Řešení problému poškození prostředí vidí v přeorientování celé civilizace na přírodě blízké hodnoty a na identifikaci s místem.

Ekoturistiku z pohledu zastánců a propagátorů můžeme zařadit do ideologie „ekologické modernizace“. Duffy nazývá tuto ideologii světle zelenou (Duffy 2002: 5). Zastánci ideologie technologického růstu se nepotřebují zabývat trvale udržitelným rozvojem a ani zvláštní ochranou životního prostředí kdekoliv na Zemi. Příznivci „hlubinné ekologie“ by uvítali důraz na místní orientaci, komunitní výhody. Život v lokální komunitě a v souladu s přírodou vidí ale spíše doma, než v daleké cizině. Pro příznivce „ekologické modernizace“ je ekoturistika vhodným nástrojem. Umožňuje řešit environmentální problémy bez omezení stávajících politických, ekonomických a sociálních struktur.

²Hlubinná ekologie zde má širší význam než v původní koncepci Arne Naesse (viz Naess 1996: 32–40).

5.2 Diskurz rozvoje

Jak víme, ekoturistika se uskutečňuje převážně ve „třetím“ světě a má sloužit jako nástroj rozvoje. Ekoturistika se tak dotýká problematiky diskurzu rozvoje. Petr Daněk ve svém příspěvku *Nerovnoměrný rozvoj světa* představuje mj. tento diskurz rozvoje tak, jak se proměňoval během posledních 50 let (Daněk 2000). Popisuje celkem pět paradigmat, která v různých obdobích převládala a která dodnes můžeme u různých autorů (či dokonce názorů části populace) nalézt. Prvním a nejstarším paradigmatem je „teorie modernizace“, převažující od 50. do 60. let minulého století. Teorie předpokládá, že chudé postkoloniální země budou jen s malým zpožděním následovat cestu rozvoje, kterou před nimi prošly vyspělé země. Jde „jen“ o to, jak nastartovat ekonomický růst, věk vysoké masové spotřeby je jen otázkou času. Nejde jen o růst, ale je potřeba jej ztotožnit s modernizací.³ Iniciátorem a hlavním aktérem rozvojové strategie je bez výjimky stát (tamtéž).

Dalším paradigmatem je teorie závislosti. Rozvojové země jsou součástí jediného systému světového hospodářství a jejich nerozvinutost je přímým důsledkem rozvinutosti vyspělých zemí a nerovného začlenění rozvojových zemí do systému světového hospodářství. Tento diskurz se dostává do popředí od poloviny 60. let.

Třetí teorií jsou tzv. marxistické teorie. Tyto teorie netvrdí, že existuje jediný kapitalistický výrobní způsob, ale že nerovnoměrný rozvoj *periférie* je dán interakcí mezi kapitalistickým a předkapitalistickým výrobním způsobem. V rozvojovém světě existují místa, kde dochází k hospodářskému růstu, kde převládají kapitalistické výrobní vztahy — „ostrovy rozvoje“ (tamtéž).

Neoliberální kontrarevoluce v teorii rozvoje se objevuje v 80. letech s nástupem „nové pravice“ ve Spojených státech amerických či ve Velké Británii. Jako strategie se doporučovaly devalvace místní měny, zrušení dotací na základní potraviny, škrty ve výdajích na zdravotnictví, školství či v dopravě. Ve třetím světě tato „politika utahování opasků“ vedla k výraznému prohloubení sociálních nerovností, včetně nárůstu chudoby a podvýživy (tamtéž).

³ „Proces společenské změny, vyplývající z šíření a přijetí typických rysů expanzivních a zdánlivě vyspělejších společností společnostmi zdánlivě méně vyspělými“ (Daněk 2000).

Od konce osmdesátých let se v rozvojových teoriích objevují nové otázky. Je „rozvoj“ v jeho západním pojetí skutečně tím, co místní lidé ve třetím světě potřebují a chtějí? Kdo na politice rozvoje vydělává a kdo ztrácí? Tento koncept můžeme nazvat diskurzem „rozvoje jako konce rozvoje“. Podle kritických hlasů diskurz rozvoje staví do opozice západ (sever) a zbytek světa, je to diskurz, kde ten „vyspělejší“, „pokročilejší“ chce rozvíjet „ty druhé“, stejně jako předtím kolonialismus. V nových diskuzích se zdůrazňuje potřeba pochopení konkrétních kontextů a jejich konkrétních obyvatel, důležité je poznání lokálních potřeb (tamtéž).

Podle představeného dělení si dovoluji ekoturistiku zařadit do tzv. „teorie modernizace“ — pro rozvoj, o jehož nutnosti jsou ve vyspělých zemích přesvědčeni, je nutné a potřebné nastartovat ekonomický růst. Je přitom jasné, že křehkost a nejistota zájmu o ekoturistické destinace, může vytvářet tzv. „neokoloniální závislost“.

Opomíjena v textech o ekoturistice bývá možnost diskurzu „rozvoje jako konce rozvoje“, kdy je nutné si klást otázku, zda-li stát opravdu potřebuje rozvoj? Dlouholetá tradice lokálních sociálních a environmentálních hnutí ve „třetím“ světě, která se efektivně postavila plánům rozvoje jejich míst vnucovaným z vnějšku, vypovídá o tom, že zdejší lidé mají vlastní představu o svém rozvoji. Rozvoj nesmíme totalizovat ani ideologizovat (tamtéž). Je proto zřejmé, že čím více by ekoturistika byla iniciována z cílových destinací, komunit, tím více by se blížila této poslední možné koncepci. „Rozvoj“ diktovaný z vnějšku, ze „západu“, ekoturistickými operátory může být velmi nebezpečný.

5.3 Rétorika

V nejnovějších vydáních zahraničních průvodců, například i u nás velmi oblíbeného vydavatelství Lonely Planet, se v úvodních částech objevuje část věnovaná ekoturistice nebo alespoň zodpovědné turistice.⁴ Je třeba poznamenat, že tyto průvodce jsou určeny především takzvaným nezávislým, individuálním

⁴Termín zodpovědná turistika je použit v českých překladech průvodců Lonely Planet, které u nás vydává nakladatelství Svojtka. Pro tuto část se ho podržím.

turistům, i když si je kupují i účastníci organizovaných zájezdů.

Například průvodce po Indii radí, jak být zodpovědným turistou a dává k tomu případně další informace: udělejte si čas a snažte se pochopit dotyčnou oblast co nejlépe ještě před její návštěvou; přečtěte si materiály o dětské práci, ekonomicky únosné turistice; existují památky, které turistika nenávratně poškozují; splašky z mnoha hotelů znečišťují vody ve vesnických studnách a vrty pro tyto studny snižují hladinu spodních vod; v rodinách, kde můžete náhodou být ubytováni, přemýšlejte o částce, kterou platíte — peníze, které jim v dobré víře dáte za nocleh, mohou tyto lidi paradoxně zatížit, zvláště rodiny s nízkým příjmem; nakupujte v družstvech, která byla vytvořena, aby chránila a podporovala dělníky a rukodělné výrobce nejnižší úrovně; apod. (Sing et al. 2003: 72–75). Samostatný odstavec je věnován předcházení vzniku umělohmotných odpadů: za umělohmotný odpad jsou do značné míry zodpovědní turisté, odmítněte kupovat cokoli v plastových sáčkách, používejte keramické šálky apod. (tamtéž).

Zvláštní pozornost je věnovaná turistice na horách, tomu, jak nakládat s odpadky, lidskými výkaly, jak se umývat, jak nezávadně vařit, respektovat místní zvyklosti (tamtéž). Rady jsou zaměřeny dokonce i na zodpovědné potápění. Prakticky stejný obsah má tato kapitola v průvodci po Srí Lance (Campbell – Niven 2003: 52–53, 223). Autoři tady navíc zdůrazňují nutnost nepouštět stávající stezky, „nedělat zkratky v zatáčkách“, které mohou přispět ke vzniku eroze a „vytvoření hluboké jizvy“. V části o ekoturistice různé průvodce vyjmenovávají konkrétní cestovní kanceláře v dané zemi, případně popisují různé „ekolodžie“.

Tento zájem o ekoturistiku a zodpovědné cestování podle Weavera ukazuje na trend přechodu k *zelenému paradigmatu* (green paradigm), který vzniká jako odpověď na zásadní rozpory a anomálie ve stávajícím dominantním západním paradigmatu (1998). To, že se některým problémům věnují i turistické průvodce, zaměřené doposud na popis ubytování, památek, přírodních zajímavostí a cest mezi nimi, znamená, že některé problémy jsou více než viditelné. Některé rady (eko)turistům jsou bohužel spíše rétorickým cvičením a slouží jen k vnitřnímu ospravedlnění cest do některých míst. Výše zmíněný průvodce po Indii například popisuje, že v Udajpuru velký počet hotelů přispívá ke znečiš-

tění jezera Pichola a jeho okolí. „Turisté mohou pomoci tuto situaci řešit tím, že budou vedení hotelů vyzývat k tomu, aby s odpadky zacházeli způsobem, který bude k životnímu prostředí ohleduplnější“ (Sing et al 2003: 73). Průvodce po Srí Lance zase radí nosit si s sebou všude, kde nejsou toalety, vlastní lopatku a důsledně zakopávat své fekálie (Campbell – Niven 2003: 223).

To, jak ekoturistika může být pouze rétorickým cvičením či dobrou marketingovou značkou, je vidět, pokud procházíme nabídku různých ekoturistických kanceláří a agentur. Pro svůj výzkum jsem se snažil získat jejich tištěné katalogy. Během jednoho roku jsem však nebyl úspěšný. Všechny ekoturistické kanceláře buď nabízeli katalog v elektronické podobě, nebo se nakonec, když mi katalog došel poštou, ukázalo, že kancelář nemá s ekoturistikou nic společného. Je možné, že „opravdové“ ekoturistické cestovní agentury nechtějí plýtvat zbytečně papírem a podílet se na zbytečné dopravě katalogu nebo jsou tak malé, že si tento způsob marketingu nemohou dovolit a spokojují se jen s internetovou prezentací či jinými způsoby reklamy v místě, kde působí.⁵

Musel jsem vzít za vděk to, co nabízí internetové nabídky agentur. Jak jsem zmínil výše, i zde se návštěvník internetových stránek setkává s častým klamáním budoucích zákazníků. Například internetová stránka, která má v záhlaví název *Costa Rica ecotourism*, je stránka agentury Greenway Nature Tours. Ekoturistika (ecotourism) se objevuje pouze v tzv. indexu, který je normálně neviditelný a slouží jen pro různé internetové vyhledávače. Slovo ecotourism se objevuje „neviditelným písmem“ rozmístěné po této stránce, opět proto, aby ho zachytily různé vyhledávače. Agentura přitom nabízí: „Speciální cesty pro lodní pasažéry. Soukromé a každému přizpůsobené cesty pro potěšení z toho nejlepšího z Kostariky a z jejích přístavů“ (vlastní překlad) (Costa 2004). Jak je vidět z obrázků, jde o plavbu velmi velkou a luxusní lodí, která pravděpodobně nemá s ekoturistikou nic společného.

Podobně internetová stránka *Solomon Islands Ecotourism* (Solomon 2004) místo nabídky ekoturistických zájezdů nabízí spíše cestování do přírodních oblastí Šalamounových ostrovů s odmítáním luxusu typu ubytování na pokojích

⁵Například inzeráty v místních médiích a časopisech o cestování jsem bohužel neměl možnost zkoumat.

s kabelovou televizí.

Třetí příklad poskytuje internetová prezentace *Explore Bolivia :: Adventure Travel Specializing in the Country of Bolivia* (Explore 2003), opět v různých katalogích zařazená v sekci ekoturistika, přesto již název mluví o něčem jiném. Jak plyne z uveřejněného textů a jednotlivých inzerátů na této internetové stránce, jde o nabídku cest pro individuální turisty, pro ženy, zájemce o pěší turistiku (trekking), rozhodně ne ekoturistiku. Cestovní agentura tu nabízí dobrodružnou turistiku.

Dobrodružná turistika se v nabídce „ekoturistických“ kanceláří vyskytuje obecně velmi často. Agentury místo skutečné ekoturistiky, která se objevuje například jen v názvu společnosti, nabízejí jen dobrodružnou turistiku — pěší turistiku ve vysokých horách, horolezectví, rafting, trekking po ledovcích.

Jak je vidět, ekoturistika je natolik lákavým a zjevně i moderním slovem, že se cestovní kanceláře při prezentaci svých zájezdů uchylují k řadě triků, při kterých využívají tento pojem. Můžeme přepokládat, že až se objeví jiné stejně atraktivní slovo či slovní spojení, tak ho opět využijí.

Ve sloganech, které používají „opravdové“ ekoturistické cestovní kanceláře, se nejčastěji objevuje odkaz na přírodu, přírodní krásy, živočichy, například: Příroda ve svém nejlepším vyjádření; environmentální říše divů (environmental wonderland); přírodní krása a nádherné druhy v oblasti, podpora ochrany životního prostředí; zodpovědnost při spravování jednoho z posledních nedotčených míst v...; nedotčená divočina; přátelský a nedotčený, apod. V sociálních problematice pak budoucí klienti mohou číst: přispívá k ochraně kulturního dědictví; vesničané žijí ve vyváženém soužití s přírodou, ze země a z moře si berou si jen tolik, kolik potřebují pro svou potřebu; zaměstnáváme místní pracovníky, abychom poskytli environmentální vzdělání a příjem našim blízkým; respektujeme sociální hodnoty, kulturu a náboženství místních lidí; apod. „Podívejte se na svět očima jeho původních obyvatel... Objevte deštný prales s domorodými amazonskými kmeny“ (TRIBES *Fair Trade Travel*).

Nejvíce cestovní agentury lákají na nedotčenou přírodu a divoké živočichy. *Villas Ecotucan* – malé „letovisko“ s pěti chatami v jižním Mexiku se představuje jako ideální ekoturistické místo:

„Chaty jsou vyrobeny za použití materiálu z naší části země (kámen, guáno), na místo pro stavbu chatek bylo vymíceno méně než půl hektaru země, přes 40 hektarů země je chráněno a užíváno pro vycházky do džungle, při kterých se pozorují místní divocí živočichové.

Villas Ecotucan je stoprocentně napájena solární energií. . .

Instalovali jsme celostátně schválený systém septiku, který filtruje černou a šedou vodu, kterou užíváme na zalévání našich ovocných stromů.

Recyklujeme a znovu používáme plastové, kovové a papírové předměty, jak nejvíce je to možné.

Jsme velmi šťastni a spokojeni, že máme loajální a spolehlivý personál. Personál v kuchyni tvoří dvě matky pracující, aby mohly podporovat své rodiny. . . Náš uklízeč personál je mladý pár a jejich děti, domorodí lidé z blízkého města. Všem našim pracovníkům poskytujeme spravedlivý plat a stejně tak i příležitost k růstu tak, jak rosteme my. Ceníme si jejich znalostí a jejich moudrosti.“ (vlastní překlad) (Villas 2004).

Optimista rád uvěří, že to takto funguje, pro skeptiky a zapřísáhlé kritiky ekoturistiky snad může tento delší citát sloužit jako další ukázka možného posunu orientace směrem k zelenému paradigmatu, navíc se sociálním rámcem. Pravděpodobně stále více potencionálních klientů slyší na toto „vábení“.

Někteří operátoři přímo na začátku svých reklamních stránek ztotožňují ekoturistiku s alternativní turistikou, jako například: „Baobab byl založen, aby podporoval alternativní formy cestování (ekoturistiky)“ (Baobab 2002). Přestože podle svých dalších hesel naplňuje některé principy ekoturistiky,⁶ jde opět spíše o svezení se na módní vlně ekoturistiky podle zásady, kterou tyto agentury propagují na prvním místě: „Ochutnejte nové zkušenosti, užívejte si nových míst“.

Způsoby, jak lákají agentury své klienty, je celá řada. Vybírám některé inzertaty: „Cestujte lehce, cestujte daleko. . . cestujte pohodlně“ (*The Brasher Boot Co.*). „Netradiční zájezdy šité na míru. Rozvojové projekty, kulturní turistika,

⁶Bez dalšího upřesnění tvrdí: „Přináší pozitivní dopady do vaší destinace“ (Baobab 2002).

odlehlá turistická místa. Vaše šance vidět opravdovou Tanzanii“ (*Simply Tanzania Tour Company*). „Podívejte se na svět pohledem domorodých obyvatel. . . Život je příliš krátký, abyste plýtvali časem na dovolené, která vás neobohacuje“ (*Tribes*), „Myslete jinak. Užívejte se více. . . Pro rozdílný pohled na náš vlastní svět“ (*Discovery Initiatives*). Agentury zdůrazňují odlišnost právě svých cest od masové turistiky, cesty do vzdálených míst, „opravdovou opravdovost“.

Tištěná ani elektronická média bohužel neradí, jak poznat „opravdovou“ ekoturistiku — pobyt, který skutečně přispívá k ochraně životní prostředí, podporuje místní lidi — od pouhého pobytu v přírodně atraktivním prostředí, kde turista spíše škodí, než někomu prospívá.

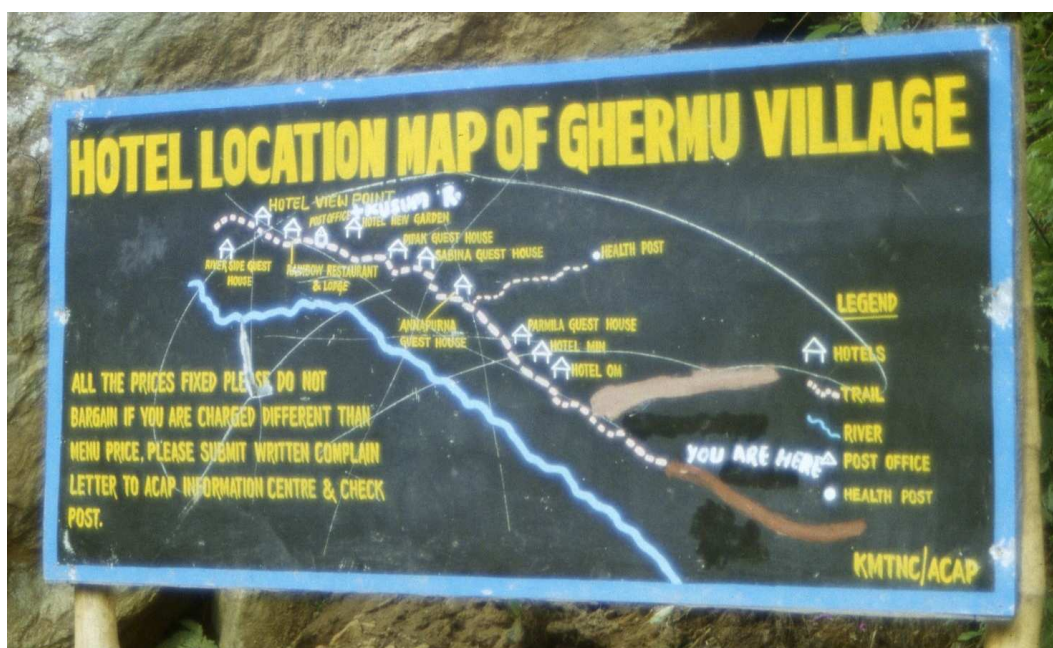
Reklama je zaměřena na budoucí účastníky organizovaných zájezdů, ale do jisté míry i na nezávislé turisty, kteří jsou zváni do nejrůznějších „ekolodží“, podobných výše popsané *Villas Ecotucan*.

5.4 Jaká je ekoturistika?

Doposud jsem se při popisu definice držel definice, kterou jsem představil na začátku textu a které se drží většina odborné literatury. Nyní bych se na ní rád podíval s kritickým odstupem.

Vezmeme-li definici v poněkud upravené podobě, dostaneme: Ekoturistika může existovat, když je schopna se vypořádat s následujícími pěti principy:

- minimalizuje dopad na životní prostředí a na místní lidi;
- zvyšuje povědomí o přírodních a kulturních systémech;
- přispívá k ochraně nejen zákonem chráněných oblastí;
- maximalizuje krátkodobý a dlouhodobý podíl místních obyvatel v procesu rozhodování
- soustřeďuje ekonomické a jiné výhody na místní obyvatele tím, že spíše než ničí, doplňuje tradiční zvyky (farmářství, rybolov) (Page – Dowling 2002: 64).

Obrázek 5.1: Pevné ceny ve vesnici Ghermu, Annapurna Conservation Area, Nepál. Foto P.L.

Jak jsme ale viděli, často jde jen o přání „akademiků“ a zastánců ekoturistiky.⁷ Turističtí operátoři sami užívají „zelené“ pojmy k popsání svých společností. Podle Duffy využívají slova a obraty trvalé udržitelnosti k legitimování svých cestovních zájezdů, přičemž spoléhají na základní motivy, které vyvolává příroda: nostalgii a pozemský ráj, a užívají k tomu slov „přátelský a nedotčený“ (2002: 80).

V části věnované sociokulturním dopadům turistiky jsem uváděl pozitivní příklad Annapurna Conservation Area v Nepálu, kde mimo jiné stanovení pevných cen mělo eliminovat snižování cen, ke kterému docházelo v rámci konkurenčního boje (viz kapitolka 2.2 strana 28). To, že ceny jsou pevné, je vidět i na billboardu umístěném podél trekové cesty, viz obrázek 5.1. Jak jsme poznali v říjnu 1999 při svém putování touto oblastí, není to bohužel pravda. Při

⁷Možná jsou to ti, kterým popis a propagace ekoturistiky, přináší dostatek finančních prostředků.

hledání ubytování ve vesnici Germu, při prohlížení hotýlků, lodží nám majitelé sami od sebe nabízeli nižší cenu za ubytování a za stravování, než kterou měli ve svých tištěných nabídkách. To, že jsou všechny ceny pevné jsme se dozvěděli až další den z výše popsaného billboardu. Na druhou stranu je třeba říci, že turisté vstupující do Annapurna Conservation Area nebo do Národního parku Sagarmatha (Mount Everest) dostávají v tištěné podobě dostatek informací o tom, jak se mají chovat, oblékat, nakládat z odpady, na čem mají vařit apod., viz obrázky č. 6.1 a 6.2 v příloze na stranách 89 a 90. V obou oblastech jsme ale kromě vojáků hlídkujících u vstupu do těchto dvou oblastí nikde neviděli nikoho, kdo by dodržování zásad hlídal.⁸

Někteří autoři říkají přímo: „V minulých letech se ekoturistika stala omílaným slůvkem v turistickém průmyslu. Přibližně, ale ne nespravedlivě řečeno, zastánci turistiky mají tendenci označovat každý přírodně orientovaný turistický produkt jako příklad ‚ekoturistiky‘, zatímco akademici jsou tak zaujati v pokusu o definici, že jich produkují spousty, ale už nic jiného.“ (vlastní překlad) (Harrison 1997: 25, citováno dle Page – Dowling 2002: 57).

Viděli jsme, že samotná ekoturistika přináší řadu negativních dopadů na životní prostředí, místní obyvatele, jejich kulturu a ekonomiku. Pokud tyto negativní dopady převyšují pozitivní, je z povahy věci jasné, že v těchto případech nejde o žádnou ekoturistiku. A je jedno, jestli jde o neorganizovanou formu, kterou představují například výše popsaní trekaři v Nepálu, či o cestovními kanceláři organizované zájezdy.

⁸Osobně nemám žádnou jinou zkušenost s „ekoturistikou“ organizovanou nebo neorganizovanou. Pro vytvoření představy by bylo jistě přínosné se nějakého ekoturistického zájezdu zúčastnit.

Kapitola 6

Diskuze a závěr

Z toho, jak jsem doposud ekoturistiku popisoval, by mohlo plynout, že jde od počátku o špatný koncept, který nepřináší nic dobrého, že si slovo ekoturistika vymysleli agenti cestovního průmyslu, aby přitáhli nové zákazníky do nových oblastí. Viděli jsme, kolik negativních dopadů ekoturistika má životní prostředí, na místní obyvatele a ekonomiku. Například letecká (ekoturistická) dovolená na Seychelách má ekologickou stopu 1,9 ha (rozloha globálně dostupné ekologické kapacity); naprostá většina ekologické stopy (97,5%) přitom představuje letecká doprava tam a zpět (Třebický 2003). Je jasné, že tato letecká dovolená nemůže nikdy přispívat k globálnímu zlepšení životního prostředí.

Přesto se domnívám, že jde o správnou koncepci. Jednou z důležitých charakteristik ekoturistiky je, že má zlepšovat prosperitu místních lidí. Znamená to, že má významný sociální rozměr. Umožňuje zlepšit prosperitu tam, kde nejsou skoro jiné možnosti. Kromě toho má podstatně přispívat k ochraně životního prostředí. Tento požadavek můžeme interpretovat tak, že pomáhá k ochraně tam, kde je zcela nedostatečná ochrana ze strany národních či místních vlád — tedy zpravidla ve třetím světě. Proto se ekoturistikou v našich krajích nemá smysl příliš zabývat. Ze stejných důvodů se u nás místo ekoturistiky setkáváme s nabídkou agroturistiky či podobnými aktivitami.

Jedním z hlavních aktérů v ekoturistice jsou ekoturisté. Podle různých výzkumů jsou zpravidla poněkud starší (čtyřicátníci a padesátníci), vzdělanější a s nadprůměrnými příjmy (Page – Dowling 2002: 93). Jak jsem popsal v části,

kteří se jimi zabývá, někteří ekoturisté vlastně zájem o přírodu nemají, jde jim pouze o jejich potěšení. Až na výjimky nereflexují svůj vlastní dopad na životní prostředí (Duffy 2002: 32). Přesto se domnívám, že tyto turisty, pokud naplňují naši definici ekoturistiky, můžeme jako ekoturisty označit. I když zájem o přírodu a její problémy nebude hlavním kritériem, kam pojedou na dovolenou, tak pokud budou dodržovat všechny zásady, tak jejich peníze mohou přinést kýžený kladný efekt.

Jak jsem zmínil výše, v rámci environmentální ideologických přístupů k životnímu prostředí z hlediska dělení Libora Musila, ekoturistiku z pohledu zastánců a propagátorů můžeme zařadit do ideologie „ekologické modernizace“. Zastánci ekologické modernizace věří v možné sloučení řešení environmentálních problémů a ekonomického růstu (1999: 24–40). Z hlediska diskurzu rozvoje (Daněk 2000) zařazují ekoturistiku do „teorie modernizace“ — pro rozvoj, o kterém se ve vyspělých zemích nepochybuje, je nutné nastartovat ekonomický růst.

Skeptik a radikální odpůrce by mohl namítnout, že právě tento přístup je mylný. Rozvoj přece nesmíme idealizovat a totalizovat, místní lidé přece mají vlastní představu o svém rozvoji, jak nás o tom přesvědčuje dlouholetá tradice lokálních sociálních a environmentálních hnutí ve „třetím“ světě. Je třeba poznat lokální potřeby místních obyvatel — podle diskurzu „rozvoje jako konce rozvoje“ (tamtéž). Nejde však jen o další projev bílé nadřazenosti, arogance? Není v náhlých starostech o osud „třetího“ světa jen obava bohatých cestovatelů, aby jim domorodci nezničili poslední kousky „jejich“ divočiny? Domnívám se, že ne zcela. Jak jsme viděli při popisu pozitivních dopadů, ekoturistika dává nový význam tradičním dovednostem domorodých obyvatel, dává jim práci, takže už nebudou tolik opouštět své domy a rodiny a odcházet do měst za prací. Stále lepší bude ekoturistika než prodej půdy dřevařům, těžařům, naftařům či rančerům. Je-li ekoturistika iniciována z cílových destinací, můžeme na ní z hlediska diskurzu rozvoje pohlížet jako na „rozvoj jako konec rozvoje“, viz výše. Ekoturistika si neklade žádné nereálné cíle, nejde jí o to, zcela zásadně měnit svět. Přispívá, možná že příliš mírně, k takzvanému prokapávacímu (trickle-down) efektu, k pozvolnému šíření ekologicky příznivých činností.

Problém a zmatení pojmu přináší slovo ekoturistika. Samotné slovo ekotu-

ristika v našem prostředí asociuje spíše agroturistiku, pobyty na farmách — ať už spojené s dobrovolnou prací či bez ní. Viděli jsme to při rozboru textů v Sedmé generaci, jsou tak postavené nabídky na ekoturistiku v České republice, myslí si to respondenti mého výzkumu. Pravděpodobně přetrvává spojení s výrazem ekoagroturistika, či agroekoturistika. Je možné, že by bylo žádoucí začít u nás užívat pro tento druh turistiky jiný výraz, podobně jako se začalo užívat slovo environmentální vedle slova ekologický. Přesto si myslím, že není třeba zavrhnout celou koncepci, která může sloužit ke zdola řízenému rozvoji.

O ekologických aktivistech jsem předpokládal, že jim jsou známy environmentální a jiné rizika, které cestování přináší a že musí své znalosti při svých cestách konfrontovat. Proto jsem si je vybral jako respondenty svého kvalitativního výzkumu. V patnácti hloubkových rozhovorech se zaměstnanci a spolupracovníky brněnského Hnutí Duha jsem se zabýval jejich vztahem k cestování, k turistice, frekvenci jejich cest, dopadům na životní prostředí, a též vztahu k ekoturistice. Jak jsme viděli na výše popsaném rozboru, i ekologičtí aktivisté (s výjimkou jednoho respondenta) si jsou vědomi environmentálních rizik, celkem rádi cestují a nevystupují proti cestování. I když jde většinou o bojovníky proti konzumu v nejrůznějších podobách, v této oblasti jsou sami cestovatelskými konzumenty.

Nepotvrdila se nicméně má vstupní pracovní hypotéza, že mezi nimi najdu významnou skupinu pravidelných cestovatelů do dalekých krajin. Jak přiznal jeden respondent, může to být jen nedostatkem finančních prostředků v době, kdy má člověk dostatek volného času a nedostatek volného času v pozdějších letech. Na začátku mé systematické analýzy a během příprav rozhovorů jsem si myslel, že bude existovat významná závislost mezi ekoturistikou a cestováním mých ekologických aktivistů. Tuto závislost jsem neprokázal. Respondenti se snaží, aby jejich cestování bylo alternativní, co možná nejměkčí. Často své volnočasové aktivity označují jako ekoturistiku. Bohužel vybočují z konceptu, který jsem popsal. Ekoturistika, jak víme, je zodpovědné cestování, které je směřováno do přírodních oblastí, přispívá k ochraně životního prostředí, zlepšuje prosperitu místních lidí a má prvek vzdělávací či studijní. Cestování mých respondentů však významně k ochraně životního prostředí nepřispívá, a navíc, jak jsem diskutoval výše, ekoturistika má podle mého názoru smysl pouze

v méně rozvinutých zemích (ne nutně jen ve „třetím“ světě). I jediný respondent z mého vzorku, který pravidelně jezdí do takové země (Indie), na přímou otázku po přínosu jeho cest na životní prostředí v cílové destinaci, odpovídá záporně.

V rámci svého výzkumu jsem pokoušel hledat vztah ekoturistiky k novým formám pobytu v přírodě, například k tzv. adrenalinovým sportům. Teoretický výzkum mi však nedal odpověď. Nenašel jsem významnější příklady, na kterých by se tento vztah dal ilustrovat. Z těchto důvodů jsem se také během svých rozhovorů vyptával na vztah ke sportům a speciálně adrenalinovým formám. Přestože přibližně polovinu mých respondentů přitahuje horolezectví, nenašel jsem žádnou souvislost mezi adrenalinovými sporty a ekoturistikou. Až na jednu výjimku nikdo nepoukázal na možné negativní dopady spojené s horolezectvím. Hovoříme-li o sportu, je v této souvislosti významné zopakovat, že aktivisté sami od sebe odlišují běžkování a sjezdování a ve velké většině si dokáží mnohem více škodlivé sjezdování odepřít. Potřeba sjezdování není tak významná, takže aktivisté navozují kognitivní konsonanci přímou změnou chování — buď nelyžují vůbec, nebo provozují běžkování.

Podle Baumana je v globalizovaném světě omezení místem znakem sociální deprivace a degradace (1999: 8). Ti aktivisté, kteří cestují jen velmi málo nebo vůbec, tuto Baumanovu hypotézu zpochybňují. Nezdálo se mi, že by byli sociálně deprivováni. Necelá polovina respondentů navíc uvádí, že z důvodu práce v ekologické organizaci se mění jejich pohled na cestování. Další uvádějí „pouze“ lenost a pohodlí s přibývajícím věkem. I tito další aktivisté jsou nevědomě či vědomě ovlivněni prostředím a environmentálními znalostmi. Proto si dovoluji představit hypotézu, že u většiny aktivistů časem dochází k environmentálně příznivým proměnám dynamiky a směřování jejich cestování. Samo ovšem takto většinou nehovoří.

Další již představená hypotéza se týká náboženského významu přírody, pobytu na horách u ekologických aktivistů. Uvažujeme-li náboženství ze široka, dovoluji si tvrdit, že někteří aktivisté vnímají přírodu zbožštěně a příroda stojí velmi vysoko na pomyslném pantheonu.

Můj výzkum se zabýval jen městskými ekologickými aktivisty, kteří se věnují především environmentálním tématům, která se přímo netýkají ochrany

přírody. V rámci své práce nechodí do lesa, nepočítají stromy či živočichy. Dovolují si tvrdit, že pokud bych se zaměřil na ochranáře – praktiky, kteří každodenně či velmi často v rámci svého aktivismu přicházejí s přírodou do styku (dobrovolné pracovníky Českého svazu ochránců přírody, pracovníky organizací typu Beskydčan nebo Společnost přátel přírody, tak jejich potřeba pobytu v přírodě je jiná. S tím by mohla souviset i jiná dynamika cestování v rámci dovolených a prázdnin. Dovolují si tvrdit, že potřeba cestování u těchto praktiků je mnohem menší než u mých „městských“ aktivistů. K ověření stačí provést kvalitativní výzkum přibližně podle mého konceptu rozhovoru na jiné cílové skupině, jiném vzorku.

V ekologickém aktivismu se objevuje různá míra intenzity jedinců — od příležitostných pomocníků, lidí motivovaných jinými než environmentálními důvody, zaměstnance, jejichž práce občas nese stopy aktivismu až po horlivé, oddané aktivisty. Na základě rozhovorů s různými aktivisty si dovoluji představit poslední hypotézu. Čím větší je člověk aktivista, čím je zapálenější a oddanější, ideologicky zásadový, tím méně v rámci svých volnočasových aktivit cestuje. A pokud už cestuje, tak volí co možná nejšetrnější hromadné dopravní prostředky a snaží se jezdit na blízké vzdálenosti. V mé skupině neodmítali nejškodlivější formy dopravy (například osobní automobil) právě ti nejvlažnější. Ověřit tuto hypotézu nemusí být jednoduché, neboť právě míra a dynamika cestování, používané dopravní prostředky by mohly být jedním z indikátorů k určení míry environmentálního aktivismu.¹

Viděli jsme, že ekoturistika přináší řadu pozitivních ale i negativních dopadů, ať environmentálních, sociokulturních nebo ekonomických. Nelze jednoznačně říci, jaké dopady převažují. Jak jsem poznamenal výše, domnívám se, že ekoturistika je koncept správný. Nejde o projekt „zachraňující lidstvo“, ale jen o malý krůček směrem k lepšímu vnímání našeho prostředí. Ve většině případů jsou lepší ekoturistické aktivity, než kácení dřeva ve velkém, těžba surovin, rozvoj spojený se stavbou velkých přehrad, pěstování monokultur s masivním použitím chemických látek, jako to vidíme v řadě nejen rozvojových zemí.

¹Osobně — i když nebo právě proto, že jsem matematik, nemám na rozdíl od některých kolegů indikátory rád, takže jsem je ani při definici aktivismu nepoužil a ani jsem se nikde nesnažil míru aktivismu kvantifikovat.

* * *

*Světovými nejsme tehdy, když běháme po světě, ale když jsme v sobě
zpracovali, co nám svět dává.*

T. G. Masaryk

Anotace

Počet slov diplomové práce: 21 190

Předložená diplomová práce se zabývá ekoturistikou a cestováním ekologických aktivistů. Definiuje, co je ekoturistika — turistika, která je zodpovědná, směřována do přírodních oblastí, přispívá k ochraně životního prostředí, zlepšuje prosperitu místních lidí a má prvek vzdělávací či studijní. Zabývá se jejími environmentálními, sociokulturními a ekonomickými dopady. Hledá, jak je známá v České republice, jak je zde prezentována. Pokouší dobrat její podstaty, zařazuje ji z hlediska environmentální ideologie, diskurzu rozvoje; věnuje se její rétorice. Pomocí metody kvalitativního výzkumu (hloubkové rozhovory) se zabývá pracovním a volnočasovým cestováním a také sportovním vyžitím ekologických aktivistů, hledá souvislost mezi ekoturistikou a mezi tím, jak tito aktivisté cestují.

Abstract

Word count: 21 190

Dissertations, which is presented, is dealing with ecotourism and with travelling of environmental activists. It gives a definition, what is ecotourism — responsible travel to natural areas that conserves the environment and improves the well-being of local people, cover educational element. It is dealing with environmental, social, cultural and economic impacts of the ecotourism. It is looking for its general knowledge in the Czech republic, for the airing there. It is attempting find out centre of the ecotourism, it is classifying in environmental ideology term, in discussion of development term, it is referred to its rhetoric. It is dealing with working and leisure time travelling, and sports of environmental activists by way of qualitative analysis (interviews), it is looking for the link between ecotourism and ways of travelling environmental activists.

Seznam obrázků

1.1	Tři pilíře ekoturistiky	10
5.1	Pevné ceny ve vesnici Germu (Nepál)	71
6.1	Vstupní povolení do Národního parku Sagarmatha	89
6.2	Model trekaře	90

Rejstřík

Bauman, Z., 7, 60, 76

Ceballos-Lascurain, H., 11

Čapek, K., 4

Daněk, P., 64

Dowling, R. K., 8

Duffy, R., 16, 17, 29, 63, 71

Fennel, D., 9

Goethe, J.W., 4

Hall, D., 11

Hrubý, Z., 36

Klvač, P., 36, 37

Librová, H., 3, 18, 20, 45, 52, 57

Masaryk, T. G., 78

Mirovský, O., 36, 37, 58

Munt, I., 17

Musil, L., 62, 74

Naess, A., 63

Page, J. S., 8

Petrusek, M., 47

Primack, R. B., 34

Weaver, D., 32, 66

Seznam použitých zdrojů

1. BAOBAB. 2002. *Baobab: Alternative Roots to Travel*. [online]. c2002 [cit. 2004-11-12]. Dostupné z: <<http://www.baobabtravel.com>>.
2. BAUMAN, Z. 1999. *Globalizace: důsledky pro člověka*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-204-0817-7.
3. BOOKBINDER, M. P. ET AL. 1998. Ecotourism's support of biodiversity conservation. *Conservation Biology*. vol. **12**, no. 6, s. 1399–1404. ISSN 0888-8892.
4. BROOKS, D. 2001. *Bobos: Nová americká elita a její styl*. 1. vyd. Praha: Dokořán. ISBN 80-86569-03-9.
5. CAMPBELL, V. – NIVEN, CH. 2003. *Srí Lanka*. 1. vyd. Svojtka: Praha. ISBN 80-7237-495-8.
6. COSTA. 2004. *Costa Rica ecotourism* [online]. [2004?] [cit. 2004-06-29]. Dostupné z: <<http://www.costarica-ecotourism.com>>.
7. CATER, E. 1997. Ecotourism or ecocide? *People and the Planet*. vol. **6**, no. 4, s. 9–11. ISSN 0968-1655.
8. DANĚK, P. 2000. Nerovnoměrný rozvoj světa: kolonialismus, neokolonialismus a diskurz rozvoje. In: Jehlička, P. – Tomeš, J. – Daněk P. (eds.) *Stát, prostor, politika*. 1. vyd. Praha: Přírodovědecká fakulta UK. ISBN 80-238-5566-2. s. 28–58.
9. DISMAN, M. 2000. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum. ISBN 80-246-0139-7.
10. DUFFY, R. 2002. *A Trip Too Far. Ecotourism, Politics and Exploitation*. 1st ed. London: Earthscan. ISBN 1-85383-759-8.
11. EPLER WOOD, M. 2002. *Ecotourism: principles, practices & policies for*

- sustainability*. 1st ed. Paris: UNEP. ISBN 92-807-2064-3.
12. EXPLORE. 2003. *Explore Bolivia* [online]. c2003 [cit. 2004-11-11]. Dostupné z: <<http://www.explorebolivia.com>>.
 13. FENNEL, D. 2000. *Ecotourism: An Introduction*. London: Routledge. ISBN 0415201683.
 14. HALL, C. M. – PAGE, S. J. 2002. *The Geography of Tourism and Recreation*. 2nd ed. London: Routledge. ISBN 0-415-25081-1.
 15. HARRISON, D. 1997. Ecotourism in the South Pacific: the case of Fiji. In: World Ecotour '97 Abstracts Volume. Rio de Janeiro: BIOSFERA. s. 75.
 16. HOLDEN, A. 2000. *Environment and Tourism*. 1st ed. London: Routledge. ISBN 0-415-20718-5.
 17. HONEY, M. S. 1999. Treading lightly?: ecotourism's impact on the environment – Cover Story. *Environment*. vol. **41**, iss. 5 (June 1999), s. 4–9, 28–33. ISSN 0013-9157.
 18. HNÍKOVÁ, E. 2004. Zvířata ohrožuje příliv ekoturistů. *Lidové noviny*. roč. **XVII**, č. 80 (3. 4. 2004), s. 24. ISSN 0862-5921.
 19. HRUBÝ, J. 2001. Ekoturistika, Antarktida a mořští ptáci. *Nika*. roč. **22**, č. 4, s. 149–150. ISSN 0862-514X.
 20. KELLER, J. 2002. *Úvod do sociologie*. 4. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 80-85850-25-7.
 21. KLVAČ, P. 2003. Putování mezi světy. *Sedmá generace*. roč. **XII**, č. 7–8, s. 22–23. ISSN 1212-0499.
 22. LIBROVÁ, H. 2003. *Vlažní a váhaví (Kapitoly o ekologickém luxusu)*. 1. vyd. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-149-6.
 23. LIBROVÁ, H. 1994. *Pestří a zelení: kapitoly o dobrovolné skromnosti*. 1. vyd. Brno: Veronica a Hnutí DUHA. ISBN 80-85368-18-8.
 24. LINDBERG, K. 1998. Economic aspects of ecotourism. In: Lindberg et al. (eds.) *Ecotourism: A Guide for Planners and Managers*. Vol. 2. Vermont: The Ecotourism Society. ISBN 0963633139. s. 87–117.
 25. LINDBERG, K. – MCKERCHER, B. 1998. Ecotourism: a critical overview. *Pacific Tourism Review*. vol. **1**, no. 1, s. 65–79. ISSN 1088-4157.
 26. MANN, M. 2002. *The Good Alternative Travel Guide. Exciting Holidays for Responsible Travellers*. 2nd ed. London: Earthscan. ISBN 1-85383-837-3.

27. MASTNY, L. 2002. Ecotourism — Friend or Foe. In: Starke, L. (ed.) *State of World 2002*. 1st ed. London: Earthscan. ISBN 1-85383-878-0. s. 112–116.
28. MATTHEWS, B. 1999. *Aircraft greenhouse gas emissions using great-circle worldmap* [online]. 20. 6. 1999 [cit. 2004-03-02]. Dostupné z: <<http://www.chooseclimate.org>>.
29. MIROVSKÝ, O. 2004. Ekoturismus v praxi aneb Jak turistika může chránit Galapágy. *Sedmá generace*. roč. **XIII**, č. 3, s. 26–27. ISSN 1212-0499.
30. MIROVSKÝ, O. 2003. Ekoturismus — žhavé téma dneška. *Sedmá generace*. roč. **XII**, č. 7–8, s. 16–18. ISSN 1212-0499.
31. MUNT, I. 1994. The ‘other’ postmodern tourism: Culture, travel and the new middle class. *Theory, Culture and Society*. vol. **11**, iss. 3, s. 101–123. ISSN 0263-2764.
32. MUSIL, L. 1999. *Těžba uhlí, problém prostředí a modernita. Jak ovlivnila ekologická výzva organizaci jedné ostravské šachty*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita a Georgetown. ISBN 80-210-2188-8.
33. NAESS A. 1996. *Ekologie, pospolitost a životní styl*. Upravil David Rothenberg. 1. vyd. Tulčák: Abies. ISBN 80-88699-09-6.
34. NICHOLSON-LORD, D. 2003. Zelená tragedie. *Sedmá generace*. roč. **XII**, č. 7–8, s. 19–21. ISSN 1212-0499.
35. ORIANA. 2004. *Oriana Tours s.r.o. cestovní kancelář* [online]. 6. 3. 2004 [cit. 2004-03-02]. Dostupné z: <[http://www.orianna.cz](http://www.oriانا.cz)>.
36. OYOLA-YEMAIEL, A. 1997. *Conservation and Ecotourism in Argentina: The development of Bariloche and the formation of Nahuel Huapi National Park* [online]. c1997 [cit. 2004-03-02]. Dostupné z: <<http://www.planeta.com>>.
37. PAGE, J. S. – DOWLING, R. K. 2002. *Ecotourism*. Harlow: Prentice Hall. ISBN 0-582-35658-X.
38. PETRUSEK, M. 2001. Turismus před koncem turismu. *Přítomnost: měsíčník pro politiku a kulturu*. léto, s. 26–28. ISSN 1213-0133.
39. PILÁTOVÁ, M. – SOBOTA, J. 2003. Milionářova cesta do divočiny. *Respekt*. roč. **XIV**, č. 38 (15. 9. 2003), s. 13–15. ISSN 0862-6545.
40. PRIMACK, R. B. – KINDLMANN, P. – JERSÁKOVÁ, J. 2001. *Biologické principy ochrany přírody*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-552-0.

41. SHACKLEY, M. 1996. Too much room at the inn?. *Annals of Tourism Research*. vol. **23**, no. 2, s. 449–462. ISSN 0160-7383.
42. SING, S. ET AL. 2003. *Indie*. 1. vyd. Svojtka: Praha. ISBN 80-7237-483-4.
43. SMOLÍKOVÁ, D. 2003. Jsme jen hosty, nic víc. Rozhovor se Zdeňkem Hrubým. *Sedmá generace*. roč. **XII**, č. 7–8, s. 24–27. ISSN 1212-0499.
44. SOLOMON. 2004. *Solomon Islands Ecotourism* [online]. c2001, poslední revize June 2001 [cit. 2004-06-29]. Dostupné z: <<http://www.angelfire.com/biz/solomonsvillagestay>>.
45. SØRENSEN ET AL. 2002. *Ecotourism as a Way to Protect Nature*. University of Aarhus: Environmental Studies. Supervisor: Jeppesen, S. E. ISBN 87-7785-137-4.
46. TIES. 2004. *TIES — The International Ecotourism Society* [online]. c2003, 2004 [cit. 2004-02-14]. Dostupné z: <<http://www.ecotourism.org/index2.php?what-is-ecotourism>>.
47. TŘEBICKÝ, V. 2003. Zlaté tele mobility. *Ekolist*. roč. **VIII**, č. 8–9, s. 14–15. ISSN 1211-5436.
48. TŘEBICKÝ, V. 2000. Ekologická stopa. In: Bendl, J. (ed.) *Unese Země civilizaci*. Praha: Ministerstvo životní prostředí ČR. *Planeta*. roč. **VIII**, č. 1, s. 29–48. ISSN 1210-4124.
49. UNEP. 2002. *Ecotourism Main Page — UNEP Tourism* [online]. c2002, poslední revize 7. 2. 2003. [cit. 2004-03-02]. Dostupné z: <<http://www.uneptie.org/pc/tourism/ecotourism/home.htm>>.
50. VALENTOVÁ, M. 2001. Turismus a autenticita. *Biograf Bulletin*. **25**, s. 105–115. ISSN 1211-5770.
51. VILLAS 2004. *Villas Ecotucan, Ecolodge at Laguna de Bacalar, Quintana Roo, Mexico* [online]. [2004] [cit. 2004-11-12]. Dostupné z: <<http://ecoclub.com/ecotucan/philosophy.html>>.
52. VIVANCO, L. 2002. Escaping from reality. *The Ecologist*. vol. **32**, no. 2 (March 2002), s. 26–30. ISSN 0261-3131.
53. WACKERNAGEL, M. – MONFREDA, CH. – DEUMLING, D. 2002. Ecological Footprint of Nations November 2002 Update. *Redefining Progress*.
54. WEAVER, D.B. – OPPERMAN, M. 2000. *Tourism Management*. 1st ed. Brisbane: John Wiley & Sons. ISBN 0471341258.

55. WEAVER, D. B. 1998. *Ecotourism in the Less Developed World*. 1st ed. Oxon: CAB International. ISBN 0-85199-223-4.

Přílohy

Příloha č. 1: Dokumentace

His Majesty's Government
SAGARMATHA NATIONAL PARK
ENTRY PERMIT

No 108659
Date of issue. 1 month
Intended duration. 3 week
of stay. 3 week
Entered on 28/10/15

Name... M. Peter Bedwina
Address... Beda ...
Age 22... Nationality... Czech
Entry Fee Rs. 650/- (Rupees Six hundred fifty)

.....
(Signature of the authorised Person)

Note:-

1. Every person entering the Park shall comply with the National Parks and Wildlife Conservation Act. (2029) and Regulations made thereunder
2. Children below 10 years of age free Entry.
3. This permit is non-transferable and is good for one entry only.
4. Carry this permit all the time and show it when asked any Park personnel.
5. Please read the Park regulations overleaf.

Some Park rules of Moutain National Park:

1. You enter the park on your own risk. His Majesty's Government shall bear no liability for damage, loss injury or death.
2. Trekking is an acceptable challenge. But please do not littet dispose it properly.
 - " " " remove anything from park.
 - " " " damage plant
 - " " " disturd wildlife
 - " " " carry arms and explosiver.
 - " " " scale any mountain without proper permission.
 - " " " scale any sacrad peaks of any elevation.
 please keep all the time to the main trek-routes.
3. Be self sufficient in your fuel supply before entering the park
Buying fuel wood from local people or removing any wood materiale from the forest is illegal. this will apply to your guides, cooks and porters also.
4. Park personnel are entitled to arrest any person in chaage of having violated park regulation or search his belongings.
5. For further information please feel free to ask any park personnel

NATIONAL PARKS FAMILY WISHES YOUR TRIP PLEASANT

Obrázek 6.1: Vstupní povolení do Národního parku Sagarmatha (Mount Everest).

Obrázek 6.2: Model trekaře — materiál rozdáváný při vstupu do Národního parku Sagarmatha (Mount Everest).

Příloha č. 2: Osnova rozhovorů

Ekologický aktivista

- Jak a kde se v environmentálním hnutí angažujete?
- Je to Vaše povolání?
- Jak dlouho se aktivně zapojujete do této práce?

Cestování-dovolená

Rád bych se nyní dostal k Vašemu cestování

- Kde jste by loni na dovolené/prázdninách? A předloni? (Místo, náplň, s kým? Cestovní kancelář?)
- Byly to Vaše typické dovolené? (Jak v průměru daleko?)
- Byl jste mimo Evropu? Kde? Za jakým účelem?
- Má cestování vztah k Vašemu povolání? Aktivismu?
- Za jakým účelem cestujete? Pracovně/dovolená/vzdělávací kurzy/lektorství/konference/jiné (náboženské poutě, demonstrace, setkání lidí podobných zájmů)
- Vlastníte řidičský průkaz? Automobil? Jízdní kolo?
- Jak cestujete? Pěšky, kolo, auto, bus, vlak, letadlo, autostop, jinak? Čím nejvíce? Čím nejraději?
- Pokud vyjmenuje i letadlo — Kolikrát již jste letěl? (A kolik už jste přibližně naletěl km?)

Sport (adrenalinový)

- Provozujete sport? Jaký? Jak často?
- Jak berete turistiku? Je to pro vás sport?
- A co lyžování? Sjezdování, běžky, snowboard?
- Provozujete nějaký moderní sport typu horolezectví, paragliding, bungee jumping, potápění?
- Jak dlouho? Kde? Co Vás na něm přitahuje?

Dopady cestování/turistiky

- Jak byste sám označil Vaši turistiku? (Alternativní? Měkkou/tvrdou? Udržitelnou? Ekoturistiku?)

- Co Vám turistika přináší? A lidem, kam přijíždíte? A přírodě?
- Může turistika i škodit? (Sobě/Lidem zde/lidem tam/přírodě?) A co sport (viz výše)?
- Proměňuje se časem Váš pohled na turistiku?
- Je to vlivem Vašeho environmentálního aktivismu? V čem se hlavně mění?
- Studoval jste někdy podrobněji dopady Vašeho cestování?
- Působíte nějak v této oblasti na ostatní? I veřejně?
- Dalo by se Vaše cestování označit za ekoturistiku?
- Co je podle Vás ekoturistika?
- Myslíte, že máte dost informací o dopadech turismu?
- Věnuje se organizace, kde působíte, těmto problémům?

Životopisná data (jen pro mé zpracování, nejsou součástí rozhovoru)

- Zaměstnání
- Bydliště (velké město, maloměsto, vesnice), dům/byt/podnájem/jinde)?
- Rok narození; místo, kde vyrůstal (velké město, maloměsto, vesnice)
- Profese rodičů, rodinný stav

1. Libor Matoušek, 15. 6. 2004

Z technických důvodů je prakticky celý záznam na magnetofonové kazetě neslyšitelný, takže následuje jen přepis polních poznámek. Odpovědi na otázky týkající se škodlivosti turistiky a sportu poslal respondent na moji žádost dodatečně písemně.

Jak a kde se v environmentálním Hnutí angažuješ?

V ekologickém hnutí se angažuji od roku 1997, neměl jsem 2 roky dovolenou. Kromě Duhy jsem pracoval pro WISE Brno.

Je to povolání?

Ano.

Jak dlouho aktivně?

7 let.

Odděluje se u tebe významně volno od zaměstnání?

Prolíná se.

Kde jsi byl loni na dovolené?

Na vodě na Berounce.

A předloni?

2002 a 2003 Lesoochranářský tábor v Beskydech — vyloženě pracovní dovolená. Před třemi lety v Turecku.

Jak bys určil tvou typickou dovolenou za poslední roky?

Česká republika, čili do 500 km, vlakem, neorganizovaně — vodní turistika (řeky), hory, kolo. Dohromady obvykle 2 týdny až měsíc. Hodně času trávím přímo v Brně — do značné míry i z finančních důvodů. (To, že jsem loni nikde nebyl není záměr, spíše finanční důvody.)

Kde jsi byl ještě mimo Evropu?

Turecko — asijská část, 1997, turistika (hory — přes 1/2 času, památky, moře), 1 měsíc. Vlak/bus/stop.

Váže se cestování k tvému povolání?

Ano. Tak dvacetkrát ročně jezdím autobusem Brno-Praha, 3 dny jsem na cestách kvůli možným skládkám radioaktivních odpadů. Konference po Evropě — Vídeň, Budapešť.

Za jakým jiným účelem ještě cestuješ? Konference, kurzy, setkání, ...?

konference — ano, cca 2-3x za rok; známí — moc ne; kurzy — tak 1x za rok; setkání — tak 2-3x za rok — po ČR; demonstrace — cca 5x do roka, nejčastěji Praha; lektorství — cca 3x ročně; no a pak turistika — tak 2-3x ročně 3-6 dní po Čechách.

Vlastníš řidičský průkaz? A automobil?

Ne, ne.

A jízdní kolo? Z jakým účelem ho používáš?

Ano. Hodně používám, kromě Brna, na koupání. Občas si vyjedu na 2-3 dny.

Jakými prostředky nejčastěji cestuješ?

Bus, vlak; asi tak stejně. I stopem, na kole (loni nejvíce). Letadlo ne.

Děláš nějaký sport?

Pravidelně žádný, občas volejbal, fotbálek, basket.

Jak bereš turistiku?

Hlavně je to pro mě odpočinek, relaxace, dobrodružství, překonávání překážek, sebe sama; čím drsnější, tím silnější zážitek.

Co se ti asociuje se slovem turistika?

Především hory.

A co lyžování?

Sjezd i běžky mě baví. Z ideologických důvodů 8 let nesjezduju. Je to zátěž pro přírodu, eroze. Občas běžky, nevlastním je, musím si je půjčovat.

Děláš nějaký moderní či adrenalinový sport?

Ne.

Jak bys označil tvou turistiku?

Příjemná, hodně měkká.

Co ti turistika přináší?

Asi hlavně relaxace, poznávání nového, mám čas na lidi, na známí.

Co přináší tvé cestování lidem, kam přijíždíš?

Například do Rumunska toho moc nepřinášíme, protože přijíždíme jako chudí studenti. Lidi jsou jen zaražení, že jen chodím a nepracujeme.

A co to přináší přírodě?

Tvrdý turismus škodí: letadla, tropy i návštěva malých ostrovů.

Může turistika i škodit?

Hlavně zkreslováním vnímání té kultury, z níž pochází turisté v očích domorodců — výsledkem u nich může být sebepodceňování, neúcta k vlastní kultuře, touha být jako ti cizinci, kteří „mají spoustu času a peněz“, někdy až nenávisť. Taky škodí fakticky — emise CO₂ z dopravy, hlavně z letecké, znečištění odpady (hlavně velkokapacitní „hard“-turistika — moře, pláže apod., ale i ta alternativní, protože ta zase proniká na odlehlejší, zachovalejší místa a pak o nich informuje. Je to zpravidla jakýsi předvoj a zvláště dnes, kdy se dostávají do módy zmíněné adrenalinové sporty.

(Odpornou) kapitolou samou o sobě je taková ta „lovecká“ (safari) a „chovatelско-sběratelská“ (chráněné rostliny, zvířata) turistika. Jistě trochu přispívá i k šíření nemocí, zavlečení cizích druhů (a vyplývající narušení vztahů v ekosystému) apod., ale to už není specifikum turistiky.

Obecně musím upřímně přiznat, že výše uvedené důvody by mně v případě, že bych k tomu byl finančně disponován, nezabránilly v cestování do zahraničí. Přesto bych se snažil upřednostňovat podle situace co možná „nejměkčí“ formy. Ale i tak (za finančního „dostatku“) bych zřejmě cestování omezil — myslím, že déle než měsíc v roce bych v průměru necestoval v žádném případě, nemám potřebu poznávat stále nová místa, stačí mně pár „starých“ míst.

A sport?

Sport — mám k němu pozitivní vztah. Ale sport v cizí zemi, zvláště adrenalinový je svým způsobem nejvyhrocenější formou symbolického vyjádření „kulturní převahy“. Kolik posvátných hor se už sjíždělo na snowboardech? Asi nejedna. Nemluvě o horolezci dobytých „sídlech odvěkých božstev“. Tito turisté jakoby dokazují, že víra místních je založená na falešných představách a že „člověk rozumný“ nemusí nebo dokonce nemá chovat k žádnému kusu přírody posvátnou úctu.

Mění se nějak časem tvůj pohled na turistiku, cestování?

Mění se touha cestovat.

Studoval jsi někdy podrobněji dopady tvé cestování?

Studoval.

Jak vnímáš potřebnost pracovních cest?

Pracovní konference: polovina cest zbytečných, polovina přínosných.

Působíš nějak v tomto na ostatní?

Ano.

Dalo by se tvé cestování označit za ekoturistiku?

Ano.

Co je podle tebe ekoturistika?

Výjezdy na farmy.

Myslíš si, že máš dost informací o dopadech turistiky?

Mám.

2. Petr Holub, 16. 6. 2004

Jak a kde se v environmentálním hnutí angažuješ?

V ekologickém hnutí sem se začal angažovat někdy kolem roku 1996 a víceméně už tehdy jsem začal dobrovolnicky pomáhat v Hnutí DUHA na energetických věcech, protože jsem vystudoval bakalářskou fyziku a na bakalářku jsem vypracovával ekologický audit školské budovy; takže to je 8 let, z čehož profesionálně asi 4. Od roku 1999 do 2002, potom od roku 2003 dodneška.

Ještě někde jinde?

Kromě Duhy jsem pomáhal na Veronice.

Je to tvoje povolání?

Je to moje povolání na plný úvazek.

Jak dlouho se aktivně zapojuješ do této práce?

Aktivně se zapojuji od roku 1996, zaměstnanec jsem od roku 1999.

Odděluješ volno od zaměstnání? Prolíná se?

Ze začátku to byl problém, stávalo se to neudržitelným. Takže poslední rok, co dělám program energie na Hnutí Duha se fakt snažím mít volné večery, volné víkendy a snažím se to víc oddělovat. Prolíná se to míň a míň a teď je to ve stádiu, kdy jsem s tím spokojenej. Samozřejmě kamarády mám z ekologického hnutí, ale vyloženě pracovní věci si snažím nechávat do práce a do pracovní doby.

Takže o víkendech nepracuješ?

Stane se, když je v pondělí uzávěrka. Ale dřív to bylo hodně pravidlem, teď je toho trochu míň.

Kde jsi byl loni na dovolené?

Loni na dovolené jsem byl v Bulharsku. Jeli jsme tam vlakem a po Bulharsku jsme jezdili místníma vlakama a místníma autobusama. Byli jsme tam tři týdny, dva týdny v horách, jeden týden u moře.

A předloni?

Předloni jsem byl, myslím že, v Chorvatsku. To jsme cestovali jenom dva, takže jsme hodně stopovali a používali jsme místní dopravu. Tam jsme se dopravili linkovým autobusem. Rok před tím jsme byli v Řecku. Moje bývalá přítelkyně — současná manželka — je Bulharka, takže jsme vždycky jezdili do Bulharska.

Byli to typické dovolené?

Dá se říci.

Byl jsi někdy mimo Evropu?

V Gruzii, ale to je, myslím, Evropa. No minimálně, kdyby se Gruzíncům řeklo, že jsou Asie, tak by se urazili. A v Turecku, v asijské části.

A v Americe?

Měl jsem možnost letět na nějaký seminář, ale to jsem odmít. Tehdy by to byl zrovna seminář pro seminář. Takže kromě Turecka a Gruzie jsem nebyl mimo Evropu. V Turecku jsem byl autobusem z Bulharska a v Gruzii, kde jsem byl celkem třikrát, jsem z celkem těch šesti cest pětkrát letěl a jednou jsem jel přes moře trajektem.

A za jakým účelem?

Pracovně. Byl jsem tam pomáhat rozjíždět program úspory energie v místní ekologické organizaci.

Vztahuje se povolání k tvému povolání, aktivismu?

No, vztahuje, jak jsem říkal. Mezi lety 99 a 2002 jsem dělal na mezinárodním projektu, teď ještě pomáhám jako konzultant, ale tehdy jsem cestoval hodně po východní Evropě. Každé dva měsíce jsem byl pryč na tři týdny. Teď už dělám na národních věcech, takže cestuji hodně do Prahy a po republice. Do zahraničí cestuji už míň, ale pořád. Teď jedu v neděli pracovně do Ruska, třeba.

Za jakým účelem cestuješ, kromě dovolených a pracovně?

Občas na pracovní seminář, většinou je to spojený s pracovní schůzkou.

Vlastníš řidičský průkaz?

Mám na osobní auto. Jezdím ale hrozně málo. Když potřebuju něco převízt, tak si půjčuju od rodičů starou škodovku. Teď jsem zrovna jel minulý týden a předtím 3 měsíce ne. Když jsem se stěhoval, tak jsem měl z organizace pučenou dodávku a tou sem jezdil. Když je potřeba na demonstrace něco odvézt, tak občas jedu já, protože prostě umím řídit. Používám auto asi tak jednou za měsíc.

Máš automobil?

Rodiče mají. Já si ho můžu kdykoliv půjčit. Auto se docela hodí, ale v domku, co plánuji, bych nechtěl mít auto vlastní. Snažil bych se tam zavést nějaký car-sharingový systém — dvě, tři auta na sedm, osm, devět rodin. To je podle mě optimální poměr.

A kolo?

Kolo mám. Dřív jsem jezdíval hodně. Teď po Brně nejezdím, protože jezdit mezi autama je nebezpečný. Jezdívám na něm spíše na výlet. Dřív jsem jezdíval častěji.

Jak cestuješ?

Většinou vlak a autobus, nejčastěji jezdím do Prahy do parlamentu pracovně a tam se snažím jezdit vlakem, protože „ÉCéčko“ je pohodlný, můžu si tam rozložit notebook a pracuju. Stojí to 154 korun na kilometrickou banku, je to mnohem příjemnější než autobus. Ale když nejede vlak, „ÉCéčko“, tak jedu tím autobusem.

A na kole jezdíš?

Jezdím, ale ne že bych se na něm dopravoval. Využívám ho na odpočinek.

A stopem?

Stopem jezdívám na dovolenou, na víkend.

Kolikrát si celkem letěl?

Dohromady asi patnáctkrát. Když je to třeba do Amsterdamu, tak se snažím jezdit nočním vlakem, při delších vzdálenostech, kam bylo se jelo celý den, jako je třeba Riga, tam lítám, protože není čas, protože bych tam už nic neudělal. Snažím se to minimalizovat, když je to do dvanácti hodin, tak jedu vlakem, je-li tam dobrý spoj, tam kde je to kolem dvaceti hodin, tam už spíš letím.

Jak by si označil svoji turistiku?

Alternativní, měkká.

Děláš nějaký sport?

Jezdím na kole, vysokohorská turistika, ne nějaká extrémní, běhám sám po večerech, občas si rád zahraju volejbal.

A co turistika? Je to pro tebe sport?

Spíše je to procházka — podívat se po horách, po lidech, vyjít si s kamarádama. Není to, že bych jen chtěl vylézt na nějakou vysokou kopec. Když jsme ale byli v Pyrenejích, byla tam třítisícovka, tak jsme vylezli na třítisícovku.

A lyžování?

Sjezdoval jsem, ale před pěti-šesti-sedmi rokama jsem toho zanechal. Nesjezdoval jsem moc často, párkrát za zimu někam na sjezdovku. Teď na běžkách.

A proč si toho zanechal?

Protože je to divný, že jo. Ostatní měli drahé vybavení ... je to divný. Na snowboardu jsem nikdy nestál.

A moderní sporty?

Rád bych se více dostal k horolezectví. Byl jsem lízt na skále dvakrát nebo třikrát s kamarádem, ale nedělám to nějak pravidelně. Lítat na rogalu by mě lákalo, ale nikdy jsem to nedělal.

Co tě na horolezení přitahuje?

Ukáže se, jaké jsou v tobě psychické síly, závisí to celé na tobě. Lezeš s parťákem, máš ho na laně — zlepšení důvěry, posílení týmové práce.

Jak by si nazval svoji turistiku?

Putování, cestování.

A na škále alternativní, měkká, tvrdá?

Alternativní a měkká.

Co ti to přináší?

Poznat kraje, krajinu, lidi; když pojedu do Gruzie, tak vidím, že se tu máme jak prasata v žitě. Je to jiná perspektiva, než když pojedu do Paříže.

Co myslíš, že to přináší těm lidem, když tam přijedeš?

Komunikaci. Lidi jsou docela rádi, když tam přinášíme něco užitečného, jede-li tam pracovně. Jedu-li jako turista, tak lidi sou rádi, když vidí člověka, který je otevřenější a snaží se s nimi bavit.

A na Západě?

Za posledních 8 let jsem byl asi čtyřikrát na Západě a čtyřicetkrát na Východě, takže s tím Západem nemám takovou zkušenost.

Myslíš, že to má dopad na přírodu, když tam jedeš?

Působí, zvláště, když tam letím.

A přímo v místě, kam jedeš?

Když tam jedu pracovně a dělám tam nějaký ty energetický projekty, tak to působí pozitivně. Když jedu putovat po horách, tak se snažím minimalizovat dopady na přírodu. Samozřejmě nějaký dopad to má, když tam jezdíme a spíme pod širákem. Většinou jezdíme do oblastí, kde není moc lidí; ne žádná masová turistika.

A co dopady sjezdování, jak si říkal, že je to divný?

Viděl jsem stavbu sjezdovky v Národním parku Pirinu v Bulharsku a to je děs. Nesjezduju, protože mě to nebaví a že jsem si vědom environmentálních dopadů. Většina lidí tam jede autem, musí se udělat sjezdovka, vykácet les, postavit šílený parkoviště.

Mění se časem tvůj pohled na turistiku, cestování?

Udělal jsem obrat před těmi osmi rokama; předtím jsem jezdil hodně s cestovkama, za osm dní osm zemí, prostě šílený zájezdy. Před těmi 8 lety se to převrátilo a během těch osmi let se to nějak nemění. Díky studiu humanitní environmentalistiky jsem pochopil širší souvislosti (*smích*).

Tedy není to díky tvému environmentálnímu aktivismu?

Tak jako ne přímo. Všechno souvisí se vším. Něco je hlubší příčinou mého cestování a to samý je hlubší příčinou toho, že jsem ekologický aktivista. Je to všechno provázaný, není to tak, že bych se stal Duháčem a pak se začal proměňovat můj pohled na cestování.

Zabýval ses nějak podrobněji dopady cestování, turistiky na prostředí?

Když dělám na „Energii“, tak znám nějaká čísla emisí oxidů uhličitých či skleníkových plynů z dopravy. Nějak jsem to ale nestudoval dopodrobna.

Působíš nějak v této oblasti dopadů turistiky na ostatní? Na veřejnosti?

Že bych někoho přesvědčoval letáky, přednáškami, tak to ne. Spíše osobním příkladem. Do energetické koncepce, kterou dělám, to nespadá.

Dalo by se tvoje cestování označit jako ekoturistika?

Co je to ekoturistika? Putování s malým dopadem na životní prostředí, s malými environmentálními impakty, ale pro mě je ekoturistika, když člověk jede nějak na farmu, takže to moje není.

Co je podle tebe ekoturistika?

Ekoturistika je když člověk jede někam na farmu a tam dva dny, měsíc nebo dva měsíce žije skromně, jí tam, co si tam vypěstuje, pomáhá tam nějak.

Myslíš, že máš dost informací o dopadech turistiky?

Tak jako přehled mám. A konkrétní čísla, data nepotřebuju. Mohl bych mít samozřejmě více informací, mám zdroje, kde si je získat. Nemůžu vědět všechno.

A zabývá se nějak speciálně Duha těmito problémy?

Duha se tím zabývá spíše přes monitoring peněz, které tečou do dopravních projektů apod. Ale třeba dopady měkké turistiky to ne.

3. Dagmar Smolíková, 17. 6. 2004

Jak a kde se v environmentálním hnutí angažujete?

Je to tři a tři čtvrtě roku od listopadu 2000. V té době jsem nastoupila do Hnutí Duha jako zaměstnanec.

Je to Vaše povolání?

Ano.

To znamená, že se aktivně zapojujete do této práce od roku 2000?

Když nepočítám drobné aktivity v Domě ekologické výchovy Lipka, tak v podstatě ano.

Oddělujete volno od práce?

No, je s tím trochu potíže, protože většinou když mám volno, tak přemýšlím o reportáži do Sedmé generace. Takže moc se to neodlišuje ale snažím se.

A kolik hodin tak věnujete práci?

To bych neměla říkat, aby nás tady nezavřeli.

Kde jste byla loni na dovolené?

Loni na dovolené jsem byla na Šumavě, ale tam jsem vydržela asi dva dny — nelíbilo se mi tam. A pak jsem byla týden v Praze, tam se mi líbilo. A byla jsem, když to sečtu dohromady, čtrnáct dní u svých rodičů v Bílých Karpatech.

A předloni?

Předloni jsem neměla žádnou dovolenou. Byla jsem jen u svých rodičů.

Byly to Vaše typické dovolené?

Já jsem se na to snažila lehce upozornit v tom e-mailu (*odpověď na prosbu o rozhovor. P.L.*), já nemám ráda cestování, já nerada cestuju. Já, když nemusím, nikam nejedu.

Byla jste někdy mimo Evropu?

Ne, nebyla.

Má cestování vztah k Vašemu povolání?

No, já cestuju, že třeba musím někam dojet, udělat reportáž. Když nemusím, tak nikam nejedu.

Takže jen kvůli práci?

Jo, kvůli práci. **Za jakým účelem ještě cestujete?**

Do letadla bych nevstoupila, já se ho strašně bojím. Muselo by to být pozemní cestou.

V principu cestujete minimálně?

Minimálně.

Za jakým ještě jiným účelem cestujete? Konference, demonstrace, setkání, za kamarády, u nás či v cizině?

Já mám přátele tady v blízkém okruhu. To je asi dáno tím, že v podstatě

nikam nejezdím, takže ty přátele si vytvářím tam, kde zrovna jsem. Takže ten důvod ani moc není. Buď je to pracovní, musím někam vyjet. Buď je třeba ta konference, jak říkáte, ale to se pohybuje spíše do Prahy nebo do Olomouce. Nikoliv do Berlína nebo do Hongkongu, tam určitě ne.

Máte řidičák a automobil? Jízdní kolo?

Ne nemám, auta se taky bojím. Kolo jízdní mi ukradli, to jsem měla. Já jsem ho používala jako dopravní prostředek nikoliv, aby to byla zábava. Ale jak mi ho ukradli, tak jsem zanevřela na kolo. Od té doby jsem si žádné nepořídila. Ukradli mi ho před deseti lety.

A když jezdíte za reportážemi, to je nejvíce jak?

Vlakem. Vlakem nebo autobusem. Do Prahy většinou autobusem, ale jinam vlakem.

Ještě nějak jinak? Na kole, pěšky?

Na kole již ne. Pěšky — ono se pěšky moc nedá dojít. Já, když jsem u třeba rodičů nebo když jsme byli na Šumavě, tam jsme chodili. Tady využívám MHD.

Takže MHD a vlak a bus? A více vlak či bus?

Jo. Více vlak. Autobus v podstatě jen Praha-Brno, jiná místa moc ne, tam preferuji vlak.

Kolik tak za rok ročně najezdíte za reportážemi?

Moc ne. Já za nimi jezdím tak v průměru jednou za měsíc, ale to je fakt ten Olomouc nebo Praha nebo něco takového, takže to není až taková akční záležitost. Ale v podstatě musím každý měsíc minimálně jednu cestu udělat.

Letadlo nikdy?

Jednak se ho bojím, jednak je to teda hodně neekologické a jednak v podstatě ani není důvod, že bych někam musela. Protože já nemám potřebu jezdit na dovolenou, k moři nebo podobně, že bych to letadlo využila. A na konferenci jsem se skutečně nedostala, protože jsou jiné problémy.

Děláte sport?

Sport nemám ráda, ten se mi vždycky celkem přičil, zvláště hromadný. A co jsem akorát, tak jsem celkem ráda plavala. Ale to se nedá nazvat sportem, to je rekreace. To je, jako když člověk chodí po lese, tak se přitom plave.

Co pro Vás znamená turistika?

Turistika to je taky trošku problém, protože já preferuju opakovaně chodit na jedno místo. To znamená, že když si někde vyhlédnu místo, jako že jich mám několik, tak tam opakovaně chodím — když prší a když neprší, když je sníh a když není sníh, na jaře a v létě. Ale nejsem ten typ co by musel mít projité Šumavu a Krkonoše a jít tam a pak už se tam nevracet, protože už to viděl. Já spíše chodím na známá místa, opakovaně a často. Dokonce nemám ráda takové ty túry třicet kilometrů. Já většinou, když někam dojdu, tak tam dvě hodiny

sedím na pařezu. Takže to asi není úplně turistika.

Totéž je v Praze. Já mám ráda Bílé Karpaty a Prahu. V Praze já vydržím chodit neustále po centru za různých podmínek, když je tam sníh, když tam není sníh, když je večer a když je ráno. Na známá místa a opakovaně.

A lyžování a zimní sport obecně?

Zimní sporty jednak nejsou moc ekologické, pak jsem si zlámala koleno na lyžích a nemám lyže ráda a nedělám to. Ani běžkování. A taky na to nemám peníze. Ale spíše hraje roli, že mi sport není sympatický.

A moderní sporty?

Já mám problémy, že mám závratě, já nemůžu ani na vyhlídkovou věž. Takže takové ty sporty ... možná, kdyby mě to přestalo na světě bavit, tak bych se do toho pustila. Spíše mě to odpuzuje. Když to dělají jiní, tak mě to nevadí, ale nesmí mě do toho nikdo nutit.

Jak byste nazvala Vaši turistiku?

Provozují slabší turistiku. Je to „moje turistika“.

A co dopady na přírodu?

Ruším maximálně mravence. Myslím, že to nemá vůbec žádný vliv na nic.

Přemýšlíte o škodlivosti turistiky Vaši či Vašich kamarádů?

No tak samozřejmě. Rozmlouvám rodičům, aby nelétali letadlem k moři. Rozmlouvám sestře dovolené, ale není to nic patrné. Ale samozřejmě tohle je, kromě toho, že jsem se narodila trochu jako zápečník, jeden z hlavních motivů. Ale hraje to tam důležitou roli, že přece jenom ta mobilita ... že milióny turistů, kteří každé rok vyjždějí z Česka k moři, tak není to samozřejmé.

I se sportem? Třebas lyžování?

Ano, je problém. U těch běžkařů se mi to ani tak nezdá, ale sjezdové lyžování, si myslím, hodně ničí přírodu. Protože ty sjezdovky ... byla jsem na několika v létě ... ty jsou teda otravné. Nehledě na ty kauzy na Pradědu a podobně. Prostě devastace přírody.

Mění se časem Váš pohled na turistiku, cestování?

Já jsem v podstatě přišla na Duhu ekologicky velmi gramotná, takže pokud se něco mění, tak jenom s přibývajícím věkem (*smích*), než že by se měnily postoje nebo názory. Možná jsem nějaké věci dohlédla do důsledku, ale Duha neměla výrazný vliv na moje smýšlení.

Považujete se takto za lokálního člověka?

Já jsem hodně lokální člověk.

Studovala jste někdy podrobněji dopady cestování?

Četla jsem klasické knížky, jako takový lidi čtou, ale že bych to vyloženě studovala, to samozřejmě ne.

Působíte v této oblasti nějak na ostatní?

Myslím, že nejsem nějaký mesiášský typ, co by tak jako kázal, ale promlouvám s těma lidmi, to ani jinak nejde nemít vliv na svoje známé a přátele. Tady, když už lidi někam jedou, si sbalí batohy a jedou někam na Slovensku do hor nebo stopem do Španělska. Takže se nesetkávám ve svém širším okolí, kromě své rodiny, s takovou tou tvrdou turistikou.

A veřejně, třebas v rámci Duhy?

My máme několik programů a turistika tam do toho v podstatě nezapadá. Tam jsme se k tomu vyjadřovali třeba ve chvíli, kdy se to týkalo Pradědu, ale to je zase sport — to je sjezdové lyžování. Ale my se zabýváme energetikou, lesama, ochranou přírody, ale tady tohle je něco, co přesahuje všechny ty programy a není to nikde. A já, vzhledem, že k tomu příliš nerozumím, že jsem konzument informací a mám k tomu spíše emotivní pocity, tak bych se do toho nepouštěla.

Dalo by se to Vaše místní putování označit jako ekoturistika?

Já myslím, že ekoturistika je zase něco jiného. Ekoturistika, i když ty definice přesně neznám, je ten styl, kdy někam jedete šetrně hromadnou dopravou, třeba vlakem, a tam se přizpůsobujete místním občanům a v podstatě tam oživujete místní ekonomiku, která tam je. Že je to ohleduplné k životnímu prostředí ... nebo ta agroekoturistika, kde je ta možnost pracovat na statku. Ale myslím si, že tohle to není, protože ze mě v podstatě nikdo nic nemá. Já, když si takhle soukromě, většinou sama zajdu do lesa, anebo si sama putuju přes den karpatskýma bučinama, tak nemá to ten vztah k těm lidem, k té místní ekonomice.

Co teda dle Vás je ekoturistika?

Je to ohleduplný způsob, kdy se k přepravě využívá hromadná doprava, kola nebo se jde pěšky a maximálně se tam člověk přizpůsobuje tomu místu, kde se zrovna nachází, ať už jsou to Galapágy, což se mi jako ekoturistika moc nezdá, nebo za ekvádorskými indiány. Ale když už opomineme tu cestu ... bydlí tam s nima, nedělá si nároky na čistou vodu. Maximálně se přizpůsobuje, aby si ho v podstatě nikdo nevšiml. Je samozřejmě důležité, že tím podporuje místní ekonomiku, že ty peníze nejdou nadnárodním společnostem, které vlastní řetězce hotelů někde na pobřeží, ale že z toho žijí ti, v uvozovkách, domorodí obyvatelé.

Máte dost informací o dopadech turistiky?

Já jsem samozřejmě četla knihy od Librové, přes Kellera, takže jakýsi obrázek mám; v novinách se o tom píše, na internetu také. Když člověk chce, tak si je najde. Nemyslím si, že trpím nedostatkem, spíše jde o to, jestli já si to najdu, ne jestli ty informace jsou nebo nejsou.

Já osobně nemám potřebu tady toto řešit, já v tom mám jasno. Ale kdybych chtěla psát článek do Sedmé generace, tak si musím nastudovat znova nové

informace, atd.

Věnuje se nějak více Duha dopadům turistiky?

Jak jsem říkala, pokud to spadá do těch programů, tak se tomu částečně věnujeme — i když to není turistika, ale sjezdové lyžování na Pradědu ... Ale že bychom měli speciální program na turistiku, tak to nikoliv. Možná si ještě dovedu představit, že když se teď bude zakládat program ochrana přírody, tak se tam budou zvažovat chování turistů v chráněných krajinných oblastech a podobně. Tam se to bude částečně prolínat. Co si tak trochu vzpomínám, tak tam se trochu ta turistika prolínala na Šumavě, protože vím, že argumentace byla i v tom, že Šumavu navštíví velký počet turistů ročně, a proto by se nemělo v prvních zónách kácet dřevo, ale mělo by se tam žít z turistiky. Ti lidi o to mají zájem. Takže je to spíše okrajové.

4. Dušan Lužný, 21. 6. 2004

Kde a jak dlouho se angažujete v environmentálním hnutí?

No já jsem v současné době částečně zaměstnanec Hnutí Duha v Brně a jsem tam zaměstnán jako šéfredaktor Sedmé generace, takže nevím, do jaké míry je to aktivistické místo nebo ne. Pokud jde o to, jak dlouho, na to se samozřejmě těžko odpovídá. Účastnil jsem se blokád u Temelína — to by mohl být jakýsi časový bod, od kterého by se to dalo odvíjet, ale teď Vám neřeknu . . . asi těch deset let, od prvních blokád Temelína.

Je to i Vaše povolání?

Mám to jako vedlejší pracovní poměr vedle mé práce na univerzitě.

Jak dlouho aktivně?

Asi tak 3 roky.

Odděluje se u Vás významně volno od zaměstnání?

Ono se všechno se prolíná, takže se to těžko dá říci. Existují samozřejmě okamžiky, které patří do těch volnočasovejch aktiv, které jsou plně odděleny od ekologických aktivit.

Kde jste byl loni na dovolené?

V Indii.

A předloni?

Asi někde v České republice, nejspíše na chalupě.

A v Indii to byla dovolená?

Byla to dovolená a zároveň pracovní cesta ve smyslu mého působení tady na katedře religionistiky, protože tady přednáším nějaké kurzy, které se týkají Indie — to jsou právě ty důvody, proč se nedá odlišit volný čas od toho pracovního.

Na jak dlouho?

Na 2 měsíce.

Letěl jste tam?

Hmm.

Jak byste určil Vaši typickou dovolenou za poslední roky?

Typická dovolená je, že když si vezmu dovolenou a někde jsem, tak stejně jsem v práci. Typická dovolená, když bych to tak měl říci obecně za posledních 5 let, tak to je pobyt v Indii. Buďto Indie nebo moje chalupa. Čas od času jezdím na vodu a taky jezdím na hory.

Kde jste byl ještě mimo Evropu?

Už jenom v Číně a v Burjatsku. Vše se mi prolíná s prací.

Váže se cestování k Vašemu povolání?

Jo.

A k ekologickému aktivismu?

K němu se to váže trošku zprostředkovaně. Já jsem se dostal k téhle práci, že jsem začal vnímat „krizi západní civilizace“ a jednou z těch stran této krize je ekologická ohrožení a snažil jsem se hledat jiný řešení, jiné návody, jak by se tento ekologický problém dal vyřešit právě v těch jiných kulturách. Takže jsem se takto dostal ke svému zájmu o buddhismus a hinduismus. Všechno se to nějak prolínalo. Dříve to nebyl ekologický aktivismus, takže jsem to řešil buď jako sociologický nebo jako sociálně-ekologický problém.

Za jakým jiným účelem ještě cestujete? Konference, kurzy, setkání, ...

Na konference už nejzdím, na to jsem líný. Jezdím na pracovní setkání. Ale asi jinak ne. Všechno je pracovní a dovolené.

Vlastníte řidičský průkaz? A automobil?

Hmm. Hmm.

A jízdní kolo? Z jakým účelem ho používáte?

Ano. Letos jsem ho ale použil výrazně méně než v předcházejících letech. Dříve jsem jezdil do práce skoro každý den i v zimě. Teď už jezdím vlakem, protože nebydlím přímo v Brně. Asi ho nepoužívám z časových důvodů, že tím vlakem se tam dostanu dříve než na kole. A druhý důvod je ten, že když přijedu na kole do práce, tak jsem šíleně zpocenený a těžko se tu můžu vysprchovat či očistit. Další důvod je ten, že se domů dostávám dost pozdě, kolem deváté desáté, takže se mi nechce jezdit za tmy.

Jakými prostředky nejčastěji cestujete?

Nejčastěji vlakem; pěšky — mám na mysli cestu do práce, ten běžný život. Když jedu na chalupu, to je autem teďka v poslední době nebo na kole. A vlakem a autobusem do Prahy a na takové ty delší cesty. A případně letadlem, ale to ne nějak často. Nejvíce asi vlakem.

Kolikrát jste letěl letadlem?

Tak dvacetkrát, tj. asi deset cest.

Děláte nějaký sport?

V současné době ne, když nepočítám občas jízdu na kole. Dříve jsem hrával závodně fotbal, vesloval jsem. Dělal jsem aikido a tai ji.

Jak berete turistiku?

Dřív více než teďka. Jak už jsem říkal, jezdil jsem dost často na hory, ještě za studií potom i v práci — vysokohorská turistika v létě i v zimě. Trošku jsem lezl, ale ne v horách, ale na cvičných skalách. A pak jezdím na vodu, není to ale každým rokem, někdy to je zase dvakrát.

Co se Vám asociuje se slovem turistika?

Asi tam bude něco z romantiky, takže příjemnej pobyt v prostředí, kde nejsou lidi. Člověk může sám rozhodovat, kam půjde, kam pojedou. Může mít své vlastní

tempo; fyzická námaha a vypnutí mozku.

A v Indii a Číně jste také provozoval turistiku?

No, většinou to byly cesty po význačných náboženských, poutních místech. Nevím, jestli se tomu dá říkat turistika. Přpravovali jsme se teda vlakama a autobusama, ale je to něco jiného než chození po horách. Sice teďka za měsíc jedeme do hor, do Ladaku, ale spíše je to turistika za kulturou, než za přírodou nebo za nějakým fyzickým vysílením.

A co lyžování?

Vidíte, na to jsem zapomněl. Několikrát jsem byl na sjezdovkách sjet kopec, bavilo by mě to, ale měl jsem z toho špatnej, můžeme říci, ekologickej pocit, když jsem ty sjezdovky viděl v létě, taky, když jsem viděl ty prosekaný sjezdovky v lesích ... Částečně z tohoto důvodu jsem nikdy nepropadl sjezdovému lyžování. A pak taky z finančních důvodů — zdálo se mi to dost drahé. Spíše jsem jezdíval na běžky na Vysočinu.

A moderní adrenalinové sporty?

Kromě toho horolezení jsem několikrát zkoušel paragliding, ale spíše jen trošičku. Pak jsem z toho dostal strach. V jednu dobu mě bavilo jezdit na surfu, i když jsem ho nikdy neměl. A párkrát jsem se potápěl.

Co Vás na tom přitahuje? Na skalách, paraglidu?

To nevím ... Určitě to byla taková ta mentální hygiena, kdy člověk je soustředěnej jen na ten okamžik a na to, jak se pohybuje po skalách. A pak samozřejmě člověk neleze sám, ale s partou. Pak taky to prostředí. Vzpomínám si na jeden nebo na dva úplně krásný zážitky: člověk leze, má pod sebou les, zapadá sluníčko — pěkněj pocit.

Jak byste označil Vaši turistiku?

Asi za měkkou nebo bych chtěl, aby to byla měkká.

Co Vám turistika přináší?

Poznávání. V případě vody apod. Je to poznávání částečně i sebe sama. V případě zahraničních výletů je to poznávání zahraničních kultur, jejich způsobů života apod.

Co přináší Vaše cestování lidem, kam přijíždíte?

Já nevím. Nejsem si jist, jestli jim to přináší něco dobrého. Člověk si to musí tak nák alibisticky zdůvodnit, takže ty peníze, co vydělám tady, utratím někde jinde — v Indii těch malej pouličních restauracíh nebo ... Není to tak, že bychom peníze dávali nějakým velkým hotelům a velkým společnostem, tak to doufám, že ne. Ale zprostředkovaně by to těm lidem mohlo přinášet, ale to není skutečně bezprostředně, když se člověk vrátí a vykládá o tom. Takže díky tomu, že jsem zaměstnán na tomto místě, to zvyšuje vnímavost vůči jiným kulturám. Takže dejme tomu, že ti naši lidi nebudou tak arogantní vůči sociálně slabším,

myšleno asijským kulturám. Bezprostředně jim to nepřinese asi nic.

A co to přináší přírodě?

No vzhledem k tomu, že tam ... — nic moc dobrého. I když, díky tady tomu zájmu jsem napsal knížku, která se jmenuje Zelení bódhisattvové, ta je o sociálně-ekologicky angažovaným buddhismu. A podle reakcí lidí, co mi říkají nebo píšou, to na ně nějakým způsobem působí. A oni, doufejme, nějakým způsobem působí pozitivně na přírodu nebo aspoň ne negativně. Je to ale trochu alibistický.

A nějaký přímý dopad na přírodu, například z peněz za vstup do Národního parku nebo nějaký projekt?

Ne. Pokud jde o Indii, tam toho je strašně málo. V Burjatsku tam není vůbec nic — takhle asi ne.

Může turistika i škodit?

No, tím jsem se zabýval. Jeden způsob je ta doprava, tj. v mém případě, že do Indie létám, to je hlavně z časových důvodů — cesta by mně zabrala skoro celý čas, co tam trávím. Takže ta doprava, pokud se nepoužívá nějaká mírná. Pak to může škodit tím, bavíme-li se nyní o zahraničních cestách, že se tam lidé chovají jinak k cizincům a jsou zvyklí, že cizinci jsou bohatí a přináší tam peníze. A trochu to nabourává jejich tradiční vzorce života nebo kulturní vzorce. Přinášíme tam kulturu peněz.

A sport? (O lyžování jste už podrobněji mluvil.) I horolezení?

Tak horolezení taky samozřejmě. Záleží na míře, když se tam vyhrne plno lidí, tak to není dobrý. Ale to je tak se všim, co se dělá masově. Horolezení má dopad na oblast, na část skal. Horolezci tam ruší ptáky, používají magnézium, které rozleptává skály, narážejí tam skoby. Není už to ta panenská příroda, ale ta už asi neexistuje.

Mění se nějak časem váš pohled na turistiku, cestování?

Mrzí mě, že necestuji víc po České republice, že člověk jezdí všude možně a nenajde si čas poznat naše prostředí.

A v souvislosti s ekologickým uvědoměním?

No pokud jde o cestování po České republice tak si myslím, že by lidi měli cestovat. Třeba i pěšky nebo na kole nebo vlakem. Přispívá to k většímu poznání prostředí, nejen životního, ve kterém žijem. A jestli je tam nějaká změna? Já myslím, že turistika, pokud není nějaká masová, zájezdová, tvrdá, má pozitivní vliv na ekologické uvědomění. Člověk třeba vidí, že ještě žijou nějaká zvířata, například.

Studoval jste někdy podrobněji dopady Vašeho cestování?

Ne, asi ne. Přemýšlel jsem o tom, ale nevím, jestli úplně do hloubky. Protože kdybych přemýšlel úplně do hloubky, tak už nikam nikdy nevyjedu.

Působíte nějak v tomto na ostatní?

Pokud jde o Sedmou generaci, tak v ní se za tu dobu, co tam působím, objevilo víc článků. Jsou to kvalitnější cestopisy, články, které zpřístupňují jiné kultury. Byl tam o Číně takový seriál, o Mongolsku, o Tibetu. Já už mám dlouho rozepsaný seriál o Indii. Tak jediné takto.

A na přátele?

Když jedu na vodu, tak to jsou lidi, kteří jsou nějakým způsobem zapojeni do ekologického hnutí nebo do nějakého lidskoprávního hnutí. Takže jim není třeba nutně některé věci vysvětlovat. Navíc, já mám averzi vůči tomu, abych někoho poučoval či mu něco vykládal. To myslím, že to má spíš negativní dopady.

Dalo by se Vaše cestování označit za ekoturistiku?

Ne. Myslím, že ne.

Co je podle Vás ekoturistika?

Podle mě je ekoturistika, když se někde sebere a jede na nějakou farmu, tam pomáhá zemědělcům. Nebo co může být ekoturistika, jsem si uvědomil, že jsem byl jednou na ekoturistický akci ve Slovinsku, kdy se tam jelo pomáhat při opravě hradu a blízkého okolí v lesích. Ale to byla ta nejhorší ekoakce, kterou jsem zažil. Organizátoři si tam nasbírali hromady klád, dotáhli pneumatiku a zapálili to, aby to hořelo. Tvářilo se to ekoturisticky, organizovala to nějaká ekoagentura, ale podle mě to ekoturistický nebylo.

Myslíte si, že máte dost informací o dopadech turistiky?

Ne. Myslím, že ne. Teď Vám ani neřeknu, kdybych to chtěl zjistit, po čem bych šáhnul.

Věnuje se nějak Duha těmto problémům?

Já myslím, že ne. Že tam jsou jiné programy. Jsou tam lesy, energetika, ale turistika ne.

5. Karel Polanecký, 21. 6. 2004

Jak a kde se v environmentálním Hnutí angažujete?

V Duze od roku 96 (i když teď s ní jen spolupracuji, nejsem v ní zaměstnaný). Kromě toho jsem spolupracoval s dalšíma organizacema: Veronica, Agentura Koniklec, NeseHnutím. Pohybuju se v tom od toho roku 96. **Je to povolání?** Já jsem teďkon na volné noze s tím, že mám nějaké komerční, ziskové aktivity. Pro Duhu teď dělám dobrovolně. Když se podaří nějaký menší grant, tak mi některé věci zaplatí.

Aktivně od toho roku 96?

Ano.

Odděluje se u Vás významně volno od zaměstnání?

Asi jo. Když mám volno, tak nepracuju.

Kde jste byl loni na dovolené? Jak a s kým?

Loni jsem byl na Ukrajině, v Ivanofranský oblasti. S kamarádama, ve čtyřech lidech, dojeli jsme vlakem do Košic, autobusem do Užhorodu a vlakem pak na místo.

A předloni?

To jsem byl na Kavkaze. Soukromě, s kamarádama, vlakem.

Jak byste určil Vaši typickou dovolenou za poslední roky?

Když mám volno (prázdniny, dovolená), jezdím na hory. Léto, kdy bych takhle nebyl na horách, nepamatuju.

Jak v průměru jezdíte daleko na dovolenou?

Byl jsem třikrát na Kavkaze, jinak jezdím do Karpat.

Byl jste někdy mimo Evropu?

Geograficky se Gruzie neřadí do Evropy, kulturně určitě jo. Takže jsem byl v Gruzii.

Váže se cestování k Vašemu povolání, k aktivismu?

Fakticky asi ne. S tím, že během některých aktivit jsem cestoval — dvakrát v životě jsem letěl letadlem a pokaždý to bylo v rámci nějaké aktivity — jednou jsem byl na humanitární misi v Albánii po válce, v Kosovu; a jednou jsem byl monitorovat v rámci jednoho projektu domy v Gruzii a tam jsem také letěl letadlem. V Gruzii to nejprve byl projekt s jinou organizací, později jsme na tom začali participovat s Duhou.

Za jakým jiným účelem ještě cestujete? Konference, demonstrace?

Jezdím na výlety (*smích*). Byli jsme v Haagu na velké klimatické konferenci, kdy jsme měli pronajatý autobus. Potom ještě jednou na takový akci, ale to jsme jeli stopem.

Vlastníte řidičský průkaz? A automobil?

Nemám. Nemám.

A jízdní kolo? Aktivně ho používáte?

Dvě. Bydlím ve Křtinách, takže jezdím prakticky denně. Teďkon jezdím hodně. Právě že na kole nejezdím moc pro zábavu, ale jezdím do Brna — jako dopravní prostředek. Nemám ani žádný sportovní kolo.

Jakými prostředky cestujete, kromě kola?

Preferuju vlak, stopem teď už skoro vůbec a dost chodím pěšky. Občas jdu ze Křtin pěšky do Babic a pak jedu vlakem a současně i běhám. Dost jezdím na běžkách — když se připravuji na běžkařskou akci, tak v rámci utužování si chodím zaběhat. Taky občas autobusem. Když si můžu vybrat, preferuju vlak.

Kolikrát jste letěl?

Dvakrát, pokaždé tam a zpátky.

Děláte nějaký sport?

Dlouho jsem hrál závodně fotbal, teď si taky občas zahraju. Jezdím docela dost na běžkách, lezu po skalách. Dřív jsem i hrával volejbal, ten teďkon moc nehraju.

Jak berete turistiku? Je to pro Vás sport?

Sport to není.

Co se Vám asociuje se slovem turistika?

Já říkávám, že jezdím na vejlety, že jezdím na čundr. První, když se mi to vybaví, tak se mi vybavěj davy, který někdo někam odvez na nějaký hezký místo a oni z něj udělali místo nehezký, ubrali mu kouzlo.

A co lyžování?

Na běžkách jezdím hodně a aktivně, na sjezdovkách jsem nestál 12 let.

A horolezení či moderní sporty typu paragliding, bungee jumping?

Lezu po skalách, nejsem profi lezec. Znalosti se pak hoděj na horách. Na hory jezdím hodně dlouho, po skalách lezu tak 7 let. Aktivně, ale ne každý týden visím na laně. Horolezení je klasický sport; moderní sporty ne.

Co Vás na tom přitahuje?

Dělá to řada mých kamarádů, se kterýma jsem předtím jezdil na hory. Když jsme nejeli na čundr, tak jsme začali vyrážet na skály. Je to zajímavá věc; člověk si říká na první pohled, že to nejde, že to není možný vylízt. Když to zkusí, tak vidí, že to nějakým způsobem jde.

Jak byste označil Vaši turistiku?

Ježdění na hory, výhradně přechody. Vyhýbáme se oblastem, kde jsou hotely.

A co pojem alternativní a spol.?

Já bych tomu řekl nekomerční, tulácká turistika. Jde nám o to si to vychutnat. Vždycky máme nějaký rámcový plán, který v drtivý většině případů nedodr-

žíme. Jde nám o to tam být, nějak si to projít, ne dojít od někud někam.

Co Vám turistika přináší?

To je na strašně dlouho debatu. Ty hory to je hrozná síla, setkání se světem.

Co přináší Vaše cestování lidem, kam přijíždíte?

To myslím, že ne. A jestli něco, tak spíše negativní. Někdy mám takový blbý pocit z toho, že ti lidi tam pracujou, třeba i dost tvrdě, a teďkon nás viděj, že se tam potulujem, tak by třeba chtěli taky. A nemůžou. Ale ono je to na obě strany, protože já bych chtěl být někde usazenej a nemůžu, protože nemám kde.

A dopady na přírodu?

To se vopravdu snažíme minimalizovat a pevně doufám, že jsou minimální. Je pravda, že občas tam něco pošlapem. Ale vzhledem k tomu, jak je to tam bujný a bohatý, tak to nevadí.

Může turistika i škodit?

Určitě. To, o čem jsem mluvil. Když je na jednom místě, který je bez lidí pěkný a krásný, a najednou, když už je tam sto lidí, tak už to tak krásný není. A je jasný, když někde procházejí davy lidí, tak rostliny a zvířata trpěj.

A může škodit sport?

Já si myslím, že ano. Když někde projede tisíc cyklistů . . .

Mění se nějak časem váš pohled na turistiku, cestování?

Myslím, že spíš ne. Když nepočítám to, když jsem byl malej. Od té doby, co jsme začli vyrážet, tak ani ne.

Ani pod vlivem Vašeho ekologického aktivismu?

Já jsem byl dřív tulák a krasomil, než ekologický aktivista. Díky svému životu jsem hodně prožíval články v Poslední generaci a díky tomu jsem kontaktoval Duhu.

Studoval jste někdy podrobněji dopady Vašeho cestování, turistiky?

Ano, ale motivace nebyla jen, že bych chtěl mapovat svoje dopady. Třeba jsem počítal emise CO₂ z jednotlivých druhů dopravy.

A co vyšlo?

Letadlo je katastrofálně nejhorší.

Působíte nějak v tomto na ostatní, nejen ohledně letadel?

To se snažím už tím, že to bojkotuju. V Duze jsme vydávali publikaci, jak se každé může bránit klimatickým změnám.

A osobním příkladem?

Je to těžký. Letadla tak dobře konkurují finančně, člověk se s nima dostane rychle — je to těžký. Já nejsem ten typ, který by lidem něco vnucoval.

Dalo by se Vaše cestování označit za ekoturistiku?

To fakt nevím. Vůbec v tom pojmu nemám jasno. Nic mi tam nenaskakuje.

Co je podle Vás ekoturistika?

To fakt nevím. Já si pod tím spíš představím, že člověk přijede pomáhat na nějakou farmu, ale nevím, jestli je to ono. Že ještě zaplatíš, že si někde můžeš zkusit, jak tvůj pradědeček rozbíjel hroudy.

Myslíte si, že máte dost informací o dopadech turistiky?

Spíš zkušeností.

Věnuje se nějak Vaše organizace (Duha) těmto věcem?

Spíš někdo občas napíše článek do Generace, ale přímo kampaň nemáme. Poslední kampaň tohoto záměru byla proti výstavbě parku na Rajchářově. Teď je dost konfliktů s úřadama — v Jeseníkách, na Smrčině, teďkon Boletice.

6. Martin Ander, 22.6. 2004

Jak a kde se v environmentálním Hnutí angažujete?

Já jsem začal s aktivitou v ekologickém hnutí někdy v roce 1995, tehdy hlavně v oblasti ochrany zvířat. Ochráně zvířat se respektive věnuji již od roku 1993, v roce 1995 jsem se začal věnovat těm opravdu ekologickým tématům, jak jsou chápány ve smyslu tehdy aktuálního plánu výstavby brněnského uzlového letiště, záležitostmi R43, atd. Angažoval jsem se hlavně v Hnutí Duha, později od roku 1997 do roku 2001 v Nesehnutí a od roku 2001 zase v Hnutí Duha.

Je to povolání?

V podstatě v červenci 2001 jsem začal půl úvazkem jako redaktor Sedmé generace a od léta 2002 jsem na plný úvazek přímo u Hnutí Duha.

Aktivně od toho roku 95?

Dá se říci od roku 93; pokud do ekologických aktivit započítáme i ochranu zvířat a práva zvířat.

Kde jste byl loni na dovolené?

Loni to bylo složitější — měli jsme plán, který jsem z rodinných důvodů neuskutečnil. Takže jsme byli akorát s přítelkyní na chalupě.

A předloni?

Předloni jsem byl skoro měsíc ve Španělsku. S přítelkyní jsme podnikli cestu, kdy jsme jeli tam i zpět vlakem. Bylo to spíše po vlastní ose — bydlení v různých penzionech nebo hostelech. Cestování hromadnou dopravou. Bylo to jižní Španělsko.

Bylo toto Vaše typická dovolená za poslední roky?

Myslím, že ještě typičtější byly předchozí dva roky. Stylem, cestováním po vlastní ose, to bylo podobné, ale ty dva roky předtím jsem byli jenom po České republice. Jeden rok jsme projížděli Šumavu, Šumavský národní park ze severozápadu na jihovýchod a potom Novohradské hory a Třeboňsko; a ten rok předtím jsme to měli tak, že jsme přecházeli Beskydy, potom jsme se přesunuli na Náchodsko a Broumovsko. Vždycky to bylo zhruba 14 dní a vždycky to byl tento typ putování. Víceméně to fungovalo tak, že jsme si v kempu postavili stan a pak jsme dva tři dny putovali po okolí a pak jsem se přesunuli do jiného kempu.

Typická dovolená za poslední roky je teda putování?

Ano.

Jak v průměru jezdíte daleko na dovolenou?

V podstatě je to tak jedna ku jedné či tři ku dvěma. Trošičku více v České republice než v zahraničí. Třeba letos se chystáme zase do České republiky na takovéhle putování. Takže je to spíše dva ku jedné — dvakrát v Čechách,

jednou někam v zahraničí.

Byl jste někdy mimo Evropu?

Nebyl.

Má cestování vztah k Vašemu povolání, k aktivismu?

Má. Kdekoliv cestujeme si vyhledáváme především přírodní zajímavosti, proto také navštěvujeme české národní parky, chráněné oblasti apod. V zahraničí jsme kromě kulturních památek chtěli vidět i přírodní bohatství.

A jste nucen cestovat pracovně?

V rámci povolání jsme v tuto chvíli nucen cestovat maximálně do Prahy. Ta relace Praha-Brno nejvíc. Potom občas, protože máme jeden vzdělávací a kooperativní projekt s jinými partnerskými organizacemi Přátel přírody v rozšířené Evropské Unii, jednou za půl až tři čtvrtě roku jedeme na nějaký společný workshop, seminář či vzdělávací akci. V posledním období toho bylo docela hodně, poslední tři čtvrtě rok jsem byl takhle v zahraničí třikrát. S tím, že jeden takový workshop se uskutečnil v České republice, takže jsem nemusel nikam cestovat, jinak by to bylo čtyřikrát.

Za jakým jiným účelem ještě cestujete? Kromě pracovně a dovolených?

V podstatě ne.

A kurzy, konference, demonstrace?

V poslední době ani ne, ani co se týče konferencí, školy. Pravda, před třemi lety jsem jel do Budapešti na matematickou konferenci, která se týkala mé školy apod. Snad stáže, ale to zase souvisí s tou prací. Ne vždy pracovní v tom smyslu, že to znamená povinnost nebo nějaké jednání, ale že to znamená vzdělávání, stáže. Byli jsme takto na týden v Londýně, což byla velice užitečná a zajímavá stáž, kdy jsme se učili věci, které tady potom používáme při běžné práci.

Vlastníte řidičský průkaz? A automobil?

Mám. Ne.

To znamená, že nejezdíte automobilem?

Moc ne. Velmi výjimečně. V postatě když mě k tomu nutí nějaká závažná okolnost. Například vím, že zítra pojedou autem z Vyškova do Brna, protože povezu nemocnou sestru do nemocnice na vyšetření. Sama by se tam nedostala a já jsem jedinej, který ji tam může dát.

A jízdní kolo? Používáte ho jako dopravní prostředek?

Kolo mám. Nepoužívám ho jako dopravní prostředek, protože v Brně k tomu nejsou moc podmínky. Cesta z Nového Lískovce, kde bydlím, semka na Bratislavskou je dost nebezpečná z toho dopravního hlediska, protože tady cyklostezky nějaký rozumný nevedou. Nechce se mi denně jezdit v hustém automobilovém provozu. Kolo jsem začal v posledním měsíci využívat intenzivně,

protože přítelkyně si koupila kolo, takže jsme začali jezdit víc. Ale je to ježdění spíš rekreační.

Jakými prostředky nejvíce cestujete?

Jednoznačně nejvíce hromadnou dopravou, nejvíce času strávím v prostředcích MHD — v tramvajích a trolejích. Druhý nejčastější prostředek je vlak. Do Prahy se snažím jezdit výhradně vlakem. Ty podmínky, když jedu na kilometrskou banku ěččkem, jsou docela dobrý. I časově to vychází velice konkurenceschopně k autobusu. Tím autobusem jezdím velmi výjimečně. Tam, kde nevede vlak nebo je autobus jediná schůdná alternativa, jezdím i autobusem.

Stopem?

Stopem už jsem docela dlouhou dobu nejel. Dříve jsem jezdíval. Byl jsem například v roce 97 stopem ve Španělsku. Nastopoval jsem velmi velké množství kilometrů, ale poslední tři až čtyři roky stopem skoro nejezdím.

A kolo není dopravní prostředek?

Kolo není, respektive ještě nezačalo být.

A co letadlo?

Letadlem jsem nikdy neletěl. Na jednu stranu záměrně, na druhou stranu, protože jsem to nepotřeboval. Absolvoval jsem samozřejmě i dlouhé cesty, kdy by mě to letadlo urychlilo, ale ze zásady jsem to nepoužil. Ale na druhou stranu chápu, že v některých situacích, kdy by cesta byla neúměrně dlouhá, tak někdo to letadlo použije. Já jsem zatím nebyl v takové situaci, kdy jsem měl pocit, že to letadlo musím použít.

Děláte nějaký sport?

V mládí (*smích*), osm let zpátky, jsem aktivně provozoval plavání, dělal jsem i společenský tanec, kdysi jsem hrával hokej. V tudle chvíli občas jezdím na kole, ze všeho nejčastější byla turistika, dá-li se považovat za sport, občas si jdu zaplavat. Ale už to není zdaleka to, co bych asi označil za sport. Když jsem dělal plavání jako sport, tak to znamenalo pětkrát týdně trénovat; v současné době je to tak jednou měsíčně.

Jak berete turistiku? Co pro Vás znamená?

Pro mě turistika znamená víkendové chození na výlety a pak aktivně strávená dovolená. To znamená, že na dovolenou nejezdím si někam lehnout na pláž, ale že na dovolené ujdeme právě deset, patnáct kilometrů někde v zajímavé krajině, kterou jsem doposud neznal, kterou tak jako kdyby objevuju. To je dovolená v rovině víkendů, kdy se snažíme o víkendů jednou za čtrnáct dní minimálně alespoň jeden den vyrazit někam do okolí Brna, dojet někam vlakem patnáct kilometrů, dojít někam a pak jet vlakem zpátky.

Je to pro Vás i sport?

Vnitřně tomu připisuji i roli, že se člověk hýbe. Ale není to sport ve smyslu,

že bych si počítal kilometry a chtěl si tím něco dokazovat. Spíše tam spojuju rovinu kondice, abych se trochu hýbal — přes týden v zaměstnání sedím pořád u počítače — ale hlavní motiv, proč to dělám, je to poznávání krajiny, okolí, poznávání zajímavých věcí, přírody. Často nejsou výlety dlouhé, jako že se spíše zastavíme u nějakého rybníku, pozorujeme čolky. Pak se zase zastavíme někde jinde na louce a pozorujeme motýli, kytky apod.

A co lyžování?

Lyžování je pro mě spíše nárazová záležitost. Umím jak na běžkách, tak na sjezdovkách, obojí vlastním. Na běžky se dostanu většinou tak dvakrát za zimu. Posledně v Beskydech to bylo součástí našeho projektu vlčích hlídek, takže jsme jezdili po Beskydech a stopovali rysy a vlky a najeli jsme dvacet pět kilometrů. Co se sjezdovek týče, tak je to velmi příležitostně, ve frekvenci jednou za tři roky. Naposledy jsem byl před dvěma třemi lety na týden v Krkonoších na chalupě u známých. Nemám k tomu moc příležitosti.

A snowboard?

Snowboard vůbec.

A adrenalinový sport — horolezení či moderní sporty typu paragliding, bungee jumping?

Ne. Ani mě to neláká. Ani já, ani přítelkyně v tom nemáme zálibu, nejsme asi až tak sportovně zdatní v kondici. I na tyhle sporty člověk musí být v kondici, musí mít natrénováno. Nejde jen si něco vylézt. Kromě bungee jumping, a ten mě opravdu neláká. Tento druh sportu mě vůbec neoslovuje. K některým věcem je člověk stržen okolím, takže teď ve čtvrtek jedu na vodu — poprvé v životě — a někdo to může brát jako adrenalinový sport. Já to беру tak, že jedeme se skupinou přátel na vodu a uvidím, co to bude.

Jak byste označil Vaši turistiku? Nějakým přídavným jménem?

Poznávací.

A co alternativní, ...?

Alternativní bych to asi úplně nenazval, protože zatím jsem neprovozoval žádný z těch stylů, kterým by se dalo říkat ekoagroturistika. Něco toho typu aktivní trávení dovolené na farmě, člověk tam částečně pomáhá, bydlí. K turistice přistupuji poznávacím stylem, jedu někam, abych si to místo prošel, viděl zajímavosti, seznámil se s krajinou, přírodou, okolím. Nepřijde mi to alternativní, protože mi to přijde přirozené.

A co tvrdá?

To na druhou stranu rozhodně ne. Formu mého turismu bych označil jednoznačně jako měkkou. Byl jsem jednou v životě na zájezdu, který by se dal označit jako tvrdá turistika, a to někdy v 19 letech. A to ještě proto, že bačička vyhrála zájezd v Rovnosti a nemohla ze zdravotních důvodů jet do Itálie

na pláž, tak jsem jel já.

Co Vám turistika přináší?

Hlavně je to poznání, zážitky z poznávání krajiny a přírody. Nejen poznání, ale i učení. Přítelkyně je zběhlejší v botanice a přírodopise obecně než já, takže mě může řadu věcí učit. Turistikou si tak prohlubuju biologické znalosti. A pak geograficko-vlastivědný poznání, jezdíme po místech, kde je co k vidění ve smyslu kulturních, přírodních památek.

Co přináší Vaše cestování lidem, kam přijíždíte? V Čechách a v cizině?

Jednou jsem byl se skupinou ekologických kamarádů v Banátu a tam nejvíc vystupovala otázka, co to přináší těm místním. A občas jsme z toho měli trošičku blběj pocit v tom smyslu, že možná trošičku nabouráváme místní kulturu. Ale je pravda, že to bylo jedinkrát v životě, kdy jsem tento pocit měl. V České republice ten pocit nebo výčitky nemám. Naopak si myslím, že to přináší, když se ubytujeme v kempu nebo jdeme v hospodě na jídlo — podporujeme tu opravdu lokální turistiku, měkký turismus. Uvědomuju si i tuhle hodnotu, myslím si, že je to pozitivní. Při cestách jako například do Španělska je to podobné, je to podobně rozvinutá země jako je Česká republika. Ten dopad byl, myslím, stejný.

A zpátky, co se týče toho Banátu, při tom, že jsme si to uvědomovali, jsme se snažili maximálně se přizpůsobovat místní struktuře. Snažili jsme se být téměř neviditelní pozorovatelé. Snažili jsme se s nima bavit upřímně a na rovinu a nelíčit, jak je to v České republice parádní, jak tu máme kde co. Nehledě na to, že jsme tam přijížděli skromně vybavení a nemohli jsme tam působit jako výkvět tvrdého turismu. Většina těch lidí byla bohatší než my — tehdy jsme tam přijížděli jako studenti, kteří přijeli stopem a neměli ani na cestu autobusem.

A myslíte, že má Vaše turistika dopady na přírodu?

Samozřejmě má. Snažíme se maximálně respektovat veškeré zákazy, příkazy apod. Doufám, že netrpíme syndromem, že když je někde zakázáno jezdit na kole, že bychom měli pocit, že nás někdo chce okrást o nějaký zážitek a musíme tam jet. S tímto jsem se naživo setkal na Šumavě, kde někteří lidi jsou opravdu nepoučitelní a neberou ty zákazy jako dobrou radu a berou to, že je chce někdo okrást o nějaký zážitek. Člověk potkával v kamenném moři pod Plešným lidi s kolama, kteří nerespektovali zákazy vjezdu, hráli si na hrdiny a dva kilometry nesli kolo na zádech.

To kolo devastuje přírodu více, takže při cestách na kole snažíme jezdit po značených cyklostezkách, po zpevněných cestách — také nemáme žádná krosová kola do volné přírody. A co se týče chození pěšky, tak toto všechno respektujeme. A snažíme se toto vše brát v potaz. Při cestování využíváme

hromadnou dopravu, nikam se nedopravujeme vlastním autem, i když i ta má vliv na přírodu. Pak je ještě vliv, který se týká táboření. V poslední době už hodně spíme v kempech, které jsou k tomu přizpůsobeny. Dříve jsme přespávali hodně na divoko, ale snažili jsme se respektovat, že když odejdeme, tak to nebude smět být poznat.

Může turistika i škodit?

Co se týče přírody tak je to tlakem na to, že se lidé snaží autem dostat, kam až to jde — co nejmíň se nachodit a co nejvíce vidět. Tohle je jedna z věcí, která může škodit, snaha vybudovat silnice až na hranice rezervací. Druhá je rozvoj cykloturistiky, která vytváří tlak, aby se cyklistické stezky vytvářeli i tam, kde pro to není vhodný terén, kdy to opravdu například při erozi škodí. Další, co škodí, je nezodpovědnost lidí, kteří často nerespektují doporučení a na kolech jezdí i tam, kde nemají, to znamená i po výhradně pěších cestách. Kola způsobují erozi dost drasticky. Protože jsem sám viděl rozjetý cesty kolama, tak se jako cykloturista snažím toto nedělat. Potom negativní vliv turistiky je v tvrdých formách, kde se příroda ničí už tím, že se tam staví infrastruktura nezbytná proto, aby tam mohli přijet i ti nejpohodlnější lidé, to znamená hotely v národních parcích, silnice až úplně na hranice národních parků a výstavby rekreačních center ve velké blízkosti nevhodnějších přírodních prvků. Je snaha zabavovat turisty i ještě něčím jiným, než jen přírodou — různá golfová hřiště, bazény, tenisové kurty, fotbalové hřiště, který by v těchto oblastech neměli být. Tak si myslím, že turismus škodí. A poslední věc je turismus do nedotčených oblastí, ne nutně přírodou, kde ještě přetrvává kmenová struktura, jiný než západní způsob životního stylu. Tam to může znamenat docela nepříjemné zásahy do fungování, může to znamenat rozvrat komunity.

A může škodit sport?

Pokud je to sport, který nepotřebuje ke své realizaci volnou přírodu, tak škodlivé efekty nemá, když pomineme hysterii kolem sportu, která občas může přejít ve vandalismus a rasové útoky na menšiny (fotbal, hokej). Mnohem drsnější důsledky má sport, když se realizuje v přírodě, v krajině. Konkrétně sjezdové lyžování, které je klasickým případem. A našla by se i řada dalších. I třeba motorismus, například výstavba závodního Masarykova okruhu — to byla hrůza. Nebo motokros, totální zvěrstvo. Ale stejně tak i golf, který je hodně uhlazený — na základě toho, že se to tam vyholí. Je rozdíl, jak ho pojmají na západě a jak je pojmán u nás. V Anglii obrovské balvany schválně nechají, tím se to dělá zajímavé. U nás se to všechno musí srovnat do roviny a nasázet tam travička. To je příklad golfového hřiště u Nové Bystřice, respektive jeho záměru. Není to jen otázka s realizací sportu, ale i to, že na vrcholový sport se jede podívat řada lidí, kteří podupou, pošlapou, autem jedou kamkoliv.

Ještě něco k problematice dopadů na lidi?

U vysokohorské turistiky, to jsem teda sám nezažil, že horolezci dost znečišťují hory. Stává se to více adrenalinovým sportem. Lidem více záleží samotným na sobě, než na okolí, na té přírodě. Vede to k tomu, že jim nevadí, že za sebou zanechávají obrovský binec, že se to všechno nechává v horách.

Mění se nějak časem váš pohled na turistiku, cestování?

Myslím, že zásadně ani moc ne. Pohled uměřeného, ekologicky šetrného cestování jsme měl vždycky a v zásadě se neměnil.

Takže Vás ekologický aktivismus neovlivnil?

Je to jeho součástí, vždy jsem to tak vnímal. V tomto duchu jsem byl vychovávaný i rodiči. Byl jsem vychovávanej jezdit do menších rekreačních středisek, nejezdit se válet na pláž, ale poznávat okolí. To bylo součástí mého ekologického vnímání. Nebylo tak, že bych někam jezdil a tím, že jsem se stal ekologickým aktivistou, jsem se změnil.

Studoval jste někdy podrobněji dopady Vašeho cestování, turistiky?

Podrobně ne. Pokud nepočítám to, že jsem četl články, které jsme k tomu vydávali v Sedmé generaci, kdy jsme měli téma o dopadech turismu. Četl jsem Pestrý a zelený, kde je k tomu kapitola. Že jsem o tom diskutoval s kamarádkou, která o tom napsala diplomku. Kromě toho jsem přímo svoje dopady nestudoval.

Působíte nějak v tomto na ostatní? Na přátele, na veřejnost?

Ne nějak cíleně. Ale když tu příležitost mám, tak to dělám. Když mi volají novináři a ptají se mě, jakým způsobem cestuju, tak zdůrazňuju, že cestuju veřejnou dopravou a že to považuju za přirozený, normální a správný. I když se bavím s kamarády tak jim vysvětluju, proč trávím dovolené tímto způsobem a proč cestuju takovými to prostředky. To znamená, že do Španělska neletím letadlem, ale jedu tam dva dny vlakem, protože je to zajímavější. Takže neplánovaně, příležitostně.

Dalo by se Vaše cestování označit za ekoturistiku?

Já myslím, že ano.

Co je podle Vás ekoturistika?

To je ekologicky šetrná turistika, při které si člověk uvědomuje, jaké turistika může mít dopady a podle toho volí způsoby cestování, volí místa, která navštívuje.

Myslíte si, že máte dost informací o dopadech turistiky?

Myslím si, že jich nemám přehršel. Ale myslím, že jich mám více, než běžný občan.

Věnuje se nějak Vaše organizace (Duha) těmto věcem (turistika,

cestování)?

Spíše příležitostně, nemáme žádný speciální program, který by se tomu věnoval. V případech, kdy je to relevantní, tak se k tomu tématu vyjadřujeme do médií nebo formou časopisu Sedmá generace tím, že uděláme téma dáme tak několik článků o této věci. Máme k tomu vlastní agendu, ale ne program. Co se dopravních věcí týče sledujeme jednotlivé kauzy. V brněnské dopravě se nyní věnujeme brněnskému nádraží, extenzivně sleduji záležitosti kolem dálnice R43.

7. Jaromír Němec, 24. 6. 2004

Jak a kde se v environmentálním Hnutí angažujete?

Já jsem zaměstnanec, já vlastně nejsem aktivista. Zaměstnanec Hnutí Duha jsem 3 roky, od roku 2001.

Takže se nepovažujete za ekologického aktivistu?

Ne úplně, úplně se za něj nepovažuji.

Je to povolání?

Ano, na plný úvazek.

Aktivně od toho roku 2001?

Ano, předtím jsem nepřišel do styku s ekologickou problematikou.

Kde jste byl loni na dovolené?

Na chalupě nedaleko Jihlavy a ještě jsem byl na Letní filmové škole v Uherském Hradišti.

A předloni?

Úplně stejně.

Jsou toto Vaše typické dovolené za poslední roky?

Ano.

To znamená, že jezdíte jen po České republice?

Hmm. Ale ne nějak ze zásady, prostě se to tak sešlo.

Byl jste někdy mimo Evropu?

Mimo kontinentální Evropu jsem byl v Londýně, ale mimo Evropu ne.

Má cestování vztah k Vašemu povolání?

Dá se říci, že ne.

To znamená, že služebně necestujete?

Výjimečně.

Za jakým jiným účelem ještě cestujete? Kromě dovolených?

Hraju stolní tenis, takže za sportem.

A kurzy, konference, demonstrace, vzdělávání?

Ne.

Vlastníte řidičský průkaz? A automobil?

Ano. Mám auto, vlastní; jezdím s ním.

A jízdní kolo?

Ne.

Jakými prostředky nejvíce cestujete?

Nejvíce autem, pak vlakem. Taky autobusem, trochu méně. Letadlem jsem ještě neletěl. Většina cest je osobních. Za rok najezdím asi deset tisíc kilometrů. Autem jsem spíše nucen jezdit — bydlím v odlehlé části Bílovic, kam není optimální spojení.

Děláte nějaký sport?

Stolní tenis, okresní přebor. Jiné sporty nikoliv.

Jak berete turistiku? Co pro Vás znamená?

Představím si pěší turistiku, kterou znám ze svého okolí, ne od sebe. Já jezdím spíš na čundr, který by se dal nazvat turistikou.

Je to pro Vás tedy čundr?

Turistika je pro mne čundr. Ale prvně si vybavím někoho, kdo chodí po horách.

A jako sport?

Ne, jako sport to nevnímám.

A co lyžování?

Ne, žádný. Z fyzických důvodů, nikdy jsem to nezkoušel.

A adrenalinový sport — horolezení či moderní sporty typu paragliding?

Ne.

Ani tě to neláká?

Teoreticky si to dovedu představit, ale neláká. Souvisí to s mým zdravotním stavem, nepřemýšlím o tom, může to být zajímavý.

Jak byste označil Vaši turistiku, čundr?

Vybaví se mi nacpaný kemp, autoturistika.

A Vaše turistika?

Vybaví se mi čundr.

A v kategoriích alternativní, tvrdá, měkká?

Moje je asi měkká — podle charakteristiky Librové. Není organizovaná, je volná ale je zase tím autem, to se možná blíží k tý tvrdý.

Co Vám turistika přináší?

Relaxaci, vyčištění hlavy, setkání s přáteli, dobrý pocit, někdy i kocovinu.

A co přináší lidem, kam přijíždíte?

Ekonomický přínos pro domorodce. Někoho to může i otrávit. Ale sám jsem to nezažil.

Vliv na přírodu?

Vzhledem k tomu, že pracuji v ekologické organizaci, tak jsem těma hodnotama nějak ovlivněnej a snažím se, aby byl minimální.

Mění se nějak časem váš pohled na turistiku, cestování?

Asi jo. Dříve jsem si třeba neuvědomoval rozdíl mezi tvrdou a měkkou turistikou.

Je to vlivem ekologického aktivismu, školy, prací na Duze?

Vlivem školy a prací na Duze.

Studoval jste někdy podrobněji dopady Vašeho cestování, turistiky?

Podrobně ne. Zběžně jsem četl, co píše Librová.

Působíte nějak v tomto na ostatní? Na ostatní, na veřejnost?

Vzhledem k tomu, že se pohybuji v komunitě, která sdílí podobné hodnoty, tak moc působit nemusím. V ostatních prostředích o tom někdy diskutujeme, možná se to nazvat působením. Veřejně ne.

Dalo by se Vaše cestování označit za ekoturistiku?

To určitě ne.

Co je podle Vás ekoturistika?

Pobyt na ekofarmě a dobrovolnická práce tam. Anebo v širším smyslu měkká turistika.

Myslíte si, že máte dost informací o dopadech turistiky?

Dokážu si představit, že bych jich měl víc. Ale považuji to za dostatečné.

Věnuje se nějak Vaše organizace (Duha) těmto věcem (turistika, cestování)?

Myslím, že minimálně některá témata k tomu mají vztah. Máme program veřejné finance a životní prostředí a v rámci toho se zabýváme dopravou. Já to přímo nedělám.

Na závěr, jestli se můžu zeptat na tvé zdravotní omezení?

Mám to od narození, je to nějaká neurosvalová porucha. Od narození jsem pohybově omezen, ne úraz. Bez berlí ujdu tak 200 metrů, s berlemi několik kilometrů.

8. Ota Kubinec, 29. 6. 2004

Jak a kde se v environmentálním hnutí angažuješ?

V ekologickém hnutí se angažuji přibližně 7 měsíců a to tak, že jsem absolvoval konkurz a nastoupil jsem do zaměstnání na pozici koordinátora individuálního fundraisingu; to znamená získávání darů od přispěvatelů, atd.

Je to tvoje první ekologické angažovanost?

Spojená s nějakou organizací ano. Jinak se přibližně 2 roky angažuji v Ratolesti Brno; včera jsem zrovna byl na pochodu Amnesty International. Ratolest je sociální organizace zaměřená na práci s dětmi.

Je to tvoje povolání?

Je to moje povolání na plný úvazek. Jinak jsem student na filozofické fakultě obor český jazyk-historie.

To znamená, že se do toho aktivně zapojuješ těch 7 měsíců?

Ano.

Kde jsi byl loni na dovolené, prázdninách?

Většinou se sebereme a jedeme někam vlakem, na víkend, třeba na Pernštejn, do Beskyd, Jeseníků, jižní Čechy — v rámci České republiky.

A na delší dobu než víkend si nikde loni nebyl?

Ne, maximálně tři, čtyři dny.

A předloni?

Taky tak. Nejezdím nikam na dovolenou do zahraničí.

Byly to takto tvoje typické dovolené? S kamarády někam vlakem, maximálně čtyři dny?

Ano.

Do zahraničí nejezdíš?

V zahraničí na dovolený jsem nikdy nebyl a neplánuju. Letos plánuju, že bych vyrazil do Polska projet ho až k Baltu, protože je to země mému srdci nejbližší; taky vlakem a vezmeme si kola.

Byl jsi mimo Evropu?

Ne.

Má cestování vztah k tvému povolání? Aktivismu?

Myslím si, že ani moc. Pokud někam cestuju tak na nějaké semináře, případně kontrolní výjezdy.

Za jakým jiným účelem cestuješ? Kurzy, lektorství, konference?

Pokud je nějaká akce, tak ji vyrazíme podpořit — nějakou demonstraci. Praha, Beskydy — vlčí hlídky — a takovéto aktivistické akce, které pořádá Hnutí Duha. Je to všude možně, ale zase v rámci České republiky.

Vlastníš řidičský průkaz? Automobil?

Ne. Ne.

A jízdní kolo? Za jakým účelem ho používáš?

Ano. Používám ho za relaxačním účelem, ne jako dopravní prostředek.

Jak cestuješ? Pěšky, kolo, auto, bus, vlak, letadlo, autostop, jinak? Čím nejvíce? Čím nejraději?

Nejčastěji jezdím vlakem, autobusem a běžnými dopravními prostředky veřejné dopravy. Kolo ne jako dopravní prostředek. Stopem nejezdím. Nejraději jezdím vlakem.

Letěl jsi již letadlem?

Ne.

Provozuješ sport? Jaký? Jak často?

Hraju fotbal, občas si zaběhám, zacvičím si. Vždy tak jednu týdně.

Jak bereš turistiku?

Hledání klidu a míru pohody duše. Najít takovou rovnováhu mezi tím, co je — mezi mými představami a krutou realitou. Spíše uvolnění.

Spojuješ ji i se sportem?

Ani ne.

To znamená, že provozuješ turistiku?

Ano, nazývám to tak.

A co lyžování? Sjezdování, běžky, snowboard?

Ne. Ani sjezdování ani běžky.

A proč?

Nemám lyže, nikde jsem je neměl, finanční situace naší rodiny nebyla taková, abych si to mohl dovolit. Teď mě to ani neláká. Když vyrazím v zimě do hor, tak se jdu projít pěšky po lese; ne se někde cpát a čekat, až se uvolní vleč.

Provozuješ nějaký moderní sport typu horolezectví, paragliding, bungee jumping, potápění?

Ne. Je to finančně náročné. Neříkám, že by mě to nelákalo, ale zatím jsem se k tomu nedostal.

Lákalo by tě ale horolezení, skály?

To určitě ano. Prozatím nebyla možnost — finance a taky fyzická kondička.

Jak bys sám označil tvou turistiku? Co tě napadá, nějaká charakteristika? Někaké přídavné jméno?

Uvolňující, poznávací, poznávání přírody, různých krajů.

A co tvrdá, měkká, alternativní, . . . ?

Určitě nějaká alternativní. Určitě bych nevyjel na dovolenou autobusem do nějakého hotelu.

Ještě k tvým výletům — spíte venku?

Spíme venku, případně, když je tam nějaká spřátelená chata přírody, tak spíme

tam.

Co ti turistika přináší?

Přináší mi to pocit uspokojení, nabití energie, příroda je pro mne obnovitelný zdroj, pohodu, klid.

A lidem, kam přijíždíš?

Já si myslím, že jo. Když někam přijedu, tak zajdu do místní hospůdky, oni my tam udělají nějaký oběd, i když tam nemají jídelní lístek. Nebo zavolají přes náves domů: „Mamko, udělej knedlíky se zelím, máme tady návštěvníka“. Nejsou to jen finance. Spousta lidí je rádo, že tam někdo přijede vykládat — povídáme si potom v té hospůdce, případně na nějaké lavičce, když tam je. Já se zeptám, jak to tam vypadá. Oni vyprávějí třeba o historii. Snažím se tam vyhledat nějakého barda, místního kronikáře. Posloucháme, je to vždy hodně zajímavé — třeba, jak to tam bylo za hospodářské krize nebo třeba za války. Vzhledem k tomu, že studuji historii, tak to jsou pro mne celkem důležité věci. Zajímá mě život místních lidí.

A přírodě?

Chovám se šetrně, to znamená co nejmíň různých odpadků, všechno si to tahám s sebou. Odvezu si to zpátky domů, kde jsou recyklační služby o něco lepší, než na těch vesnicích.

Může turistika i škodit? (Sobě, lidem zde, lidem tam, přírodě?)

Záleží na tom, jaká. Třeba masová škodí hodně. Ať už je to tím, že spousta podnikatelů se snaží z určitého kraje, z přírodního potenciálu vytřískat co nejvíc. Staví bungalovy, kempinky. Musí tam postavit sociální zařízení a někteří na to kašlou. Jsou to drobnosti, které v globálu znamenají hodně a poškozují přírodu. Spousta turistů, kteří přijedou do kempu a kteří se k přírodě nechovají zrovna nejlíp. Vyhazují odpadky, plastové lahve.

Čím škodí lidem?

Škodí spíše přírodě. Lidem to může vadit: Když turistika podporuje místní ekonomiku, rozvoj, tak to lidem nevádí. Ale když tam lidi přijdou a polovina nemá práci tak je to docela frustrující, že tam se někdo baví a my tady nemáme práci, nemáme co dělat. S tím jsem se setkal, když jsem se byl podívat na Osoblažsku, tak přesně tyto zážitky se mi staly. Já jsem práci měl, lidi z té vesnice práci neměli a když jsme se dostali na téma zaměstnanosti, tak na nich bylo vidět, jak jsou frustrovaní. Na názorech, že byly velmi radikální.

Myslíš, že Vám záviděli?

Svým způsobem jo.

A kdyby jste tam nepřišli, tak by to bylo, myslíš, stejný?

Oni měli možnost vyjádřit své komplexy. Kdybychom tam nepřišli, tak by žili pořád stejným způsobem, vůbec by se o nic nestarali, jen o ty svoje domy.

A co sport?

Jde o to, jaký sport. Například přespolní běhy nebo cykloturistika tak neškodí. Ale když se bavíme o Grand Prix, o autech, tak to je o něčem jiném. Ale i cykloturistika záleží na lidech samotných, jak se k prostředí kolem sebe chovají. Jsou lidi, co jezdí na kolech, všechno si to schovávají, pak to někam vyhodí do popelnice. Jsou lidi, kteří to tam vyhazují, myjou tam auta. Záleží fakt na lidech.

Proměňuje se časem tvůj pohled na turistiku?

Ne.

Tedy ne pod vlivem tvého environmentálního aktivismu?

To si nemyslím. Já jsem takovej byl vždycky i předtím, než jsem nastoupil na Duha. Akorát jsem si to nedovedl nějakým způsobem zdůvodnit. Teďkon o tom vím, myslím, víc, dokážu si to i zdůvodnit. Když se mi někdo ptá, proč někam neodjedu třeba na Kanáry, tak mu vysvětlím proč — že se tam nehodlám někde mačkat na pláži, poslouchat řev lidí, co se tam opalují. Já si rád lehnu na sluníčko i do stínu u nějakého rybníku, sbírám si k tomu lesní ovoce, dýchám čistý vzduch.

To znamená, že před tím jsi to zdůvodňoval podobně?

Předtím jsem to zdůvodňoval podobně.

Studoval jsi někdy podrobněji dopady Vašeho cestování?

Přečetl jsem o tom několik článků v Sedmé generaci, potom od Hany Librové Zelení a pestří a několik článků na internetu (ecn.cz).

Působíš nějak v této oblasti na ostatní?

Myslím si, že je to každého věc. Ale když na to přijde řada, tak si to navzájem zdůvodníme. Kamarádi mi říkají, že je to „in“, že je to nejlepší vypadnout někam z města do zahraničí, a já ji zase říkám, že můžu vypadnout do lesa, že tam nemusím poslouchat tisíce lidí, klaksony aut, nemusím se cpát po plných ulicích.

A veřejně?

Napsal jsem článek do našeho magazínu pro přispěvatele (Magazín přátel Hnutí Duha), spíše obecný. Problém vidím v tom, že když lidi nepřemýšlí nad dovolenou, že se dívají na finanční záležitosti, že je to last-minute, například pro čtyři osoby osm tisíc letecky na Kanáry. Jdou do toho a neptají se, co od té dovolené očekávají, jestli má mít výchovné aspekty, případně hledání toho klidu, poznávání krajiny, přírody. Kdyby se lidé nad tím více zamýšleli a dohodli se u rodinného stolu, kdo od toho co chce ... Děcka se strašně těší na Kanáry a teď tam přijedou a jsou zklamáni a nikdy v životě neviděli krávu nebo koně a chodí na to do zoologické zahrady. Měli by nad tím víc přemýšlet, kam vyrážejí.

Dalo by se tvé cestování označit za ekoturistiku?

To ano, proč ne.

Co je podle tebe ekoturistika?

Ekoturistika je taková turistika, která je šetrná k životnímu prostředí, napomáhá místnímu rozvoji toho určitého kraje; poznávání přírodních krás, života a lidí. Je to s ní složitější, jestli je to venkovní turistika nebo agroturistika. Hlavně je zaměřena na přírodu.

Myslíš, že máte dost informací o dopadech turismu?

Já si myslím, že jich mám dost a že tu možnost mám. Mám možnost se k nim dostat a informací mám dost na obecné úrovni. Že bych šel nějak do detailu, tak to ne. Spíše individuálně.

Věnuje se Duha těmto problémům?

Myslím, že Olomoucká místní skupina Hnutí Duha vydala brožurku Ekoagroturistika, tam propaguje její základní přínos. Jsou tam ekofarmy, kam lidi můžou jet třeba s rodinou na víkend pomoc ekofarmáři. Částečně se tomuto problému věnuje.

Proč především jezdíš jen na pár dní a jenom po Čechách?

Kratší doba je daná tím, že jsem dělal různé brigády či jiné pracovní záležitosti. A o dovolené se také musím stavět domů, za kamarády, nejde jen vyrazit do lesa. Když se někam dostanu do zahraničí přes mé koníčky, třeba zpěv, tak se podívám například do Mnichova, do Kolína . . . já nevím, mě to nějak neláká. V mládí jsem projel dost evropských měst, nikdy jsem v nich neobjevil žádné místo, kam bych se vracel.

Tady v Čechách se vracíš na ta místa?

Vracím se na ta místa. A když tam nejedu podruhé, tak jedu někam jinam. Všude je to trošku o něčem jiném, jiná atmosféra, jiní lidé. Přijedeš do nějaké vesnice a lidi se chovají jinak na jižní Moravě, jinak na severní. Sedíš a posloucháš ty lidi a to mě úplně stačí. A atmosféra, že to je cítit z nich. Jak babičky chodí oblečené . . . Je to zajímavé a mě to vždycky naplňuje energií a nepotřebuji to vidět někde v Německu. U nás je to ryzejší, čistější.

9. Leoš Knotek, 29. 6. 2004

Jak a kde se v environmentálním hnutí angažujete?

V Hnutí Duha 5 let, předtím nikde.

Je to Vaše povolání?

Jo.

Jak dlouho se aktivně zapojujete do této práce?

Pět let jsem zaměstnanec.

Kde jste by loni na dovolené, prázdninách?

Loni na dovolené jsem byl stopem s přítelkyní v Bulharsku na Rile na horách a dva dny u moře. Jinde asi ne.

A předloni?

Byl jsem tři dny u přítelkyně, která pracovala v Lucembursku na farmě, a pak jsme jeli do Amsterdamu.

Byly to Vaše typické dovolené? (Jak v průměru daleko?)

Nemám nic, co by se dalo nazvat typickou dovolenou. Já ani na dovolené moc nejezdím. Spíše to jsou hory, spíše na východ než na západ, ale není to typické. Hory mám rád.

Byl jste mimo Evropu? Kde? Za jakým účelem?

Byl jsem jednou letecky na Kanárech. Mělo to být pracovní a práce nebyla, takže to byla nucená dovolená.

Má cestování vztah k Vašemu povolání?

Ne. Pracovně necestuji.

Za jakým účelem cestujete? Pracovně, dovolená, vzdělávací kurzy, lektorství, konference, jiné (náboženské poutě, demonstrace, setkání lidí podobných zájmů)?

Domů, za rodiči a za přáteli. Občas nějaká akce, například do Prahy na výstavu, ale není to moc často.

Vlastníte řidičský průkaz? A automobil?

Ano. Ne.

A jízdní kolo? Jak ho používáte?

Jo. Používám ho jako dopravní prostředek do práce (z Brna-Komína).

Jak cestujete? Pěšky, kolo, auto, bus, vlak, letadlo, autostop, jinak? Čím nejvíce? Čím nejraději?

Nejvíce na kole. Potom MHD. Na delší vzdálenosti vlak nebo autobus, nepreferuju třeba vlak a podobně. Spíše se ohlížím na cenu, na dostupnost a na vzdálenost. Co mi přijde výhodnější ...

A stopem?

Tak to taky, teď už ne tak často. Nejraději jezdím na kole.

Kolikrát již jste letěl?

Pouze na ty Kanáry, takže jsem letěl dvakrát.

Provozujete sport? Jaký? Jak často?

Aktivně ne, spíše rekreační sporty. Kolo, fotbal a plavání.

Jak berete turistiku? Co si vybavíte? Je to pro Vás sport?

Ne. Vybavím si výlet, procházku, kolo (cykloturistiku).

A co lyžování? Sjezdování, běžky, snowboard?

Taky. Běhám na lyžích rekreačně. Sjezd a snowboard ne.

Provozujete nějaký moderní sport typu horolezectví, paragliding, bungee jumping, potápění, ... ?

Asi ne. Leda petanque, tady je moderní.

Neláká Vás horolezení a podobně?

Ani ne.

Jak byste sám označil Vaši turistiku? Nějaké přídavné jméno?

Pěší nebo cykloturistika v Čechách.

A ve smyslu dopadů na životní prostředí — alternativní, tvrdá, měkká?

Já to nerad rozlišuji, já nad tím nijak neuvažuji. Neuvažuji o tom ani v těch případech, kdy se mám rozhodnout mezi vlakem a autobusem.

Nechcete uvažovat nebo myslíte, že je nemožné rozhodnout?

V tomto případě беру ohledy na sebe. Když mám čas, tak jedu vlakem, protože vlak mám rád. Ale když čas nemám . . . nepodřizuji v těchto chvílích své potřeby těm ekologickým, že by byl vlak ekologičtější než autobus. Třeba do Prahy vlakem skoro nejedím. Neuvažuji nad tím, zda je moje turistika alternativní.

Co Vám turistika přináší?

Poznání a relaxaci.

A lidem, kam přijíždíte?

Rozhodně moje peníze a taky možná poznání.

A přírodě, kam přijíždíte?

Přírodě, myslím si, že nic.

Může turistika i škodit? (Sobě, lidem zde, lidem tam, přírodě?)

Může, když je například spojena s pobytem většího počtu lidí. Na té Rile to bylo hodně vidět, místní tam dělali hodně bordel.

A Vaše turistika? A dopady na lidi?

Může, například těmi odpady. Vždycky můžu na někoho působit negativně a na někoho pozitivně. Snažím se, abych jim nepřinášel nic špatného.

Proměňuje se časem Váš pohled na turistiku? V čem se hlavně mění?

Určitě. Mění se v destinaci, kam bych se rád podíval. Pokaždé je to něco jiného,

jednou na východ, jednou na západ, do přírody, do města.

Není to vývoj jedním směrem?

Ne.

Je to vlivem Vašeho environmentálního aktivismu?

Částečně je to tím ovlivněno, ale ne nijak zásadně. Je to ovlivněno například tím, kam jezdí spolupracovníci, viz Bulharsko, to byl tip.

Studoval jste někdy podrobněji dopady Vašeho cestování?

Ne.

Působíte nějak v této oblasti na ostatní? I veřejně?

Aktivně asi ne. Je možný, že svým příkladem. Veřejně ne, pokud se do toho nepočítá příprava publikací, dělám grafiku a tyto věci.

Dalo by se Vaše cestování označit za ekoturistiku?

To nevím.

Co je podle Vás ekoturistika?

Nevím.

Myslíte, že máte dost informací o dopadech turismu?

Ne. Nemám potřebu to studovat. Asi jsem nepocítil, že by to mohl být problém.

A máte možnost, kdyby jste chtěl, si je jednoduše získat?

Myslím si, že díky práci jo.

10. Michaela Killarová, 20. 7. 2004

Jak a kde se v environmentálním hnutí angažujete?

No tak já se nějak zásadně neangažuju. Já se angažuju akorát tím, že tady pracuju, to je vše.

A jak dlouho?

Pracuji tady od února (2004). Já jsem kdysi dávno tady dělala na stáncích pouliční nábor a na základě toho mě pak Martin Ander oslovil, protože se známe z dřívějšíka.

To znamená, že se nepovažujete za ekologického aktivistu?

No aktivistu asi ne. Já bych řekla něco ve smyslu, že jsem tomu nakloněná, i na střední škole jsem tomu byla nakloněná, ale nikdy jsem se nezúčastnila nějakých velkých demonstrací ... chodím do zdravé výživy, kupuji si sem tam biopotraviny ... Je pro mě důležité, aby takovéto věci fungovaly, ale nevím, jestli mám v sobě ten duch toho aktivismu.

Je to Vaše povolání?

Jo.

Aktivně se zapojujete od února?

Jo.

Kde jste byla loni na dovolené?

Loni jsem byla jen v Čechách na kurzu od psychoterapeutického institutu, jmenovalo se to „Hledání a léčba vnitřního dítěte“. A chvíli jsem byla na Slovensku.

A předloni?

... no já nevím, jestli jsem pro Vás ten správný typ, neboť já jsem houby cestovatel.

To určitě nevadí.

Předloni jsem skončila školu, takže jsem necestovala a hledala jsem práci.

A jaká by byla Vaše typická dovolená nebo prázdniny, například za posledních 5 let?

Zpravidla to bývala nějaká voda, že jsme jeli na tejdén, čtrnáct dní někde v Čechách na vodu a nebo, že jsme jeli na nějaké chaty nebo do Beskyd — někde po horách. Po Čechách, někde v přírodě; většinou. To je jedna varianta a druhá varianta nějaké sebezpoznavací kurzy.

Vždycky neorganizovaně, na vodu a další?

Vždycky neorganizovaně. Na zájezdě jsem nebyla ... že už si to nepamatuju. Snad naposledy někdy s rodičema.

To znamená, že je to výhradně po Čechách?

Jo. Ale plánuju, že někdy vyjedu do zahraničí, ale neměla jsem na to prostředky.

Byla jste mimo Evropu?

No, tak to jsem nebyla.

A v cizině?

Jo, samozřejmě.

Má cestování vztah k Vašemu povolání?

Byla jsem na služební cestě v zahraničí, tak váže. Byla to příjemná součást mé práce.

Bylo to jednorázově?

Jo, jednorázově. Sem tam jezdím na kontrolu do Prahy, do Olomouce, ale to tak jednou do měsíce. Výrazně moc necestuju.

Za jakým jiným účelem cestujete? Kromě pracovních a dovolených?

Vzdělávání, tedy kurzy. Teď jsem zahájila terapeutický kurz, takže jezdívám na různá místa, kde to zrovna mám.

A konference, demonstrace nebo lektorství?

Konference ne. Teď jsem dělala instruktora na kurzu, tak jsem cestovala na kurz — to jsem měla dovolenou. To bylo pod cenou Vévody z Edinburghu.

Vlastníte řidičský průkaz? A automobil?

Nemám, nemám.

Jízdní kolo? Jak ho používáte?

Jo. Většinou na vejlety. Jako dopravní prostředek sem tam, ale ne nějak pravidelně.

Po městě?

Jako dopravní prostředek po městě.

Jak cestujete?

Většinou vlakem, sem tam autobusem a výjimečně s někým autem.

A stopem?

Málokdy. Ve chvíli, kdy mi všechno ujede, tak stopuju.

Kolikrát již jste letěla?

Jako dítě do Bulharska nebo tak.

Jak říkáte většinou vlakem, proč ne třeba autobusem?

Jednak si myslím, že je to pohodlnější a je tam víc prostoru. Druhá jsem měla různé slevy a za další na to myslím, že je to ekologičtější.

Takže najezdíte nejvíce kilometrů vlakem?

Myslím si, že jo. Když si můžu vybrat a je tam spoj autobusem i vlakem, tak jedu vlakem.

Provozujete sport? Jaký? Jak často?

Rekreačně, aktivně ne. Turistika, ježdění na kole. Sporadicky si jdu zaplavat, squash. Všechno jen čas od času.

Jak berete turistiku? Je to pro Vás sport?

Pro mě je to sport-relaxace. Ne že bych se strašlivě honila, že když neujdou 40 kilometrů, tak jsem se vůbec nehýbala, spíše jdu někam na výlet, unavím se, na něco se podívám. Nejsem výkonnostní sportovec, mám ráda pohodu. Jo a ráda tancuju.

A co lyžování? Sjezdování, běžky?

Jo, lyžuju ráda. Nicméně mám sjezdovky a to se mi nechce platit peníze za ty vleky. Takže jsem se rozhodla, že si pořídím běžky a takže se učím běžkovat. Byla jsem teďkon v zimě v Novohradkách na běžkách. Teď vidím, co jsem měla letos dovolené (*smích*).

A snowboard?

Ne, to jsem nikdy nezkoušela.

Provozujete nějaký adrenalinový nebo moderní sport typu horolezectví, paragliding, bungee jumping, potápění, ...?

Uvažovala jsem o tom, ale ještě jsem se k tomu neodhodlala. Uvažovala jsem o horolezení.

Co Vás na něm přitahuje?

Jelikož hrozně mých kamarádů to provozuje a jsou z toho strašně nadšení, tak jsem si říkala, že bych to ráda vyzkoušela. Ale nedokážu odhadnout, jestli by mě to bavilo nebo ne. ... běhat jsem začala. Z časových důvodů je nejrychlejší vyběhnout někam za barák.

Jak byste sama označil Vaši turistiku?

Rekreační.

A něco typu alternativní, měkká, tvrdá, ...?

Tvrdá, když nějak doletíte letadlem, to moc neprovozuju. Takže spíš měkká.

Co Vám turistika přináší? A lidem, kam přijíždíte? A přírodě?

Pro mě je to odreagování ve smyslu, že v zaměstnání jsem v kanceláři, ve škole jsem na knížkama. Pro mě je fajn, že je to pobyt, že je to na vzduchu, že je to v přírodě. Nemám ráda pohyb uvnitř. Vyjma squashe preferuji pohyb na vzduchu. Přijde mi to, že chodit po hezkých místech je příjemné z estetického hlediska. Ten vítězoslavný pocit, když vylezete na nějaký kopec, že kolem sebe všechno vidíte. Přijde mi to jako normální přirozený pohyb, že se nemusí člověk nějak učit, je to příjemné s kamarádama někdy někam vyrazit.

A co to přináší lidem, kam přijíždíte?

Je-li to dobrý, tak to přináší nějaké finance. Když se tam člověk někde ubytuje nebo něco pojí, nějaké ty místní speciality.

A co přírodě?

Hrozně záleží, jak se to provozuje. Když člověk dodržuje nějaká pravidla a není to v nějaké masové míře, tak si myslím, že to zase takové negativní dopady nemá. Horší je, když to jsou taková ta místa, kde se všem líbí, kam všichni chtějí

jet. Já zase tyhle ty místa moc nepreferuju. Když už jedu někam do přírody, tak nemám náladu tam potkat dalších dvě stě lidí. Při dodržování nějakých pravidel to není tak hrozný. Je to daň, že se příroda nějak udržuje.

Může teda turistika i škodit?

Myslím si, že jo. Například cykloturistika v národních parcích mně přijde už na hraně nebo rozdělování ohňů, kdekoliv si kdo vzpomene.

A co lidem?

Když si představím českého člověka, kterak shání potraviny po místních polích . . . Můžou se stát různé věci, když to tam někdo dobře neuhází. Taky jsou ty diskuze, kdy ochranáři chtějí něco a lidé z vesnice chtějí něco jiného.

A co škodlivost sportu?

Taky. Na squashy, když jsou kurty klimatizovány . . . Obecně budování kurtů a hřišť není přírodě příznivé.

Proměňuje se časem Váš pohled na turistiku?

Možná jo. Začíná mě víc bavit cestovat. Teď jsem si pořídila nějaké základní vybavení, takže to není tak hrozný. Už nemám oblepené všechny části noh — koupila jsem si pohory.

A ve vztahu k ekologii nebo životnímu prostředí?

Asi jo. Myslím si, že to zvažuju. Uvažovala jsem jet na dovolenou na nějakou farmu. Zvažuju, jestli poletím nebo pojedou vlakem. Myslím si, že to na mě má vliv.

Tedy mění se to pod vlivem Vašeho působení tady?

Jo, člověk nějak dostává nějaké informace a začínají mu věci do sebe zapadat. Mě to přijde, jako když má člověk nějaké informace, tak potom má zodpovědnost, jak je využijete. Když něco neví, tak člověk je tak trochu z obliga, protože to neví. Ale ve chvíli kdy to ví, tak je těžký si sám před sebou ustát tu zodpovědnost. To potom už nemůže zapomenout, že to ví, a je to pak vždycky na zvážení, na kolik je ochoten ustoupit a na kolik ne.

Neměla vliv na to, že jste zde začala pracovat, turistika, vnímání přírody nebo poznávání?

Nevím. Já jsem s tím vždycky nějak sympatizovala ve smyslu nějaké ohleduplnosti v obecnějším smyslu slova. Že jsou nějaké hodnoty — a jak se lidé mají chovat k sobě, tak se mají chovat k přírodě. Myslím, že je to taková obecná zkušenost, že lidé, kteří inklinují k práci s lidma, inklinují k ekologii a obráceně. Přijde mi to takové propojené.

Studovala jste někdy podrobněji dopady cestování?

Nějak podrobně ne. Jen na nějakých informačních letácích. Že bych o tom četla nějaké studie to ne.

Působíte nějak v této oblasti na ostatní? I veřejně?

Jo, to si myslím jo. Občas tím nějaké kamarády prudím (*smích*), že jim posílám adresy na biofarmy, na cyklotúry, a tak. Ne nějak cíleně, ale uvědomuju si to. Když se chystáme na nějaký výlet, tak řeknu, že pojedeme na hromadnou jízdenku vlakem, a neptám se jich.

A veřejně?

To ne. Kromě šíření petičních archů o brněnském nádraží myslím, že ne.

Dalo by se Vaše cestování označit za ekoturistiku?

To bych si asi netroufla říci. Tak ohleduplná tak zase nejsem.

Co je podle Vás ekoturistika?

To bych si vybavila, že někam dojdu pěšky a tam budu žít z toho, co tam místní lidé pěstují. Že si nebudu tahat konzervy a věci v pytlíku. Nebo potom varianta, že pojedu někam na ekofarmu a budu tam pomáhat a nebo budu někde kosit nějaké louky.

Myslíte, že máte dost informací o dopadech turistiky?

To si nemyslím, asi bych jich měla mít víc.

Věnuje se organizace, kde působíte, těmto problémům?

To si myslím, že. Možná nějaká místní skupina, že Olomouc může něco dělat, ale jinak ne.

11. Vladan Zák拉斯ník, 30. 9. 2004

Jak a kde se v environmentálním Hnutí angažujete?

Jeden rok, pouze tady na Duze. Dřív jsem se neangažoval, ani jsem nespolupracoval.

Je to povolání?

V současné době ano.

Aktivně tedy jeden rok?

Ano.

Kde jste byl letos (loni) na dovolené?

Letos na dovolené jsem byl v Anglii a potom v České republice.

A jak?

Po České republice hromadnou dopravou a v Anglii jsem byl dokonce letecky, neboť to bylo v tomto případě nejlevnější.

A za jakým cílem?

Já tam mám sestru, která se tam vdala, takže návštěva sestry.

A cestování po Anglii?

Cestování po Anglii zase vlakama a tak.

A tady v České republice?

Autobusy a vlaky. Festivaly — byla to festivalová turistika — filmový a hudební.

A loni (předloni)?

Stopem. Loni jsem v létě pracoval. Bylo to mimo léto — stopem po Německu. Stopem do Německa a zpět. Bylo to něco jako festivalová turistika, bylo to zase na jednu výstavu.

Bylo toto Vaše typická dovolená za poslední roky?

Já pravidelně navštěvuji karlovarský filmový festival, to je docela typické, že tam jezdím skoro každý rok, jen výjimečně tam nejedu. A jinak: já moc nejedím do zahraničí chodit po horách, to je třeba jednou za tři roky.

A jak daleko v průměru jezdíte na dovolenou?

Já jsem předtím jezdil na delší dobu někam dál, třeba do Izraele, do Egypta, kde jsem byl několik měsíců.

Na dovolenou?

Dovolená, práce, i jsem tam chodil do školy. Jako takové to cestování, než že by to byla dovolená, že bych si ji vzal z práce.

Byl jste někdy mimo Evropu?

Byl. Asie, Afrika a Severní Amerika.

A za jakým ještě jiným účelem cestujete než práce nebo dovolená?

Učení se jazyka a tak. Jsou to delší období. Jsem byl v Kanadě několik měsíců.

Má cestování vztah k Vašemu povolání, k aktivismu?

Zařizuji některé kampaně po republice. Jednou jsem byl v zahraničí, v Bruselu na nějakém semináři. Není to moje náplň, že bych jezdil. Ale po republice jo.

Za jakým jiným účelem ještě cestujete? Kromě pracovně a dovolených?

Nenapadá mě, že bych někam cestoval za účelem odpočinku, někde třeba jet k moři. Pracovně, aktivní dovolená spojená s kulturními akcemi.

A kurzy?

Ano, ale neorganizované. Že jsem si to organizoval sám.

A konference?

Byl jsem jednou v Bruselu tady v rámci Hnutí Duha. To bylo vzdělávací.

Demonstrace?

V rámci pracovní náplně ano v rámci časových možností, protože se to musí organizovat. A když je tam víc lidí, kteří můžou, tak je to lepší. Všechno u nás a vše jenom za poslední rok.

Vlastníte řidičský průkaz? A automobil?

Ano. Ne.

A jezdíte autem?

Už několik let jsem nejel. Jestli jsem najel takových dvacet kilometrů za posledních sedm, osm let . . .

A jízdní kolo? Za jakým účelem ho používáte?

Několik. Za účelem rekreace, doprava sem, za úřady, do knihovny. Je to dopravní prostředek i jezdím na výlety.

Jakými prostředky nejvíce cestujete?

Vlak, autobus. Hodně vlak.

Stopem?

Stopem ano, ale už se mi zdá, že jsem líný. Mám málo času a ne vždy to je nejpříjemnější způsob.

A nejraději?

Nejraději asi vlaky. Určitě.

A nejvíce?

Já totiž bydlím v Břeclavi a pracuji tady, takže jezdím hodně vlakem tuhle štreku Břeclav – Brno. Nejvíce vlaky.

A co letadlo?

Letadlo po Evropě velice zřídka. Letos jsem letěl poprvé. A to bylo z důvodů, že to bylo nejlevnější a nejdostupnější v tu chvíli.

A kolikrát jste letěl?

Letěl jsem dohromady třikrát (tam a zpět). Jednou do Kanady, jednou do Izraele a jednou do Anglie.

Děláte nějaký sport?

Jezdím na kole. Každý týden takových třicet, čtyřicet kilometrů.

A ještě jiný?

Plavání, rekreačně, ne závodně.

Jak berete turistiku? Co pro Vás znamená?

Turistika pro mne znamená . . . Jsou dvou formy: buďto horská, vysokohorská, kterou taky občas provozuju, ale ne úplně pravidelně, a pak taková ta údolní, kterou vůbec nedělám, to znamená v nižších horách a tak. Tuto turistiku provozuju na kole.

Je to pro Vás sport?

Určitě.

A co Vás ještě napadá se slovem turistika?

Ekoturistika má v současné době strašně moc podob a je to až trošku zprofanované. Už mi to zavání takovou tou organizovanou turistikou. Trochu, mně osobně.

A co lyžování?

Teď jsem několik let nelyžoval, jakoby sjezdování. Ale předtím jsem jezdil, když jsem chodil na vysokou školu, každý rok.

A běžky?

Dá se říci taky každý rok, ale málo.

Tedy i letos?

I letos, ale byly to krátké úseky.

A snowboard?

Zkoušel jsem, ale nikdy ne pořádně.

A nějaký moderní, adrenalinový sport — horolezení či moderní sporty typu paragliding, bungee jumping, potápění?

Potápění – šnorchlování. Horolezectví taky jednu dobu. A potom také, jestli je to moderní sport, jachting a windsurfing.

A horolezectví ještě děláte?

Teď ne.

A Vás přitahuje na těchto dejme tomu adrenalinových sportech?

Já bych horolezení nebral jako adrenalinový sport. Já bych to bral jako dobrá forma udržení se v kondici. Jachting není moc na kondici, ten je o pocitu, kdy se využívá jenom síla větru, je to hodně o technice, podobně jako windsurfing. Spíše jsem je dělal nárazově . . . on je trochu problém, že nemám auto. Teď jsem vypadl z nějakého kolektivu ve škole a tady třeba nikdo windsurfing neprovozuje.

Jak jste říkal, že jste několik let nesjezdoval, tak proč?

To je v podstatě stejný důvod — to, že nejzdím se skupinou lidí, se kterou

jsem jezdíval na škole. Teď jezdím jinam, třeba na ty běžky.

Jak byste označil Vaši turistiku nebo cestování?

Neorganizovaná.

A nějaké ve smyslu dopadu na životní prostředí?

Většinou jdu hodně nízko; nižší, že se pohybuji hodně na periferiích měst.

A něco jako alternativní?

Ne, úplně ne. Ale rozhodně s malými dopady na životní prostředí. Není to intenzivní turistika, spíše pomalá, umírněná.

Takže třeba měkká nebo tvrdá?

Měkká.

Jak jste to myslel s těmi periferiemi?

To jsem byl třeba v Izraeli a objížděl jsem si tam sám, bez nějakých podpor typu cestovních kanceláří, čtvrti a města, kde se normální nejezdí. Takže vyhledávám oblasti, kde není turistika.

Co Vám turistika, cestování přináší?

Snažím se, aby mi zvětšovala rozhled. Například sem patří, že se člověk domluví. Jinak se trochu snažím o lepší zážitky. Ale trochu v jiném duchu, než se to obvykle používá. Proto jezdím na různé festivaly nebo na výstavu do Německa. Takže takovéto zážitky, než že bych skákal bungee jumping.

Co přináší Vaše cestování lidem, kam přijíždíte?

Rozhodně je v chudších zemích vždy a všude finanční efekt, ať je to turistická oblast nebo není. V těch oblastech, kam se tolik nejezdí, je to pro místní zábava, než že by je to nějak obohacovalo. Nemyslím si, že by je to jinak nějak obohacovalo, kromě finančních efektů.

A dopad na přírodu, kam jedete?

Minimalní.

Může turistika i škodit, například lidem?

Nemyslím si, že to co dělám, mělo nějaké negativní dopady. Pohybuju se v prostředích, které nějak neměním.

A pro Vás má to něco negativního?

Já nevyhledávám organizovanou turistiku formou zájezdů ... Určitě se občas přihodí něco špatného, ale velice málo.

A myslíte si, že obecně turistika škodí?

Já si myslím, že turistika sama o sobě neškodí. Škodí průvodní jevy s turistikou spojené. To znamená třeba doprava, změna chování místních obyvatel kvůli přítomnosti turistů, narušování jejich komunit nebo soužití přítomností turistů.

Mohla by být turistika bez těchto průvodních jevů?

Určitě by mohla mít ty průvodní jevy co nejmenší. Asi bych nedokázal vymyslet nic, aby to neškodilo vůbec ... určitě ježdění autobusem i na delší vzdálenosti,

ježdění pravidelnýma linkama ne žádné speciálně vypravené.

A může škodit sport?

Mění to chování některých sportovců, to bych považoval za závažné. Jinak se mi nelíbí některé „megasportovní projekty“, které mění ráz krajiny, narušují zbytky slušných ekosystémů, které tady máme. Sjezdovky, golfové hřiště, případně přehrady jen pro ten jachting.

Mění se nějak časem váš pohled na turistiku, cestování?

Dá se říci, že ani ne. Jenom postupem času mám trochu víc peněz, tak nejezdím tolik stopem a dopředu si komfort sedění ve vlaku a čtení si knížky nebo časopisu.

Takže ne pod vlivem Vašeho ekologického aktivismu?

To trochu jo. Ale je to spíše dané lidmi, se kterými spolupracuju a se kterými jsem teď a se kterými něco podnikám.

V čem se to mění?

Mění se to spolu s prostředím, ve kterém se pohybuji.

Má to vliv i na Vaše nelyžování?

To taky, ale je to obojí. Je to, že teďkon nemám moc příležitostí a zároveň se pohled na sjezdovky a lyžování změnil, než když jsem jezdil dřív a užíval si nějakého sportovního areálu. Ekologické věci jsem předtím nějak zvláště nevnímal.

Studoval jste někdy podrobněji dopady Vašeho cestování, turistiky?

Ne.

Působíte nějak v této na ostatní? Na přátele, na veřejnost?

Snažím se na své přátele, které nejsou z Hnutí Duha, nějak působit — třeba použitím aut a podobně. **A veřejně?**

Pomáhám třeba propagovat Den bez aut, například roznosem letáků. Ale tentokrát jsem se ani nezúčastnil tady nějaké cyklojízdy, což je dáno tím, že kolo používám opravdu často, takže nemám potřebu to takhle demonstrovat.

Dalo by se Vaše cestování označit za ekoturistiku?

Určitě ano. Já u toho přehledu na začátku jsem zapomněl dodat, že jezdím i na kole — s přáteli, pod stan. I do zahraničí nebo po České republice. Patřilo by to do té typické dovolené, jezdím tak už sedm let.

Co je podle Vás ekoturistika?

Já preferuju a propaguju především ty měkké formy turistiky, kdy se ale využívá současná infrastruktura, kdy není současně vybudována pro turistiku. To mně připadá falešné.

Takže je to cestování za pomoci stávající infrastruktury?

Ano, že k tomu nejsou dobudovány nějaké statky, kde se dá ubytovat, využívat

toho, že tam mají koně a půjčit si ho. Není to moje založení, ne že bych to nějak kritizoval.

Myslíte si, že máte dost informací o dopadech turistiky?

Myslím, že ne. Rozhodně nemůžu říci, že mám dost informací.

Věnuje se nějak Vaše organizace těmto věcem (turistika, cestování)?

Turistice a formám trávení volného času ne. Ale věnuje se věcem, které s tím souvisí, například dopravě.

12. Eva Navrátilová, 13. 10. 2004

Jak a kde se v environmentálním hnutí angažuješ?

Já nevím ... asi tak šest-sedm let. Začala sem tím, že jsem studovala humanitní environmentalistiku, pak jsem v Nesehnutí něco dělala a pak jsem začala pracovat v Hnutí Duha.

Je to tvoje povolání?

Bylo to moje povolání do té doby, než jsem nastoupila na mateřskou. Po půl roce tam zase pravděpodobně nastoupím.

Jak dlouho tam pracuješ?

Od roku 2000 — takže čtyři roky.

Jak dlouho se aktivně zapojuješ do této práce?

Tak těch šest let.

Kde si byla letos na dovolené, prázdninách?

Nikde, v porodnici.

A loni?

Ve Francii a v Anglii. V Anglii jsme byli autobuse. Tam jsem byli na týden v Londýně, bydleli jsme tam u známých. Ve Francii jsme byli za kamarádem zase; tam jsme jeli autem.

A předloni? (Místo, náplň, s kým? Cestovní kancelář?)

To já vůbec nevím ... možná asi ne nikde v zahraničí. Na Broumovsku. Jó, předloni jsem byla týden v Tatrách a pak nevím, to jsem asi byla fakt tady po republice.

Jaká by byla typická tvá dovolená za poslední roky?

Někde asi spíš v Česku se stanem a takové výlety do přírody, turistika. Se stanem v kempu, už se mi nechce chodit s plně naloženým báglem celé dny. Spíše v Čechách, v cizině jsem byla loni v té Francii.

Byla si mimo Evropu?

Ne.

Má cestování vztah k tvému povolání? Aktivismu?

Jo to jo. To jsem byla asi dvakrát pracovně v Anglii, v Holandsku jsem byla nedávno pracovně. Vždy to samozřejmě spojím s nějakým malým výletem.

I tady po Čechách?

To už cestuju míň. Dřív, když jsem dělala jinou práci, tak jsem cestovala víc po Čechách a hlavně po Čechách a teďka, že pracuju na mezinárodním projektu, tak jsem cestovala spíše do zahraničí.

Za jakým účelem cestuješ? Pracovně, dovolená, vzdělávací kurzy, lektorství, konference, jiné (náboženské poutě, demonstrace, setkání lidí podobných zájmů)?

Pracovně, dovolené; teď cestuju za známýma po návštěvách, za tatínkem jezdíme, za rodičema, za známýma.

A kurzy, lektorství, demonstrace?

To spíše ne. Buď jsem to měla pracovně, protože jsem vzdělávací kurzy organizovala. To se konalo různě po republice. Ale jinak spíše za známýma, ale docela dost. Minimálně jednou za měsíc se pohybuju.

Vlastníš řidičský průkaz? A automobil? A jezdíš?

Ano. Ne. Autem jezdím a občas i řídím, ale moc mi to nejde.

Jízdní kolo? Jak ho používáš?

Mám. Používala jsem ho, že jsem na něm jezdila do práce, po Brně různě vyřizovat; ale spíše míň, protože v Brně se to nedá, to je hazard se životem. Výlety někam ven nebo že jsem si ho někam vzala a tam jezdila. I na víc dní.

Jak cestuješ? Pěšky, kolo, auto, bus, vlak, letadlo, autostop, jinak? Čím nejvíce? Čím nejraději?

Vlakem, autobusem, autem. Nejvíce vlakem, zvláště teďka, ale i dřív. Ale teď možná i autem nejvíce by se dalo říci. Ale to je kvůli tomu, že je to potřeba.

A čím nejraději?

Vlakem.

A co letadlo? Kolikrát si již letěla?

Letadlem jsem ještě neletěla. A když by nebylo zbylí, když bych potřebovala letět někam daleko, tak bych ho asi použila. Ale zatím to nebylo potřeba.

A co s „malým“? Myslíš, že je potřeba jezdit autem?

Samozřejmě, že to jde jezdit vlakem. Ale zejména s tím malým dítětem, protože já jedu na čtrnáct dní, tři týdny, tak je potřeba dost věcí. Takže bych to asi nevezla. Ve dvou raději jedeme vlakem než autem, ale ...

Provozujeteš nějaký sport? Jaký? Jak často?

Ne. Ještě než jsem byla těhotná, tak jsem tak jednou týdně rekreačně hrávala volejbal a doufám, že se k tomu zase vrátím.

Jak bereš turistiku? Co to pro tebe je?

Já ji asi za sport nepovažuju. Je to způsob trávení volného času. Mně naskočí turistické barevné značky a mapy.

A co se ti vybaví se slovem turistika?

Že chodím málo do přírody a na výlety. Ale dřív jsem to pěstovala hodně a zase to ... jako jo.

A co lyžování? Sjezdování, běžky, snowboard?

Běžky mě moc neberou, ale asi jim taky začnu přicházet na chuť. A sjezdovala jsem ale postupně míň a míň, protože je to docela drahý ani to není zas tak zábavné. Takže se asi přesunu k těm běžkám.

A snowboard?

Ne, ten neznám.

Provozuješ nějaký moderní sport či adrenalinový typu horolezectví, paragliding, bungee jumping, potápění, ... ?

Horolezectví jsem zkoušela a než jsem otěhotněla, tak jsem někam občas jela. Že jsme tam byli a mimo jiné něco i vylezli. Ale jen velmi rekreačně. Docela mě to baví a láká, je to takový příjemný způsob.

A co tě na něm láká?

Já jsme to vždycky spojovala s tím, ne že jsme někam dojeli a tam jsme něco vylezli a rychle jsme jeli. Spíše to bylo, že jsme jeli na víkend do lesa a mimo jiné tam byly ty skály. A hrozně příjemný je kontakt s kamenem. Hledat si ty chyty a nášlapy ... ale moc mně to nešlo.

A jak dlouho?

To je někdy od vejšky, tak osm roků. Ale to je fakt jednou dvakrát za rok.

A jiné adrenalinové sporty?

Ne, to ne.

Jak bys sama označila svoji turistiku? Nějaké přirovnání? (Alternativní? Měkkou, tvrdou? Udržitelnou? Ekoturistiku?)

Já mám turistiku ráda, protože já mám ráda mapy, já mám ráda turistické značky. Takže když někam jedu, tak si koupím mapu, prohlédnu si, kde tam kde co je, a pak si naplánuju nějaký výlet. Spíše do přírody, než za historickými budovami.

A nějaké přídavné jméno? Třeba alternativní?

To nevím. Nejvíce bych řekla, že je to poznávání něčeho. Jestli je můj způsob alternativní, než způsob cestování jiných, to asi je. Není to tvrdý turismus. Když někam jedu, tak tam jedu k nějakým lidem. Ale nevím.

A dala by se označit jako měkká?

To má nějakou definici ... já fakt nevím. Já bych řekla, že v poslední době žádná, protože ...

Co ti cestování, turistika přináší? A lidem, kam přijíždíš? A přírodě?

Radost z toho, že vidím něco nového, nebo z prostředí, které se mi líbilo dřív, že jsem se tam vrátila. Třebas i radost z toho, že to, co jsem viděla na mapě, se mi zhmotňuje.

A spíše jezdíš na nová místa nebo se vracíš na stejná?

Já bych řekla, že spíše jezdím na nová místa než na stejná. Víc převažují nová místa. To je ten pocit, že vidíš něco, co se ti líbí. Buďto je to hora, kopec, les nebo nějaká vesnička se starými domečkama, že je to pěkný.

A co lidem?

To fakt nevím ... Já fakt nevím, co jim to může přinášet. Já doufám, že z toho

nejsou moc v šoku. Já nevím, to by ses musel zeptat jich. Zajed' si do Anglie a zeptej se, co jim to přineslo.

A přírodě?

Já doufám, že jí to moc neuškoduje, když tam do ní chodím. Já ji tam nikdy nic nenosím. Že bych jezdila pracovat pro přírodu to ne, spíše se jezdím na ní koukat.

Může turistika i škodit? (Sobě, lidem zde, lidem tam, přírodě?)

Myslím si, že určitě. To vidíš třeba v Tatrách na Rysech — ty jsou vidět, že jsou úplně zničený tím, že tam chodí milióny turistů. Populární místo, kam když lidé přijedou do Tater, tak tam nutně musí jít. Je to docela vysoká hora, na kterou se dá docela lehce dojít. Když jich je moc, tak škodí. Ale myslím si, že těch míst, kde turistika škodí, není až tolik a já do nich moc nechodím. Snažím se jezdit tam, kde moc lidí nejedí.

A místním lidem?

Tak mi přijde, že jim to může uškodit, i když jim to jako pomáhá. Když je například vesnice u nějakého přírodně zajímavého místa, nějakého národního parku a když se změní tak, že tam jsou samé hotely, restaurace, prodeje suvenýrů, tak jim to v mých očích uškodilo, protože ti lidi nežijou tím přirozeným nebo tradičním způsobem. I ty domy si přestavěli, aby to vypadalo zajímavě pro ty dnešní moderní turisty, kteří mají ... Moje máma byla tedkon v Krkonoších na nějaké chatě u Pece pod Sněžkou, byl tam krásný výhled a před chatou udělali tenisový kurt, aby byli zajímaví pro turisty i mimo sezónu. To jim podle mě uškodilo.

A co sport?

Sjezdové lyžování asi ano, běžky když se dělají hodně tak taky. No jo. Když se to dělá ve zvýšené míře, což je dneska časté, tak ano.

Proměňuje se časem tvůj pohled na turistiku?

Ano, určitě se změnil. Když sem byla mladší, tak jsem toužila cestovat a poznávat daleké, předaleké kraje a i to, jak jsem říkala, že bych už dneska nevyrazila s velkým báglem někam ven na celou dovolenou, už jen víkend. A i ty daleké kraje mě tak nelákají. Spíše si zajedu na kratší dobu tady po Česku, protože mi přijde, že to tady neznám. Je tady spousta míst, kam bych se chtěla podívat. A nebo na Slovensko, protože to furt beru, že je to dohromady. A už mě třeba neláká jet na dva měsíce na Kavkaz nebo do Ameriky jako dřív.

Je to vlivem tvého environmentálního aktivismu?

To nevím. Nemám pocit, že by to bylo tím. Spíše si myslím, že jsem stále línější a línější a mám ráda to své pohodlí. Spíše, že mám ráda svůj domácí klid, se dá říci. Už mě to nikam netáhne.

A co třebas sjezdování, o kterém si mluvila?

To sjezdování asi pravděpodobně jo. To zřejmě jediné jo. Taky nad ním uvažuji, že to není úplně nejlepší pro ty hory. Ale já ani dřív nejezdila například čtyřikrát za zimu někam na hory. Už nad tím uvažuji. Když někam chci jet, tak uvažuji, jestli je to dobrý, jak tam člověk pojede. A taky nejezdím na ty nejfrekventovanější místa.

Studovala si někdy podrobněji dopady tvého cestování?

Podrobně ne. Něco málo, že jsem si někde přečetla.

Působíš nějak v této oblasti na ostatní? I veřejně?

To možná jo, ale ne v rámci prostředí. Na kamarády, které mám z výšky nebo ze střední školy. Občas zavedeme debatu, proč jezdí někam a proč já jezdím někam jinam a proč si nemyslím, že je to dobrý — jezdit na hromadný zájezdy nebo jezdit na čtrnáct dní k moři. O tom se určitě bavíme jako o jiných věcech.

A veřejně?

Ne.

Dalo by se tvoje cestování označit za ekoturistiku?

To si myslím, že ne.

Co je podle tebe ekoturistika?

To já vlastně nevím (*smích*). Mně naskočí ta ekoagroturistika, takové ty pobyty na farmách, že tam těm lidem pomáháš a žiješ tam týden. A pak, kdyby jsi chtěl udělat ekoturistický výlet, tak bys neměl jet autem; občas taky jedu na výlet autem nebo, když jsme jeli do Francie, tak jsme tam jeli autem, takže to taky asi nebyla ekoturistika. Ale neuvažuji nad tím, jestli je to ekoturistika nebo ne. Když se řekne ekoturistika, tak mně naskočí, že se buďto jede vlakem nebo ta turistika na farmách, pobyty tam.

Myslíš, že máš dost informací o dopadech turismu?

Myslím si, že kdybych je chtěla získat, tak bych je získala. Nebo kdybych se o to hlouběji chtěla zajímat, tak bych si dokázala poradit.

A jestli toho víš dost?

Myslím si, že ne. Zním základní argumenty a věci ale . . . myslím, že bych toho mohla vědět i víc.

Věnuje se organizace, kde působíš, těmto problémům?

Určitě okrajově. Duha se z času na čas vyjadřuje ke všem různým ekologickým tématům, takže určitě jo. Ale ne že by to měla v nějaké kampani nebo projektu.

13. Richard Filčák, 14. 10. 2004

(Respondent odpovídal ve slovenštině. Přepis rozhovoru následuje v češtině. Doufám, že možné zkreslení jeho výpovědí je minimální.)

Jak a kde se v environmentálním hnutí angažuješ?

Pět let; teď končí pátý rok. Různě — spolupracoval jsem s nevládkami na Balkáně, teď momentálně s Duhou pár roků, pracuju na Slovensku, v Maďarsku. Funguji jako dejme tomu konzultant na volné noze.

Je to tvoje povolání?

V podstatě ano. Mám polovičním úvazek na Duze, přitom dokončuji PhD, přitom pracuji v expertních skupinách na Slovensku ... takový volný život.

Jak dlouho se aktivně zapojuješ do této práce?

Těch 5 let.

Kde jsi byl letos na dovolené, prázdninách?

Nikde. Když nepočítám ... já cestuji tolik, že jsem strašně rád, když můžu být doma a nikam nemusím.

Kde jsi byl loni na dovolené, prázdninách?

Já nemám žádný systém dovolených. Většinou je to tak, že jedem někam na víkend na hory nebo jedu na čtyři dny někam, ale poslední tři roky se mi nepodařilo vypadnout na delší dobu než tři-čtyři dny maximálně.

A jak by si popsal svoji typickou dovolenou za poslední roky?

Typická dovolená za poslední roky ... když jedu na nějaký workshop, tak tam zůstanu o tři dny déle a tím si udělám nějakou dovolenou. Nebo jsem čtyři dny v Tatrách přes nějaký dlouhý víkend. Když mám možnost, tak jedu na hory. Problém je, že při mém časovém vytížení nemám čas, takže většinou nejedu vůbec nikam. Jsem vlastně furt na cestách; já trávím pět dní v týdnu na cestách. Jsem rád, když mám volný víkend a sedím v Bratislavě.

A kolik tak v průměru za měsíc nacestuješ?

Já to v podstatě tvrdě omezuji poslední roky. Měl jsem před třemi roky absolutní vrchol, kdy jsem cestoval velmi. Letos — cestuji každý týden mezi Budapeští a Brnem — to znamená, že ... každý týden dělám jednu cestu do Brna, někdy i jednu cestu do Budapeště. Já jezdím z Bratislavy, protože je to oběma směry ... Letos jsem byl asi deset dní v Chorvatsku na jednom semináři, který jsme organizovali. Byl jsem asi pět dní v květnu v Murmansk, kde máme jedno „eNGéÓčko“, která s námi spolupracuje. Byl jsem na konferenci ve Spojených státech amerických, ale to byla spíše ta moje druhá, vědecká část. Když nepočítám východní Slovensko, kde dělám svou disertačku, tak je to asi všechno.

Byl jsi mimo Evropu? Kde? Za jakým účelem?

Mám procestovaný poměrně slušně bývalý Sovětský svaz, Gruzii; protože jeden z těch projektu, co dělám v Brně, zahrnuje i Gruzii. Mimo Evropu — magisterskou práci jsem dělal v Indii, takže jsem byl dva měsíce v Indii, před pěti roky. To byl environmentální management; já jsem studoval magisterské studium ve Švédsku a magisterskou práci jsem dělal v Indii. Jo, vlastně ve Švédsku jsem byl asi rok a půl. Mimo Evropu: Spojené státy, Indie, Gruzie — záleží, jak ji bereš — a je to všechno.

Váže se cestování k tvému povolání? Aktivismu?

Hodně.

Dá se říci, že tvé povolání je cestování?

Do značné míry. Já se to snažím velmi omezovat, protože ... ten projekt, na kterém tady v Brně pracuju, je mezinárodní projekt, mezinárodní síť nevládních organizací. To zahrnuje tréninky, evaluaci projektů, pravidelná setkání, organizování seminářů, všechno možné. V tom projektu máme asi sedm, osm projektových partnerů z východní a střední Evropy. Tím pádem je to součást mé práce.

Za jakým ještě jiným účelem cestuješ? Kromě práce a dovolené?

Klasika — konferenční cestování, když mám čas tak se snažím navštěvovat konference; jednak ty, které organizují nevládní organizace a jednak vědecké, protože se zabývám environmentální politikou. Soukromě ne. To je můj problém. Já bych soukromě cestoval, ale nemám na to čas.

A demonstrace či lektorství?

Lektorství je součástí mé práce, že dělám různá školení pro nevládky ve střední a východní Evropě.

A v rámci studia, studijní cesty?

To taky.

Vlastníš řidičský průkaz? A automobil?

Ano. Ne.

A jezdíš autem?

Ne. Tak dvakrát do roka, když s někým jsem a dá si pivo a přinutí mě, abych řídil. Ale nemám to rád a snažím se to úplně eliminovat.

Jízdní kolo? Jak ho používáš?

To mi ukradli, toto léto. Ale to je jedno, neboť jsem neměl čas na kole jezdit. Když nepočítám některé víkendy.

Takže ani jako dopravní prostředek?

Ne. V drtivé většině cestuji vlakem. Takových osmdesát procent mého cestování. Když se nedá jet vlakem, tak jedu autobusem.

Jak cestuješ? Pěšky, kolo, auto, bus, vlak, letadlo, autostop, jinak? Čím nejvíce? Čím nejraději?

Nejvíce vlakem, potom autobus. Pak letadlo, když se nedá jinak. Do Murmanska by mi to trvalo čtyři nebo pět dní, tak tam jsem letěl letadlem. V rámci Evropy většinou vlakem.

A stopem?

To jsem dělal naposled na vysoké škole, kdy jsem byl stopem v Dánsku a kdy jsem si řekl, že už nikdy více.

Kolikrát si již letěl?

Těžké otázky ... letos čtyřikrát. To je relativně málo. Poslední pět let bych řekl pět-šest cest ročně. **A kolik si už přibližně naletěl kilometrů?**

Těžko říci ... letos jsem byl v Murmansku a v Detroitě a v Makedonii ...

Provozuje sport? Jaký? Jak často?

No, to je můj obrovský problém. Nárazově. Jednou za dva roky dostanu depresi a tehdy začnu běhat, chodit do posilovny tak tři měsíce. Do toho mi spadne několik termínů, přeruším to a vykašlu se na to. Momentálně jsem ve stavu, že mě to totálně štve. Mám kondičku na minimu, když ještě nepočítám vysokohorský trekking. Kromě toho dost hulím ...

Ne. Je to tím, že jsem furt na cestách a nemám nějak partu, nejsem s jedním kolektivem. Například ani tady na Duze. Nestihám chodit pravidelně například ve středu na fotbal, protože mám velmi nepravidelný režim.

Jak bereš turistiku? Je to pro tebe sport?

Je to pro mě absolutní sport a relax. Když mám čas, tak jednoznačně jedu. Mám velmi rád Západní Tatry, Nízké Tatry a takové ty klasické destinace. V podstatě hory, které se dají zmáknout za tři, čtyři dny. To je moje ... Tam jezdím vlakem nebo že mě vezmou kamarádi autem.

A na horách děláš přechody nebo výlety z jednoho místa?

Většinou přechody nebo okruhy; že postupně spíš na chatách a postupně uděláš hřebenovku například Nízkých Tater. Letos jsem to stihl jen dvakrát, byly to dva víkendy.

A spíš ve stanu nebo v chatě?

Už většinou v chatě, nechce se mi vláčet stan, ani ho nemám.

A co lyžování? Sjezdování, běžky, snowboard?

K lyžování jsem se tuto zimu dostal po deseti letech a dostalo mě to tak, že letos pojedu zase alespoň jednou.

A sjezd nebo běžky?

Sjezd. Běžky jsem zkoušel na vysoké škole, ale ...

A snowboard?

Ne.

Provozuješ nějaký moderní či adrenalinový sport typu horolezectví, paragliding, bungee jumping, potápění, ...?

Ne. Já mám dost adrenalinu, když jedu do Gruzie a přemýšlím, zda stihnu letadlo zpět. Nepotřebuji nějaký další adrenalin.

Neláká tě to?

Ani ne.

Jak bys sám označil svou turistiku? Nějaký přídavným jménem, ve smyslu dopadu na životní prostředí.(Alternativní? Měkkou, tvrdou? Udržitelnou? Ekoturistiku?)

Turistika je komplikovaný fenomén. Můžeš ji brát jako v podstatě škodlivou aktivitu, když to nabývá masový rámeček. Ale myslím si, že taková normální vysokohorská turistika ... Příjemná, relaxační.

A co alternativní či měkká?

Tak určitě měkká. Nemyslím si, že je nějak velmi alternativní; já nebivakuji na skále — to jsem dělal naposled před sedmi, osmi lety. Poslední roky se asi usazují, nějak mě to neláká. Nemám už kamarády, kteří by to dělali. Většina mých kamarádů se už usadila, jsou ženatí, mají děti. Nemám v podstatě s kým jet na hory a samotnému se mi to nechce dělat.

Co ti cestování, turistika přináší?

Já bych to rozdělil. Cestování v rámci práce je pro mě spíše zátěží. Jednak mě to stresuje, jednak mě to vyvede z nějakého rytmu a je to dost únavné. Problém je v tom, že člověk jezdí na ty samá místa. A potom je druhá složka, cestování, které dělám pro radost, ale ta je zase minimální. To je relax, oddych. Buď na horách, nebo před pár týdny jsem strávil víkend na kole okolo jižní Moravy; to bylo úplně fantastické, objevil jsem jižní Moravu a rozhodl jsem se, že tam musím jezdit alespoň jednou za půl roku — Valtice, ... zajímavá architektura a kombinace všeho ...

A lidem, kam přijíždíte?

Záleží na tom, co dělám. Když děláme evaluaci projektů pro nadace, tak jsem trochu vystresovaný, protože někdy hodnotím jejich práci.

A zešíroka, na všechny lidi?

Myslím, že určitě to má nějaké pozitivní dopady. Například ty tréninky, které dělám pro nevládky jsou určitě dobré, i když to nechci nějak hodnotit. Přece jen mám nějaké zkušenosti, které oni nemají, a myslím, že například interaktivní tréninky jsou zajímavé pro ně i pro mě. Myslím, že je to v jistém smyslu jejich vzdělávání. Určitě to má nějaký pozitivní vliv.

A co všeobecně v dalekých zemích, typu Indie?

Doufám, že práce, kterou tam dělám, není úplně zbytečná, že má nějaké pozitivní dopady. Já vlastně necestuji do nějakých odlehlých oblastí. Když cestuji, tak to jsou v podstatě hlavní města, kde potkám pět lidí ze spolupracujících nevládek, a když mám čas, tak oběhnu město. Takže nemyslím, že by to mělo

nějaký širší dopad.

A dopad na přírodu, životní prostředí?

Cestování určitě. Už ta letecká doprava je škodlivá, proto se ji snažím vyhýbat a cestuji většinou vlaky.

Může turistika i škodit? (Sobě, lidem zde, lidem tam, přírodě?)

Určitě, ale to je hlavně otázka masové turistiky a otázka toho, že ... Ale je to velmi komplikované. V současnosti probíhá například diskuse na Slovensku, kdy ministerstvo přehodnocuje soustavu chráněných území, protože tvrdí, že je to blok pro rozvoj turistického průmyslu. To je klasický příklad toho, jak turistika škodí. Protože orientaci na turistiku jako hlavní zdroj příjmu, orientace na masovou turistiku přináší stavby obrovských hotelů, komplexní infrastruktury, tlak na životní prostředí dopravou a vše, co je s tím spojené. Nemyslím si, že by nějaká individuální vysokohorská turistika, když člověk cestuje vlakem do hor, byla nějak negativní. Spíše myslím, že je to pozitivní, protože pro spoustu lidí, kteří tam žijí, je to jediný zdroj obživy. Když jsem byl v gruzínských horách a zaplatil jsem za ubytování v nějaké chatě, tak ta rodina z toho může žít, řekněme, měsíc. Většinou, když jedu do Gruzie a Makedonie, se nesnažím spát v hotelech, ale spím někde u rodin, kterým něco platíme z našich rozpočtů. Snažit se to dělat tak, aby ty peníze šly trošku adresněji, aby nešly do nějakých hotelů, ale aby šly k lidem, kteří to potřebují.

Tak co to takto přináší místním lidem?

Asi je to minimální. Snažím se, aby to takto fungovalo. Ne vždy je to možné.

A škodlivost sportu?

Když řekneš škodlivost sportu, tak první věc, co mě napadne — když někdy jedu na túru do západních Karpat a potkám tam nějaké debily na horských motorkách. Z jejich pohledu je to sport, z mého pohledu je to aktivita, za kterou bych byl ochoten ty lidi střílet. Nemám rád tyto adrenalinové sporty i z jiného hlediska, že většinou tito lidé lezou na skály, které jsou součástí nějakých biotopů, a skáčou padákem z nějakých skal. Pokud je to regulované, je v tom nějaký systém, tak je to O.K. Ale pokud je to dělané například, že vylezu nahoru, i když vím, že je to chráněný biotop, tak je to škodlivé.

Druhá věc je, co je to sport. Jednak například motorismus nepokládám za sport. Rallye a podobně není pro mě sport, ale absolutně komerční záležitost. A co se týká jiných případů, tak záleží na tom, je-li to masové, individuální. Ve své podstatě jsem nepřítelem masové turistiky, nemám rád masové splouvání řek, nemám rád masové výstupy na hory. Sport má být kolektivní jako volejbal nebo fotbal nebo má být individuální — když jedeš v malé skupině na hory a nejdeš tam systémem „výstup na Rysy“, když přijde pět tisíc lidí a vyleze na jeden kopec.

Proměňuje se časem tvůj pohled na cestování, turistiku?

Mění se hlavně v tom, že mám málo času a turistika je pro mě vzácná. Co se týká samotného cestování: bývaly časy, kdy jsem cestoval rád. Dnes je to jen součást mé práce, kterou se snažím nějak omezovat.

Je to vlivem tvého environmentálního aktivismu? V čem se hlavně mění?

Myslím, že ano. Tím, že posledních pět let pracuji většinou pro nevládky, přicházím do styku s lidmi, kteří jsou velmi environmentálně rozladění, mají velmi vysoké environmentální vědomí, tak přemýšlím více o věcech. Je tam určitě velmi silný posun. Je to jako s vegetariány. Když jsem ještě nespolečně pracoval s nevládkami, tak jsem nikdy nepotkal tolik vegetariánů. Myslím, že je to proto, že to hodně lidí dělá z ohledu na životní prostředí, hodně o tom mluví a tím ovlivňují ostatní. A je to podobné i s cestováním. Když jsem přijel poprvé na nějakou konferenci nevládek a tam byla seriózní debata, proč někdo přijel vlakem a někdo letadlem, tak mě to ovlivnilo, začal jsem o věcech přemýšlet. To prostředí určitě . . . je tam určitá „nevládková“ kultura, dá-li se to tak nazvat. A tím pádem to ovlivňuje i ostatní. Buď je to vědomé, či nevědomé ovlivnění kolektivem.

A v čem se hlavně mění?

Snažím se využívat především ekologičtější způsoby dopravy.

Studoval si někdy podrobněji dopady tvého cestování?

Vícekrát jako součást mých studií. Dělali jsme „life cycle assessments“ na různé druhy paliva, na biodiesel, diesel. Asi před třemi roky jsem dělal studii pro jednu nevládku o dopravní politice Slovenska a životním prostředí. Tyto věci tak znám a dokážu je i vyčíslit a ukázat na nějaké profesionální rovině. Ale to je vedlejší, hlavní je ten pocit.

Působíš nějak v této oblasti na ostatní? I veřejně?

Negativním příkladem? (*smích*) Doufám, že ano. Když dělám projektové semináře pro naše partnery například v bývalé Jugoslávii tak určitě, když mi někdo řekne, že chce cestovat z Bělehradu letadlem, tak mu řeknu, že proč nejedeš vlakem. Takže myslím, že do určité míry ano. **I veřejně?**

Dejme to, že ano. Když něco publikuji, tak to tak může být chápané. Jako nějaká osvěta. I když já se otázkami dopravy zabývám velmi okrajově.

Dalo by se tvoje cestování, turistika označit za ekoturistiku?

To mé pracovní cestování určitě ne a osobní cestování — myslím si, že ano. Když přijedu například do Nízkých Tater vlakem a přesunuji se autobusem . . . Je tam určitý dopad na životní prostředí . . . Záleží, jak by si definoval ekoturistiku, co by si ještě chápal jako ekoturistiku a co již ne. Pro někoho je ekoturistika, že sebere kolo, vyrazí z Brna, přijede do hor a tam spí ve stanu . . .

A co je podle tebe ekoturistika?

To by mohla být turistika s minimálními nebo žádnými dopady na životní prostředí. Ekoturistika by mohla být například to, když by sis vzal kolo a udělal si cyklotúru kolem jižní Moravy, spal by si ve stanu. Ale kdybys dělal nějakou širší analýzu, tak bys přišel na to, i že i to kolo musel někdo vyrobit, že i ten stan musel někdo ušít, i v tom je energie. Záleží na tom, do které hladiny jdeš. Z moderního chápání turistiky je to doprava hromadnou dopravou a spaní ve stanu či v chatě, která je na to určená, chození po vyznačených chodnících, respektování zákazu vstupu do chráněných oblastí apod.

Takže dala by se tvá turistika označit jako ekoturistika?

Myslím, že ano. Alespoň má pěší turistika v horách ano.

Myslíš, že máš dost informací o dopadech turismu, cestování na životní prostředí?

Já až moc. To je moje profesionální deformace.

Věnuje se organizace, kde působíš, Duha, těmto problémům?

Určitě. Ne přímo turistika, ale spíše doprava je součástí programů. Duha se tomu věnuje z hlediska investic do dopravy, to je síť Bank Watch, kde jsme členy. Tam je otázka, do kterých druhů dopravy se investují evropské a národní peníze, klíčová. A jednak se Duha věnuje konkrétním dopadům na životní prostředí při výstavě dopravních koridorů, při konkrétních stavbách — výstavba hotelů, turistická řešení či lanovky.

Mluvil si o tom, že by si chtěl sjezdovat. Vnímáš to v souvislosti s těmito problémy?

Určitě je to problém. Lyžování se stává masovým sportem a vytváří tlak na stavbu nových sjezdovek, nových hotelů, nových silnic do rekreačních oblastí. Úplně klasický případ je Jasná v Tatrách, kdy betonová lobby jen deset let lobuje, aby mohla postavit sjezdovku v národním parku, protože je to skvělý nápad pro turistiku. Svým způsobem takto přispívám ke kácení stromů (*smích*). Vůbec nemáš na výběr.

A co jsi přesně dělal na té diplomce v Indii?

Mapoval jsem úroveň vzdělávacích programů environmentálního managementu. Takže jsem dělal interview s dvaceti pěti lidmi, kteří dělají kurzy environmentálního vzdělávání na různých vysokých školách v Indii. Snažili jsme se hodnotit přes nějaké indikátory, jaký je stupeň těchto kurzů, jak jsou dobré, jaký mají dopad, co by se mohlo v oblasti těchto kurzů zlepšit. Snažil jsem se dát návrhy na zlepšení.

14. Marta Misíková, 20. 10. 2004

Jak a kde se v environmentálním hnutí angažujete?

První věc, jestli mě můžete považovat za ekologického aktivistu. V ekologickém hnutí jako takovém se neangažuji, protože v Hnutí Duha pracuji na patnáctiměsíčním projektu zaměřeném na organizační rozvoj. Takže nejsem v podstatě v oboru ekologie.

A předtím jste nedělala v neziskovém sektoru?

V neziskovém sektoru ano, ale ne v ekologickém. Respektive dříve jsem spolupracovala s Hnutím Duha, to bylo na redakčních pracích na Sedmé generace. Čistě v ekologii ne.

Je to Vaše povolání?

Ano, od loňského září. Externě jsem zaměstnaná na dobu určitou.

Jak dlouho se aktivně zapojujete do této práce, s neziskovkama

To bude hodně dlouho — s přestávkama od začátku devadesátých let, řekněme od roku 1992.

A s ekologickýma?

Poprvé jsem s Duhou spolupracovala taky právě v tom devadesátém druhém roce, ale nebylo to nepřetržitě, protože to potom byly jiné organizace.

Já myslím, že to vůbec nevádí. Kde jste byla letos na dovolené?

V Pobaltí, Lotyšsko a Estonsko. Autem, soukromě. Spíše po památkách a po zemi.

A jinde?

Ještě takový prodloužený víkend v Jeseníkách.

A loni? (Místo, náplň, s kým? Cestovní kancelář?)

Na opravdové dovolené asi nikde. Zase nějaké krátké pobyty — Jeseníky, Vysočina. Ale to spíše byly zase takové víkendy, čtyři dny. Rozkouskované.

A předloni?

Předloni zase Pobaltí. Zase za stejným účelem; Litva, Lotyšsko.

Jaká by byla typická dovolená za poslední roky?

Kromě Pobaltí je to asi Střední Evropa — Polsko, Slovensko, Maďarsko. Zase cestování, města, památky, krajina. Na Slovensku třeba nějaká rekreační turistika.

A spíše města či příroda?

Všechno dohromady. Podle místa, co se tam nabízí.

Byla jste mimo Evropu? Kde? Za jakým účelem?

Ne.

Má cestování vztah k Vašemu povolání?

Určitě ano, protože jednak cestuju pracovním tím, že spolupracuju s více ne-

vládními organizacemi, respektive spolupracuju s jedním sdružením, které nabízí školení a výcviky pro jiné organizace s celorepublikovou působností. Takže v rámci republiky pracovně cestuju běžně. Dřív jsem pracovala na nějakých projektech na Slovensku, takže to bylo cestování na Slovensko. Kromě toho v rámci jiné organizace spolupracujeme s holandskými partnery teďka asi aktuálně, takže tam jsou občas pracovní cesty do Holandska.

A jak v průměru často pracovně cestujete?

Počítám-li tuzemsko i zahraničí, tak je to docela hodně. Tak, řekněme, dvakrát do měsíce.

A pracovně pouze do ciziny?

Tak jednou až dvakrát ročně. No protože teďkon jsme byli párkrát od Hnutí Duha v cizině, takže tak jednou za rok.

Za jakým dalším účelem cestujete? Pracovně, dovolená, vzdělávací kurzy, lektorství, konference, jiné (náboženské poutě, demonstrace, setkání lidí podobných zájmů)

Ještě soukromě do ciziny.

A co konference, školení, lektorství?

Tím, že jedu na konferenci nebo školení, tak je to většinou pracovně. Buďto čistě pracovně nebo vzdělávací, ono to někdy splývá. **A samovzdělávací?** Do ciziny asi ne. Protože to mám většinou financované nějakou organizací, takže to nemůžu nazvat soukromou cestou.

Vlastníte řidičský průkaz? A automobil? A jezdíte autem?

Mám. Nemám. Sama neřídím, jezdím jako spolujezdec.

Jízdní kolo? Jak ho používáte?

Mám. Používám ho rekreačně, ne jako dopravní prostředek. Do práce ne.

Jak cestujete? Pěšky, kolo, auto, bus, vlak, letadlo, autostop, jinak? Čím nejvíce? Čím nejraději?

Nejčastěji vlakem, pracovně taky částečně autem, městskou hromadnou dopravou, samozřejmě občas autobusy — dálkové. Letadlem zatím jenom jednou; do Holandska.

A čím nejraději?

Vlakem.

Provozujete sport? Jaký?

Aktivně ne. Rekreačně turistika, plavání, kolo.

A jak často?

Záleží na okolnostech. Ne pravidelně. Přes léto třeba několikrát týdně. Záleží na počasí nebo jestli jsme v Brně nebo někde jinde. Těžko by se to průměrovalo.

Jak berete turistiku? Je to pro Vás sport?

Ne, rekreace.

Co Vás napadne se slovem turistika?

Nějaká zajímavá krajina. Jinak už nevím, co k tomu . . .

A co lyžování? Sjezdování, běžky?

Jen velice příležitostně. Obojí. V posledních letech to vyjde tak jednou, možná dvakrát do roka.

A snowboard?

Ne.

Provozujete nějaký moderní nebo adrenalinový sport typu horolezectví, paragliding, bungee jumping, potápění, . . . ?

Ne.

Ani Vás to neláká?

Asi nějak zvlášť ne. To už je strašně dávno, kdy jsem takové věci s někým vyzkoušela.

Jak byste sama označila Vaši turistiku, ve smyslu dopadu na životní prostředí? (Alternativní? Měkkou, tvrdou? Udržitelnou? Ekoturistiku?)

Tak ňák asi průměrná. Není to vyloženě měkká turistika, protože nebráním se tomu, když je možnost někam cestovat a je to výhodné, cestovat na hory nebo kamkoliv jinam autem. Ale není to nějaká masová. Rozhodně tedy individuální.

Tedy vždy cestujete individuálně, ne organizovaně?

Ano.

A tvrdá?

Myslím, že vyloženě tvrdá taky ne.

Co Vám cestování a turistika přináší? A lidem, kam přijíždíte?**A přírodě?**

Teď určitě odpočinek, nové zážitky, občas nové lidi, třeba i nějaké nové poznatky.

Může to být i pracovně.

Určitě zkušenosti a rozšiřování kvalifikace.

A lidem, kam přijíždíte?

První mě napadá, že určitě ekonomický zisk na místní úrovni, v rámci penzionů nebo ubytovacích zařízení. Většinou ten typ, který volím, nejsou nějaké velké hotelové řetězce, ale spíše něco, co vypadá, že provozují místní lidé. Ale nevím, na kolik se to dá takto posoudit.

A například v Pobaltí?

Penziony, malé hotely — protože to většinou bylo ve městě.

A vliv na přírodu?

Tak snad kromě toho, když cestuju autem, tak to nemá moc negativní vliv, tak si myslím, že ne nějak výrazně než v porovnání s běžným životem.

Může turistika, turistika i škodit? (Sobě, lidem zde, lidem tam, přírodě?) A co sport (viz výše)?

Určitě nějaká tvrdá turistika ano, to znám z práce na Slovensku; my jsme se podíleli na nějakých rozvojových projektech. A kromě těch oblastí, které jsme dělali přímo my, tam byli kolegové, kteří řešili využití pro cestovní ruch. A uvažovali bungalovy uprostřed Slovenského ráje — to by asi nebylo dvakrát přínosné. Obecně nejde o Slovenský ráj, ale využívání přírodních oblastí za každou cenu — to můžou být turistické pláže někde u moře, vyjíždky na lodí v jiných oblastech, kde to ničí břehy a cokoliv ...

A co možná škodlivost sportu?

Tam mě jenom napadá budování nových sjezdovek, ale nedokážu posoudit natolik je to škodlivé, natolik to není v porovnání s jinými možnostmi v místě, kde se ta sjezdovka staví. Neříkala bych to paušálně. Ale kdyby to mělo být uprostřed přírodní rezervace, tak by to nebylo dvakrát dobré.

A co škodlivost horolezectví?

Já myslím, že to nejde říci paušálně o škodlivosti sportu. Záleží na tom, jak k tomu ti lidé přistupují. Takhle škodlivá by mohla být obyčejná turistika, když to někdo stříhne někde neznačenou cestou a pošlape zase někde vzácný kus rezervace, tak se tam asi napáchají dost velké škody. Ale to si pak myslím, že není tak velký rozdíl mezi jednotlivými typy sportu.

Proměňuje se časem Váš pohled na cestování, turistiku?

No určitě v tom, že s přibývajícím věkem dávám větší důraz na pohodlí. Teď si moc nedokážu představit, že bych vyrazila někam pod širák. Vzhledem k práci, kterou dělám, mám větší zájem o místní lidi. Ale ne jako z pohledu navazování přátelství, ale spíše jejich životních podmínek a co jim tam (kam turisté přijíždí) nějaké cestování nebo turistika přináší. Jaké mají obecné možnosti životní úrovně a jestli jim je tam turistika zlepšuje nebo zhoršuje.

Je to vlivem Vaší práci na Duze (environmentálního aktivismu)?

To myslím, že asi ne. Protože, jak jsme říkala, tak ta práce je natolik příležitostná, tak tam není nějaké hlubší ovlivnění. Samozřejmě, že se tu dozvím více fakt o některých věcech, ale u toho to tak končí.

Necítíte, že by se Vám změnil náhled na cestování, turistiku?

Ne, například jsem nepřestala jezdit autem. Tady v tom jsem chování nebo jednání nezměnila.

A přemýšlíte o tom více?

To určitě ano ...

Studovala jste někdy podrobněji dopady Vašeho cestování?

Ne.

Působíte nějak v této oblasti na ostatní? I veřejně?

Ne.

Ani na přátele ani na veřejnost?

Ne.

Dalo by se Vaše cestování označit za ekoturistiku?

Ne, to určitě ne.

Co je podle Vás ekoturistika?

To si představím dovolenou na nějaké ekologické farmě, hospodářství, s nějakými opravdu měkkými druhy sportu, ať už nějaká šetrná turistika v okolí; spojená s prací v hospodářství. Vnímám v tom výrazný aspekt vyzkoušení si či návratu k tradičním způsobům v hospodářství — ať už nějaká řemesla nebo v zemědělství.

Myslíte, že máte dost informací o dopadech turistiky, cestování?
Spíše středně.

Věnuje se nějak Duha těmto problémům?

Duha na celostátní úrovni ne nebo spíše příležitostně. Ale spíše na úrovni místních skupin, které jsou samozřejmě součástí organizace. V rámci lokálních kampaní, ať už negativních proti něčemu nebo pozitivních na podporu turistiky, zapojování se do nějakých dílčích projektů.

A jiné nevládní organizace, se kterými spolupracujete?

Jsou tam nějaké náznaky, ale ne ekoturistiky, ale různých alternativ k masové turistice. Spíše tu jde o využití turistiky pro zlepšení životních podmínek místních obyvatel a potom to směřuje k aktivitám jako protiváha klasické dovolené s cestovní kanceláří, někam jet a žít tam s místními lidmi, vyzkoušet si jiný způsob života bez ohledu na to, že by to nutně musela být ekofarma.

A to je tady v České republice?

Ne, právě přes ty holandské organizace — cestování po Evropě.

15. Tomáš Foltýnek 25. 10. 2004

Jak a kde se v environmentálním hnutí angažujete?

To je otázka, co to je se angažovat. Já jsem byl zaměstnanec (Hnutí Duha) od roku 2001, do té doby jsem byl sympatizant těch ekologických hnutí, žádná aktivita tam nebyla. Jsem přispěvatel Greenpeace a byl jsem přispěvatel Přátel přírody.

Je to Vaše povolání?

Není, já jsem tam dělal správce počítačové sítě a toho už jsem nechal — letos v lednu. Jsem dále kontaktu jako dobrovolník.

Dá se tedy říci, že jste dobrovolný ekologický aktivista?

Tak.

Jak dlouho se aktivně zapojujete do této práce?

Od roku 2001.

Jaká je nyní Vaše současná práce na Duze?

To záleží na konkrétní kampani. Tedka jsem se podílel na kampani o poloze nádraží, aby lidi hlasovali pro nádraží v centru. Před tím jsem spolupracoval na kampani proti sjezdovce ve Wilsonáku — aby se to nedělalo. Nemám nic stálého, když se objeví nějaká konkrétní věc, tak oni řeknou, s čím potřebuji pomoc.

Kde jste byl letos na dovolené, prázdninách?

Na dovolené v Kanadě. Na měsíc, individuálně, za kamarádem.

Po městech nebo po přírodě?

Po přírodě. Ve městech jsme také byli, ale primární byla příroda.

A ještě jinde?

Letos jsem byl ještě jako vedoucí na skautském táboře a pak už nikde. Ta Kanada na měsíc mi bohatě stačila.

A loni? (Místo, náplň, s kým? Cestovní kancelář?)

Loni jsem byl také na táboře. Loni ty prázdniny byly takový slabší — byl jsem na deset dnů, dva týdny v Alpách. Taky v horách. To bylo jediné významnější, pak jen nějaké vejlet tady u nás.

No horách znamená někde v penzionu nebo někde na přechodu hor?

Na přechodu hor, se stanem.

A v Kanadě jste jezdili autem nebo hromadnou dopravou? A dělali jste přechody hor nebo ... ?

Napřed jsme jezdili po národních parcích autem, vždycky jsme udělali jedno, dvoudenní výlet a potom nás ten kamarád zavezl do hor a tam jsme pár dní byli a on nás zase zavezl zpátky. Tam to hromadnou dopravou moc nejde.

A jaká by byla Vaše typická dovolená, prázdniny za posledních pár let?

Typický prázdniny začínají skautským táborem, první tři nebo čtyři týdny podle toho, jak to máme dlouhý. Potom jsou to nějaký hory: buďto Rumunsko, Ukrajina nebo ty Alpy. Na dva týdny přechod hor. To je věc, kterou já potřebuju. A ten zbývající čas, který v prázdninách je, vyplním něčím menším. Buďto nějaký hory u nás nebo jenom na pár dnů na kole.

Byl jste mimo Evropu?

Jen letos v Kanadě.

Má cestování vztah k Vašemu povolání? Aktivismu?

Ne. Ani k povolání, ani k aktivismu.

Za jakým účelem cestujete? Pracovně, dovolená, vzdělávací kurzy, lektorství, konference, jiné (náboženské poutě, demonstrace, setkání lidí podobných zájmů)

Tedkon jako doktorand jezdím na konference. Většinou po České republice nebo po blízké cizině. Na Slovensku jsme byli, v Polsku. Ne žádná daleká cizina.

A jiné důvody kromě prázdninových cest a konferencí?

Ne.

Vlastníte řidičský průkaz? A automobil? A jezdíte s ním?

Ano. Ne. Občas jezdím autem — tak jednou do měsíce. (Tedkon v Kanadě jsme jeli týden v kuse.)

A jízdní kolo? Jak ho používáte?

Mám. Používám ho jako dopravní prostředek kamkoliv. I do práce.

A rekreačně?

Rekreačně taky. Ale častější použití je na normální dopravu.

Jak cestujete? Pěšky, kolo, auto, bus, vlak, letadlo, autostop, jinak? Čím nejvíce? Čím nejraději?

Když jedeme se skautama na výlet, tak vlak nebo autobus. Většinou vlak. A hromadnou dopravou taky občas jedu, když je horší počasí a jedu na vlak a nemám si kam dát kolo. **A stopem?**

Velice málo.

Kolikrát již jste letěl?

Akorát teď do té Kanady. Nikdy před tím jsem neletěl.

A nejvíce? A nejraději?

Na kole. Taky nejraději na kole.

Provozujete sport? Jaký? Jak často?

Závodně ne. Kromě toho, že jezdím na kole, si občas zajdu zaplavat nebo zahrát volejbal. Nebo na horolezeckou stěnu.

A jak často jezdíte na kole?

Prakticky denně — tři tisíce kilometrů ročně.

Jak berete turistiku? Je to pro Vás sport?

To jsou ty hory, přechod hor.

Je to pro Vás sport?

To určitě.

A co se mám ještě asociuje se slovem turistika?

Asociuje se mi turistika někde ve městě nebo za nějakýma památkama u poznávacího zájezdu.

A spojení vy a turistika?

Ještě výlety se skautama. Málokdy je to s nimi přechod hor. To je spíš výlet s děčkama ...

A co lyžování? Sjezdování, běžky, snowboard?

Radši mám běžky než sjezdovky. A radši mám ještě snowboard než sjezdovky. Myslím, že lyžování mi celkem jde, že lyžuju rád. Já jsem začínal na běžkách i na sjezdovkách, potom jsem přitíhl k běžkám a loni mě kamarádi přesvědčili, že musím zkusit snowboard ..., tak to je teď ten snowboard.

To znamená, že lyžujete pravidelně každou zimu?

Určitě.

Takže to patří do dovolené?

Jasně, patří to určitě k dovolené.

Provozujete nějaký moderní sport typu horolezectví, paragliding, bungee jumping, potápění, ... ?

To horolezectví jo, ale to dělám spíše na cvičný stěně, než na skále.

Takže nelezete po skalách?

Na skály občas zajdu, ale daleko častější je to na stěně.

A jak dlouho lezete? A co Vás na tom přitahuje?

Dva roky. Ten pocit, že něco dokážu, že něco vylezu, že to není úplně jednoduchý, že je trošku potřeba máknout.

A jiné adrenalinové sporty?

Ne.

Jak byste sám označil Vaši turistiku ve smyslu dopadů na životní prostředí?

Šetrná.

Co Vám turistika přináší? A lidem, kam přijíždíte? A přírodě?

Je to obecně odpočinek od běžných starostí, odreagování, tělesný zdokonalování. (*rozjásaným hlasem:*) Hlavně to je úplně nejlepší pocit, když jsem někde na horách a můžu se koukat po okolí, po té přírodě.

To je ten důvod, proč musíte každý rok na přechod hor?

Jo.

A co přináší lidem, kam přijíždíte?

Těm toho moc nepřináší (*smích*) ... ty bačové v Rumunsku mají komu prodat sýr. Ale to je pro ně zanedbatelná položka. S místníma tam většinou nějak moc v kontaktu nebýváme. **A co přináší přírodě nebo odnáší?**

Snažíme se, aby to samozřejmě případně odnášelo co nejméně. Asi když su v horách, tak tu přírodu tam svojí existencí poškozují méně, než když tady žiju ve městě. Ale zase kdyby všichni lidi prchli do hor, tak by to tam zdevastovali dosti rychle.

Může významně turistika i škodit?

Může a škodí. Škodí znečišťování okolí, které tam je. To jsou známý věci, jak jsou strašně znečištěna okolí letovisek u moře — odpadky apod.

A místním lidem?

Ti lidé přijdou o čisté životní prostředí, ale zas z toho mají zdroj obživy. Takže je to těžký. Musí se vždycky najít nějaká rovnováha. **Nevidíte tedy přímý dopad na ně?**

Já myslím, že neškodí turistika jako taková. Turistika je v pořádku. Škodí způsob, jakým se tam lidi chovají. To je ale přímo v lidech jako takových, že se tak chovají i doma.

A co škodlivost sportu?

Ta je podle mě celkem zanedbatelná. Nebo asi jak čeho — když někdo skáče na paraglidu na Pálavě, tak to tam těm kytičkám dobře neudělá. Když si ale člověk jde zaběhat, projet na kole nebo zaplavat, tak to asi ničemu nevádí.

Proměňuje se časem Váš pohled na cestování, turistiku?

Asi ne nějak zásadně.

Takže není to pod vlivem Vašeho environmentálního aktivismu?

Ne.

Studoval jste někdy podrobněji dopady Vašeho cestování na životní prostředí?

Tak studoval — zamýšlel jsem se nad nimi.

Působíte nějak v této oblasti na ostatní?

No tak snažím se. Ve skautu, když se bavíme, kdo kam pojedete na prázdniny, tak mám občas poznámku, jak to tam té přírodě udělá či neudělá dobře. Ale tam jsou lidi, kteří nepotřebují moc přesvědčovat.

I veřejně?

Jo.

Dalo by se Vaše cestování označit za ekoturistiku?

Já myslím, že dalo. Záleží na tom, co se pod tím pojmem skrývá ...

Co je podle Vás ekoturistika?

To je podle mě všeobecně turistika, která je šetrná k životnímu prostředí. Je

to způsob turistiky a rekreace, který tu přírodu poškozuj e co nejméně.

A představujete si nějak konkrétně, jak by ekoturistika mohla vypadat?

Asociuje mi to cyklistiku, cykloturistiku.

Myslíte, že máte dost informací o dopadech turismu?

Myslím si, že jo.

Věnuje se organizace, kde působíte (Duha), těmto problémům?

Významně ne.